

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ: ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ
ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Παιδιά με αναπηρία στο σύγχρονο παραμύθι»

Ντόμορα Παναγιώτα Ιουλία (17106)
Επιβλέπουσα: κ.α. Παλαιολόγου Χριστίνα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

**ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ: ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ
ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Παιδιά με αναπηρία στο σύγχρονο παραμύθι»

**Ντόμορα Παναγιώτα Ιουλία (17106)
Επιβλέπουσα: κ.α. Παλαιολόγου Χριστίνα**

Αθήνα, Ιούλιος 2021

**UNIVERSITY OF WEST ATTICA
SCHOOL
DEPARTMENT**

Diploma Thesis

“Children with disabilities in modern fairy tales”

Ntomora Panagiota Ioylia, (17106)

Supervisor: Palaiologou Christina

Athens, July 2021

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής συμπεριλαμβανομένου και του Εισηγητή

Η πτυχιακή/διπλωματική εργασία εξετάστηκε επιτυχώς από την κάτωθι Εξεταστική Επιτροπή:

A/a	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΑΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΠΑΛΛΑΙΟΛΟΓΟΥ	ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ	
2	ΣΟΦΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ	ΛΕΚΤΟΡΑΣ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ	
3	ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΑΚΡΗ	ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΥΠΟΤΡΟΦΟΣ	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο/η κάτωθι υπογεγραμμένος/η Ντόμορα Παναγιώτα Ιουλία του Ηλία, με αριθμό μητρώου 17106 φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών & Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ , δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Ο/Η Δηλών/ούσα

(Υπογραφή)

*** Ονοματεπώνυμο /Ιδιότητα
Ψηφιακή Υπογραφή Επιβλέποντα**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ολοκληρώνοντας την πτυχιακή μου εργασία θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους βοήθησαν στην πραγμάτωση της.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την κυρία Παλαιολόγου Χριστίνα για την άψογη συνεργασία και τη διαρκή στήριξη και καθοδήγηση καθ'ολη τη διάρκεια της παρούσας εργασίας.

Θα ήθελα ακόμα να ευχαριστήσω τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής, αλλά και όλους τους διδάσκοντες/ διδάσκουσες του Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία για τις γνώσεις που μετέδωσαν κατά τη φοίτηση μου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, που με στηρίζει αδιάκοπα και βρίσκεται δίπλα μου σε κάθε μου βήμα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	10
ABSTRACT	11
Key-words: disability, art, modern, fairytale	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	12
Α΄ ΜΕΡΟΣ	15
Κεφάλαιο 1. Το λαϊκό παραμύθι.....	15
1.1. Παραμύθι	15
1.2. Τα Λαϊκά παραμύθια	15
1.3. Βασικά γνωρίσματα του λαϊκού παραμυθιού	17
1.4. Η μορφολογική ανάλυση των λαϊκών παραμυθιών από τον Vladimir Propp.....	18
1.5. Η παρουσία ατόμων με αναπηρία στο λαϊκό παραμύθι	18
Κεφάλαιο 2. Το έντεχνο παραμύθι	20
2.1. Έντεχνα παραμύθια.....	20
2.2. Χαρακτηριστικά του έντεχνου παραμυθιού	21
2.3. Το μαγικό στοιχείο στο έντεχνο παραμύθι	23
2.4. Η παρουσία ατόμων με αναπηρία στο έντεχνο παραμύθι.....	23
Κεφάλαιο 3. Η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού	24
Κεφάλαιο 4. Η αναπηρία	28
Β΄ ΜΕΡΟΣ	31

Κεφάλαιο 1. Μεθοδολογία της Έρευνας	31
Κεφάλαιο 2. Συζήτηση αποτελεσμάτων	33
2.1. Κατηγοριοποίηση των παραμυθιών με βάση το θέμα	33
Α. Παραμύθια που πραγματεύονται την κινητική αναπηρία	33
Β. Παραμύθια που πραγματεύονται διαταραχές στο φάσμα του αυτισμού.....	45
Γ. Παραμύθια που πραγματεύονται το σύνδρομο Down και την νοητική αναπηρία	54
Δ. Παραμύθια που πραγματεύονται τη διαφορετική εμφάνιση	59
2.2. Κατηγοριοποίηση με βάση τους χαρακτηρισμούς.....	68
Πίνακας 1.1 Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν τους ήρωες	70
2.3. Κατηγοριοποίηση με βάση την ύπαρξη βοηθού/ υποστηρικτή	72
Οι υποστηρικτές/βοηθοί χωρίς αναπηρία	73
2.4. Κατηγοριοποίηση με βάση την ιδιότητα των συγγραφέων	74
Κεφάλαιο 3. Συμπεράσματα	76
Βιβλιογραφία	80

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότερα σύγχρονα παραμύθια έχουν ως κεντρικό τους θέμα την αναπηρία με στόχο να ευαισθητοποιήσουν και να ενημερώσουν το παιδικό κοινό. Ο τρόπος που παρουσιάζονται τα ανάπηρα άτομα μέσα σε αυτά φαίνεται να έχει αλλάξει με την πάροδο του χρόνου και διαφέρει σημαντικά σε σχέση με τα λαϊκά παραμύθια.

Η πτυχιακή εργασία «Παιδιά με αναπηρία στο σύγχρονο παραμύθι» έχει ως στόχο την έρευνα του τρόπου που παρουσιάζονται τα παιδιά με αναπηρίες στα έντεχνα παραμύθια, αλλά και των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στην καθημερινότητά τους.

Μέσα από την ανάλυση δέκα ελληνόγλωσσων παραμυθιών, επιχειρείται να μελετηθεί ο τρόπος που παρουσιάζουν οι σύγχρονοι Έλληνες και ξένοι συγγραφείς τους ήρωες με αναπηρία και να γίνει σύγκριση μεταξύ τους.

Παράλληλα, ερευνάται το παραμυθιακό πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσονται οι συγκεκριμένοι ήρωες και εντοπίζονται κοινά μεταξύ τους στοιχεία.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε για την πραγμάτωση της εργασίας ήταν η ποιοτική έρευνα και συγκεκριμένα η ανάλυση περιεχομένου, καθώς θεωρήθηκε η καταλληλότερη.

Λέξεις-Κλειδιά: αναπηρία, έντεχνο, σύγχρονο, παραμύθι

ABSTRACT

In recent years, more and more fairy tales have focused on disability in order to raise awareness and inform the children's audience. The way people with disabilities are presented in them, seems to have changed over time and differs significantly from the folk tales. The dissertation "Children with disabilities in the modern fairy tale" aims to investigate the way in which children with disabilities are presented in modern fairy tales, but also the problems they face in their daily lives. Through the analysis of ten Greek-language fairy tales, an attempt is made to study the way in which modern Greek and foreign writers present heroes with disabilities and to make a comparison between them. At the same time, research is carried out on the fairytale context in which the specific heroes are included and common elements are identified. The method followed for the realization of the work was the qualitative research and specifically the content analysis, as it was considered the most appropriate.

Key-words: disability, art, modern, fairytale

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παραμύθι, αποτελεί αδιαμφισβήτητα ένα σπουδαίο εργαλείο στα χέρια ενός/ μίας παιδαγωγού. Τα προβλήματα, οι δυσκολίες αλλά και τα επιτεύγματα των ανθρώπων μιας κοινωνίας, αποτελούν συχνά την αφορμή για τη δημιουργία ενός παραμυθιού. Οι σύγχρονοι συγγραφείς παραμυθιών επιδιώκουν να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά για μία πληθώρα από ζητήματα. Τα βοηθούν έτσι να αντιμετωπίσουν τα σύγχρονα προβλήματα της κοινωνίας, ενώ προάγουν ιδανικά και αξίες όπως ο αλληλοσεβασμός, η δικαιοσύνη και ο ανθρωπισμός. Τα σύγχρονα παραμύθια αναδεικνύουν θέματα όπως η αναπηρία ή ο ρατσισμός. Χρησιμοποιούνται στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς ενθαρρύνουν τα παιδιά να αναπτυχθούν ολιστικά. Έχουν σπουδαία επίδραση στη διαμόρφωση των παιδιών, καθώς αναπτύσσεται η προσοχή, η φαντασία και η κριτική τους ικανότητα. Η συμπεριφορά των ηρώων του παραμυθιού αποτελεί πολλές φορές πρότυπο για τα παιδιά, καθώς εκείνα ταυτίζονται με τους ήρωες και βιώνουν μαζί τους τις νίκες, τις ήττες, τους κινδύνους, τα συναισθήματα. Για τον λόγο αυτόν, στο Α΄ Μέρος της παρούσας εργασίας, αναφέρεται εκτενώς η εξέλιξη του παραμυθιού στην πάροδο του χρόνου, με έμφαση να δίνεται στον τρόπο που παρουσιάζεται η αναπηρία στο λαϊκό και στο έντεχνο παραμύθι καθώς και στην παιδαγωγική αξία του παραμυθιού.

Επιπλέον, στο Α΄ Μέρος γίνεται αναφορά στα εκπαιδευτικά μοντέλα και στο πώς μέσω αυτών αντιμετωπίζεται η αναπηρία, με το ενδιαφέρον να στρέφεται στην διαπολιτισμική και στην συμπεριληπτική εκπαίδευση. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση, δεν αποτελεί ένα είδος εξειδικευμένης εκπαίδευσης για συγκεκριμένο σύνολο μαθητών, αλλά αποτελεί διάσταση της γενικής παιδείας που οφείλει να διασφαλίζει για όλους τους μαθητές ίσες ευκαιρίες και δυνατότητες για μάθηση και κοινωνική ένταξη ανεξάρτητα από τις ενδεχόμενες «ιδιαιτερότητές» τους (Γεωργογιάννης & Μπάρος, 2010:310-311). Οι παιδαγωγοί-εκπαιδευτικοί, οφείλουν έτσι να συμβάλλουν ώστε κάθε μαθητής να αναπτύξει μια θετική αίσθηση αυτοεκτίμησης, να καθοδηγήσουν τα παιδιά να αναπτύξουν αισθήματα συμπάθειας για τους άλλους και να παρέχουν ίσες ευκαιρίες σε κάθε μαθητή (Tiedt, 2006:97). Η συμπεριληπτική εκπαίδευση, δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένο μοντέλο, αλλά αποτελεί μια αέναη διαδικασία (Αγγελίδης & Αβρααμίδου, 2011:23). Το κάθε παιδί γίνεται αποδεκτό και αισθάνεται ασφαλές μέσα σε αυτό το πλαίσιο ανεξαρτήτως αναπηρίας, πολιτισμικής ετερότητας, χρώματος, θρησκείας και σεξουαλικού προσανατολισμού. Η συνεργασία τίθεται στη βάση της συμπερίληψης και αφορά ολόκληρη την κοινωνία μέρος της οποίας αποτελεί και το σχολείο. Οι εκπαιδευτικοί συνεργάζονται έτσι με τους μαθητές τους, με τις οικογένειες αυτών, με τις κοινότητες αυτών, το ίδιο και οι μαθητές σε ένα πλαίσιο αλληλεπίδρασης. Το τρίπτυχο αυτό βασίζεται στον σεβασμό κάθε παιδιού, τον σεβασμό στο περιβάλλον, με στόχο την αποτροπή κάθε έννοιας της βίας. (Booth & Ainscow, 2011 αναφορά σε Κασίδη, Αποστολίδου & Δουφεξή, 2016: 6). Η συμπεριληπτική φιλοσοφία τάσσεται υπέρ ενός συμπεριληπτικού μοντέλου

προσέγγισης όλων των ανθρώπων. Στόχο αποτελεί η ύπαρξη σεβασμού στις ανάγκες, τις ιδιαιτερότητες και τις ιδιομορφίες, τα ταλέντα και τις κλίσεις του εκπαιδευόμενου. Ο κύριος σκοπός αυτού του είδους εκπαίδευσης (συμ)περιλαμβάνει όλα τα παιδιά.

Το θεωρητικό κομμάτι της παρούσας εργασίας κλείνει με την αναφορά στην έννοια της «αναπηρίας», καθώς και στα κυρίαρχα μοντέλα που την ορίζουν. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, η αναπηρία αντιμετωπιζόταν ως ασθένεια που έχρηζε αντιμετώπισης και ίασης και αποτελούσε αποκλειστικά λειτουργικό περιορισμό που οδηγούσε τα άτομα με αναπηρία σε μη ισότιμη κοινωνική συμμετοχή (Oliver, 2009: 182, 189). Η ιατρική αυτή προσέγγιση αντιμετώπιζε την αναπηρία ως αποτέλεσμα βλάβης του βιολογικού σώματος και θεωρούσε ότι οι κοινωνικοί περιορισμοί των ατόμων με αναπηρία οφείλονται σε φυσικές δυσλειτουργίες (Ζώνιου- Σιδέρη, 2006: 29-53). Με αυτό τον τρόπο, δεν λαμβάνονται υπόψη η ποιότητα ζωής και οι απόψεις των ασθενών για θέματα που τους αφορούν άμεσα, με αποτέλεσμα τα άτομα με αναπηρία, να αντιμετωπίζονται ως «παθητικά αντικείμενα» που χρήζουν ιατρικής παρέμβασης, αγωγής και αποκατάστασης από ειδικούς (Oliver, 2004: 18-31). Μέχρι τη δεκαετία του '80, το ενδιαφέρον ως προς την αναπηρία επικεντρωνόταν σε ατομικιστικές και ιατρικές εξηγήσεις. Σταδιακά ωστόσο, αυτό άρχισε να αλλάζει. Άλλωστε, ο άνθρωπος θεωρείται ότι είναι αποτέλεσμα δυναμικής αλληλεπίδρασης με το φυσικό, κοινωνικό και πολιτισμικό του περιβάλλον. Τα τελευταία χρόνια επικρατεί ένα πολυδιάστατο μοντέλο βάσει του οποίου η αναπηρία είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο και οφείλει να αντιμετωπισθεί βάσει τριών παραγόντων: σώμα – λειτουργία - δομή (Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, Ετήσια Έκθεση, Στο πλαίσιο της 3ης Δεκέμβρη Εθνικής Ημέρας Ατόμων με Αναπηρία (Ν.2430/1996 άρθρο 2 παρ.2), Η Πρόταση της Ε.Σ.Α.μεΑ. για ένα «Εθνικό Πρόγραμμα Δημόσιων Πολιτικών για την Αναπηρία», Αθήνα, Δεκέμβριος 2009: 12-13).

Με βάση το πολυδιάστατο μοντέλο, εκπονήθηκε και η παρούσα πτυχιακή εργασία, στην οποία παρουσιάζονται οι επιπτώσεις στη ζωή οποιασδήποτε δυσλειτουργίας του ατόμου.

Το Β' Μέρος της πτυχιακής εργασίας αφορά στη μεθοδολογία της έρευνας, τους στόχους της και τα ερευνητικά της ερωτήματα. Έπειτα, παρουσιάζεται εκτενώς το δείγμα που αναλύθηκε. Για την έρευνα επιλέχθηκαν και μελετήθηκαν 10 ελληνόγλωσσα παραμύθια από Έλληνες και ξένους συγγραφείς που ως κεντρικό τους χαρακτήρα έχουν ένα άτομο με αναπηρία. Στο σημείο αυτό, κρίνεται απαραίτητο να σημειωθεί ότι η

παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε σε καθεστώς πανδημίας λόγω COVID-19. Η συγκεκριμένη κατάσταση είχε περιορίσει σημαντικά την εύρεση υλικού προς μελέτη, καθώς τα βιβλιοπωλεία και οι βιβλιοθήκες δε βρίσκονταν σε λειτουργία. Για τον λόγο αυτό, το δείγμα επιλέχτηκε κατόπιν διαδικτυακής έρευνας σε βιβλιοπωλεία που είχαν τη δυνατότητα για εξ'αποστάσεως αγορές. Η συλλογή επομένως των δέκα βιβλίων, δεδομένου ότι υπήρχαν και σημαντικές καθυστερήσεις στις παραδόσεις τους, ήταν ιδιαίτερα δυσχερής την περίοδο αυτή.

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ποιοτική έρευνα και συγκεκριμένα, η ανάλυση περιεχομένου. Ακολουθεί στη συνέχεια η ανάλυση, όπου γίνεται κατηγοριοποίηση των δεδομένων ως εξής: ι) Με βάση το θέμα των παραμυθιών: *Παραμύθια που πραγματεύονται την κινητική αναπηρία, Παραμύθια που πραγματεύονται τις Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος, Παραμύθια που πραγματεύονται το Σύνδρομο Down και τη νοητική αναπηρία και Παραμύθια που πραγματεύονται τη διαφορετική εμφάνιση*, ιι) Με βάση τους χαρακτηρισμούς που συναντούμε πιο συχνά στα παραμύθια ιιι) Με βάση την ύπαρξη ή όχι κάποιου βοηθού/υποστηρικτή ιιιι) Με βάση την επαγγελματική ιδιότητα των συγγραφέων.

Τέλος, ακολουθούν τα συμπεράσματα και η πτυχιακή εργασία ολοκληρώνεται με τη βιβλιογραφία.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1. Το λαϊκό παραμύθι

1.1. Παραμύθι

Το παραμύθι κατέχει μία σπουδαία θέση στην λογοτεχνία, προφορική και γραπτή, κάθε χώρας. Ετυμολογικά προέρχεται από το ρήμα «παραμυθέομαι», το οποία αρχικά σήμαινε «συμβουλευώ» και στους μετέπειτα χρόνους, παρηγορώ (Λουκάτος, 1985:15). Σύμφωνα με τον Λουκάτο, το παραμύθι αποτελείται από δύο συνθετικά, από το *παρά* και το *μύθος* δηλαδή σημαίνει το παρατεταμένο ή εξωπραγματικό μύθο. (Λουκάτος, 1985: 15). Ακόμα, σύμφωνα με την Μ. Κανατσούλη (2007:81) το παραμύθι είναι ένα πανανθρώπινο λογοτεχνικό είδος που μέσα από την ιδιαίτερη γλώσσα που χρησιμοποιεί (της τυποποίησης, των συμβόλων, αλλά και της αφηγηματικής του τέχνης) έχει αποκτήσει οικουμενικότητα, μέσα από την οποία λαοί διαφορετικοί μεταξύ τους, μπορούν να επικοινωνούν, να συνεννοούνται, να συμφωνούν. Σήμερα, το παραμύθι, διακρίνεται ως ένα ξεχωριστό λογοτεχνικό είδος και διακρίνεται σε λαϊκό και έντεχνο (ή σύγχρονο). Τα δύο είδη παραμυθιού, παρουσιάζονται στη συνέχεια. Ο Λουκάτος σημειώνει ότι το παραμύθι είναι μια λαϊκή διήγηση που μοιάζει με ένα μεγάλο μύθο γεμάτο περιπέτειες ή πρόκειται για μια διήγηση που αποτελείται από «περισσότερους πυρήνες (μοτίβα) ανθρωπο-μεταφυσικών μύθων που είναι γνωστοί σε περισσότερους λαούς» (Λουκάτος, 1985: 140). Τέλος, σύμφωνα με τον Propp, που εξετάζει τα μαγικά παραμύθια υπό το πρίσμα της μορφολογίας, παραμύθι μπορούμε να ονομάσουμε κάθε εξέλιξη από τη δολιοφθορά ή την έλλειψη, μέσω ενδιάμεσων λειτουργιών, προς τον γάμο ή άλλες λειτουργίες που επιτελούνται ως λύση ή έκβαση της πλοκής. Τελικές λειτουργίες είναι η ανταμοιβή του ήρωα, η απόκτηση ή γενικά η εξάλειψη της δυστυχίας, η διάσωση από την καταδίωξη (Προπ, 2009:103).

1.2. Τα Λαϊκά παραμύθια

Τα λαϊκά παραμύθια αποτελούν το βασικότερο αφηγηματικό είδος της λαϊκής λογοτεχνίας. Η αφήγηση λαϊκών παραμυθιών και ιστοριών είναι μια παλιά μορφή επικοινωνίας μεταξύ ενηλίκων και παιδιών. Αποτελεί αντικείμενο μελέτης λαογραφικών, φιλολογικών, παιδαγωγικών, ανθρωπολογικών, ψυχολογικών ερευνών. Λογοτεχνικά κείμενα και είδη του λαϊκού πολιτισμού και της λογοτεχνίας, όπως το λαϊκό παραμύθι, προσφέρονται μέσα από τη διαθεματικότητα ως «εργαλείο» προσέγγισης, διεύρυνσης και ανάλυσης μιας σειράς γνωστικών αντικειμένων. Πρόκειται για ιστορίες που έλεγε ο αφηγητής (συνήθως ένα μέλος μιας κοινότητας) και διαδίδονταν από στόμα σε στόμα, από γενιά σε γενιά.

Οι ιστορίες αυτές στόχευαν τόσο στη εκπαίδευση παιδιών και ενηλίκων, αλλά και στην ψυχαγωγία. Είναι ένας τρόπος που χρησιμοποιούσαν ανέκαθεν οι ανθρώπινες κοινωνίες να μεταδώσουν πληροφορίες, να εξηγήσουν φαινόμενα, να διδάξουν αξίες και ηθική. Το λαϊκό παραμύθι αποτελεί αντανάκλαση της κοινωνίας και μέσω αυτού μπορούμε να πληροφορηθούμε για τις πεποιθήσεις των πολιτών, τη γλώσσα, τη φιλοσοφία, τις παραδόσεις, τα ήθη, τα έθιμα, τις συνήθειες που επικρατούσαν (Κοντολέων, 1988:44)

Ο Ελβετός παραμυθολόγος Max Lüthi σημειώνει τα ακόλουθα για το λαϊκό παραμύθι: «Όταν το παιδί ακούει παραμύθια, πραγματοποιείται μέσα του η μορφοποίηση της άμορφης συναισθηματικής μάζας που το κυριαρχεί. Μαζί υπάρχει και η βεβαιότητα, ότι το αναμενόμενο θα εκπληρωθεί. Υπάρχει πάντα αυτό το αίσθημα της πλήρωσης και της ικανοποίησης» (Lüthi, 1969: 24). Ο Πετρόπουλος ορίζει το λαϊκό παραμύθι ως φανταστική διήγηση που ανήκει στην σφαίρα του υπερφυσικού και του μαγικού με βασικό σκοπό την τέρψη των ακροατών (Πετρόπουλος, σε Κανατσούλη, 2007: 81). Στην ίδια λογική ο Μέγας σημειώνει πως το λαϊκό παραμύθι έχει ως σκοπό την τέρψη του ακροατή. Είναι μια έντεχνη διήγηση και όσον αφορά την πλοκή, οι ήρωές του μπορεί να είναι άνθρωποι ή και ζώα που δρουν σε έναν χώρο μαγικό και φανταστικό (Μέγας, 1967: 18).

Η διάδοση του λαϊκού παραμυθιού, από προφορική μετατρέπεται σε γραπτή κατά τον 16^ο αιώνα με τους μύθους του Αισώπου, τα Ομηρικά έπη κ.ά. Από το 1550 που ο Giovanni Francesco Straparola εξέδωσε την πρώτη συλλογή παραμυθιών στην Ιταλία και το 1634-36 που ο Giambattista Basile κυκλοφόρησε μια δεύτερη συλλογή μέχρι το 1697 που ο Γάλλος Charles Perrault (1628-1703) εξέδωσε τη συλλογή *Histoires, ou contes du temps passé, avec des Moralités*, τα παραμύθια δεν απευθύνονταν σε μικρά παιδιά αλλά κυρίως στις κυρίες της αυλής των βασιλείων και ευγενών οικογενειών, με στόχο τη δημιουργία μιας νέας μορφής τέχνης (Ντοροπούλου, 2013: 29-32). Η συμβολή του Perrault υπήρξε πολύ σημαντική στην καταγραφή και την έκδοση παραδοσιακών παραμυθιών. Συνέβαλε επίσης στην εξέλιξη του σύγχρονου παραμυθιού (Ντοροπούλου, 2013: 35). Τα παραμύθια του Perrault μεταφράστηκαν σε πολλές γλώσσες και είναι γνωστά σε όλον τον κόσμο. Ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα παραμύθια: *ο Κοντορεβιθούλης, η Ωραία Κοιμωμένη, ο Παπουτσωμένος Γάτος* κ.ά. Στη Γερμανία εκδηλώθηκε έντονο ενδιαφέρον κατά τον 19^ο αιώνα, όταν δημοσιεύτηκαν πολλές συλλογές παραμυθιών (Αυδίκος, 1997: 130-132). Το ενδιαφέρον για το παραμύθι, που παρατηρείται από τον 17^ο έως τον 19^ο αιώνα, προκύπτει από τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και τις πνευματικές αναζητήσεις της εποχής. Κατά τον 19^ο κυρίως αιώνα πολλά έθνη στρέφονται στην λαϊκή κληρονομιά, τις παραδόσεις, τους θρύλους, τα τραγούδια, τα παραμύθια και τις παροιμίες (Αναγνωστόπουλος, 1987: 66-67). Σύμφωνα με τη Τζημαγιώργη (2011:50-51) σημαντικό ρόλο έπαιξαν, την περίοδο αυτήν, οι αδελφοί Grimm, οι οποίοι, από το 1812 έως το 1822 κατέγραψαν σε τρεις τόμους παραμύθια λαϊκής προέλευσης με τίτλο *Kinder Hausmarchen*. Πίστευαν πως τα παραμύθια είχαν κοινή ρίζα και μετακινούνταν μαζί με τα ινδοευρωπαϊκά φύλα (ινδοευρωπαϊκή ή μονογενετική θεωρία), κάτι που αναφέρουν και στην εισαγωγή του έργου τους. Ακόμα, επέλεξαν 50 από αυτά και δημιούργησαν μία έκδοση αποκλειστικά για παιδιά με το όνομα "Kleine Ausgabe" ("Μικρή έκδοση") δίνοντας τους μια πιο λογοτεχνική μορφή. Τα παραμύθια τους μεταφράστηκαν σε 160 γλώσσες και αγαπήθηκαν από τα παιδιά όλου του κόσμου. Η συλλογή περιλαμβάνει πολύ γνωστά παραμύθια, όπως η «Σταχτοπούτα», η «Κοκκινοσκουφίτσα», η «Χιονάτη» κ.ά.

Ο Orlik συνέβαλε καταλυτικά στον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών του παραμυθιού διότι το έργο του δεν περιορίστηκε μόνο στην συλλογή και ταξινόμηση λαογραφικού υλικού, αλλά το επεξεργάστηκε και θεωρητικά, διατυπώνοντας τους «επικούς νόμους». Οι νόμοι παραπέμπουν σε ορολογία των θετικών επιστημών και πρόκειται ουσιαστικά για τους επαναληπτικούς μηχανισμούς που εντόπισε όχι μόνο στα παραμύθια αλλά και σε μύθους, τραγούδια και άλλα λογοτεχνικά είδη (Χατζητάκη-Καψωμένου, 2002:117-118). Σύμφωνα με την Καπλάνογλου «οι πολλαπλές μορφές επαναχρησιμοποίησης του παραμυθιού το 17^ο, το 18^ο και το 19^ο αιώνα, μαρτυρούν την ποικιλία των προσλήψεων και των ερμηνειών, καθώς το παραμύθι περνά «σταδιακά από τον προφορικό στο γραπτό και στον έντυπο λόγο, από την προφορική παράδοση σε μια προσωπική, επεξεργασμένη λογοτεχνία για ένα αριστοκρατικό ή αργότερα ένα αστικό κοινό, από το πλαίσιο της αγροτικής κοινότητας στο παιδικό δωμάτιο» (Καπλάνογλου, 2002: 27-28). Τα γνωρίσματα του λαϊκού παραμυθιού αξιολογούνται με βάση την εποχή που ερμηνεύθηκαν από τους αφηγητές, ή διασκευάστηκαν. Για την περίοδο του 17^{ου} αιώνα, η Ντοροπούλου σημειώνει ότι πρόκειται για μια εποχή κατά την οποία οι κοινωνίες μαστίζονται από φτώχεια, αρρώστιες, θανάτους και πείνα. Ο γάμος ανήλικων κοριτσιών με μεγαλύτερους σε ηλικία άνδρες με αποτέλεσμα την χηρεία και την ορφάνια, οι αδίστακτοι πατριοί και μητριές απαντώνται ιδιαιτέρως συχνά κατά την περίοδο αυτή (Ντοροπούλου, 2013: 31). Σε αυτό το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο τα παραμύθια αποτυπώνουν την ανάγκη των ανθρώπων της εποχής για την επικράτηση της δικαιοσύνης, την επιβράβευση του καλού, την δυνατότητα των αδυνάτων να επικρατήσουν των ισχυρών ερχόμενοι αντιμέτωποι με υπερφυσικά στοιχεία, όπως μάγισσες, δράκοι, γίγαντες. Σε πολλές περιπτώσεις, όπως σημειώνει η Ντοροπούλου, τα παραμυθιακά κείμενα λογοκρίθηκαν λόγω των σκληρών περιγραφών τους (Ντοροπούλου, 2013: 31).

1.3. Βασικά γνωρίσματα του λαϊκού παραμυθιού

Το ακροατήριο του λαϊκού παραμυθιού μπαίνει σε ένα κόσμο φανταστικό με την χαρακτηριστική φράση *Μια φορά κι έναν καιρό* που δηλώνει την αοριστία του χρόνου (Χατζητάκη-Καψωμένου, 2002: 109), ενώ επανέρχεται στην πραγματικότητα με τη φράση *και ζήσαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα*. Συχνά στα λαϊκά παραμύθια, συναντάμε αντιθετικά ζεύγη. Μεγάλες αντιθέσεις περιγράφονται τόσο ανάμεσα στα δρώντα πρόσωπα και στις καταστάσεις, όσο και σε αντικείμενα, στους χώρους δράσης ή ακόμη και στα συναισθήματα. Έτσι παρουσιάζονται οι γενναίοι και οι δειλοί, οι καλοί και οι κακοί, ο πολύ πλούσιος και οι ιδιαιτέρως φτωχοί, τα μεγάλα παλάτια και οι φτωχικές καλύβες, η επιτυχία που επιβραβεύεται με χρυσό και η έσχατη τιμωρία που μπορεί να επιφέρει ακόμη και τον θάνατο. (Χατζητάκη-Καψωμένου, 2002: 123). Τα δρώντα πρόσωπα στα λαϊκά παραμύθια, και ιδιαίτερα στα μαγικά παραμύθια ζουν καταστάσεις που ξεπερνούν τα όρια της πραγματικότητας. Αντιμετωπίζουν υπερφυσικούς εχθρούς, μεταβαίνουν με έναν τρόπο μαγικό από το ένα μέρος στο άλλο, μεταμορφώνονται, αποκτούν υπερφυσικές δυνάμεις. Ως εκ τούτου, το στοιχείο που κυριαρχεί στα παραμύθια αυτά είναι το μαγικό ονειρικό στοιχείο που τους προσδίδει έναν υπερρεαλιστικό χαρακτήρα (Χατζητάκη-Καψωμένου, 2002: 116). Ο Μερακλής παρατηρεί ότι στο λαϊκό παραμύθι απαντάται ένας «στοιχειώδης, αλλά αμετακίνητος κώδικας συμπεριφοράς που αυτός δεν είναι μυθικός, αλλά βασίζεται στη βαθύτερη φύση του ανθρώπου να ζητάει δικαιοσύνη» (Μερακλής, 1993: 144). Για να ικανοποιηθεί λοιπόν η ανάγκη του ανθρώπου για δικαιοσύνη, συνήθως τα λαϊκά παραμύθια

έχουν μια ευτυχή κατάληξη. Οι προσπάθειες του ήρωα, μετά από μια σειρά δοκιμασιών, ανταμείβονται, οι κακοί τιμωρούνται και, στο τέλος, επέρχεται η πολυπόθητη ηρεμία, που προσφέρει στο ακροατήριο τη λύτρωση.

1.4. Η μορφολογική ανάλυση των λαϊκών παραμυθιών από τον Vladimir Propp

Ο σοβιετικός ακαδημαϊκός Vladimir Propp (1895-1970), κατέγραψε την δομή του παραμυθιού στο έργο του *Μορφολογία του Παραμυθιού*. Ερευνώντας συλλογές από ρωσικά λαϊκά παραμύθια, κατέληξε στο συμπέρασμα πως «τα μόνιμα σταθερά στοιχεία του παραμυθιού είναι οι λειτουργίες των δρώντων προσώπων» (Propp, 2009 : 27). Καταγράφει λοιπόν 31 λειτουργίες που καθορίζουν τη δράση των δρώντων προσώπων και την εξέλιξη της δράσης των λαϊκών παραμυθιών. Οι λειτουργίες αυτές είναι: 1) η απουσία ενός από τα μέλη της οικογένειας, 2) η απαγόρευση που επιβάλλεται στον ήρωα, 3) η παράβαση αυτής της απαγόρευσης, 4) η εμφάνιση του ανταγωνιστή του ήρωα που επιχειρεί να ανιχνεύσει μια τοποθεσία, 5) η εκχώρηση πληροφοριών στον ανταγωνιστή, 6) η προσπάθεια του ανταγωνιστή να ξεγελάσει τον πρωταγωνιστή, 7) ο ήρωας πέφτει στην παγίδα του ανταγωνιστή και βοηθά τον εχθρό του παρά τη θέλησή του, 8) ο ανταγωνιστής προξενεί φθορές, ή βλάβες στα μέλη της οικογένειας του ήρωα, 9) ο ήρωας μαθαίνει την έλλειψη ή το πρόβλημα που προκάλεσε τη δυστυχία και σπεύδει να βοηθήσει, 10) στα παραμύθια που ήρωας είναι αναζητητής συμφωνεί να ξεκινήσει ένα ταξίδι προκειμένου να βρει το χαμένο πρόσωπο ή να λύσει το πρόβλημα, 11) ο ήρωας λοιπόν εγκαταλείπει το σπίτι του, 12) ο ήρωας δοκιμάζεται και δέχεται επιθέσεις, 13) ο ήρωας δοκιμάζεται από τον μελλοντικό του δωρητή και αντιδρά, 14) ο ήρωας αποκτά ένα μαγικό μέσο που θα τον βοηθήσει στην πορεία, 15) ο ήρωας θα βρεθεί στον τόπο που βρίσκεται το αντικείμενο ή το πρόσωπο το οποίο αναζητά, 16) προκύπτει πάλι ανάμεσα στον ήρωα και τον ανταγωνιστή, 17) ο πρωταγωνιστής σημαδεύεται, 18) ο ήρωας νικά τον ανταγωνιστή, 19) παρατηρείται ότι η αρχική δυστυχία εξαλείφεται, ή η αρχική έλλειψη παύει να υφίσταται, 20) ο πρωταγωνιστής επιστρέφει στο σπίτι του, 21) κατά την επιστροφή όμως διώκεται 22) ο ήρωας σώζεται και πάλι, 23) ο πρωταγωνιστής όμως επιστρέφει στο σπίτι του αλλά είναι πλέον διαφορετικός και δεν τον αναγνωρίζουν, 24) εμφανίζεται ο ανταγωνιστής και επιχειρεί να πάρει τη θέση του πρωταγωνιστή, 25) ο ήρωας καλείται να επιλύσει ένα ιδιαίτερο δύσκολο πρόβλημα, 26) ο ήρωας θα καταφέρει να λύσει αυτό το πρόβλημα, 27) ο ήρωας αναγνωρίζεται από τους οικείους του, 28) ο ανταγωνιστής που είχε πάρει τη θέση του αποκαλύπτεται, 29) μέσω μιας μαγικής παρέμβασης ο ήρωας αποκτά νέα όψη, 30) επέρχεται η τιμωρία του ανταγωνιστή και 31) ο ήρωας θα παντρευτεί τη γυναίκα των ονείρων του και θα κατακτήσει τον θρόνο (Propp, 2009: 31-71), Η μέθοδος αυτή του Propp μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση όχι μόνο του λαϊκού παραμυθιού αλλά και για την ανάλυση άλλων ειδών της παγκόσμιας λογοτεχνίας (Σταύρου 2012: 72).

1.5. Η παρουσία ατόμων με αναπηρία στο λαϊκό παραμύθι

Όπως σημειώνει η Σταύρου, συχνή είναι η παρουσία προσώπων ή ακόμη και ζώων με αναπηρία στα λαϊκά παραμύθια. Συνήθως εμφανίζονται πρόσωπα με νοητική αναπηρία, χωρίς να αποκλείεται η κώφωση, η τύφλωση ή και η κινητική αναπηρία (Σταύρου 2012: 115). Υπάρχει η αντίληψη σε πολλούς λαούς ότι τα άτομα με αναπηρίες είναι προικισμένα με ιδιότητες και ικανότητες ανώτερες από των τυπικών ατόμων, δηλαδή όπου υπάρχει ανεπάρκεια ή έλλειψη υπάρχει και ανταμοιβή. (Σταύρου: 2012, 125-126). Ο Πούχγερ σημειώνει ότι η σωματική ή πνευματική βλάβη πολλές φορές, στα μαγικά παραμύθια, εξισορροπείται από τις ιδιαίτερες ικανότητες που διαθέτουν τα πρόσωπα αυτά. Έτσι

παρατηρείται ότι οι τρελοί, οι μονόφθαλμοι, οι κουτσοί είναι εκείνοι που ανακαλύπτουν έναν χαμένο θησαυρό ενώ είναι αρκετές και οι φορές που ο πιο αδύναμος και πιο μικρόσωμος κερδίζει έναν γίγαντα (Πούχνερ, 1996). Οι αναπαραστάσεις ωστόσο, των ατόμων με αναπηρία στα λαϊκά παραμύθια, οδηγούν συχνά σε στερεότυπα καθώς τα άτομα αυτά χαρακτηρίζονται από την αναπηρία τους (παραδείγματος χάριν ο κουτσός, ο τυφλός, ο κουφός) και όχι από τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά και τις ικανότητες τους. Σε πολλές λαϊκές αφηγήσεις, άτομα με αναπηρίες (π.χ. αναφερόμενοι ως τυφλοί και κουτσοί) άλλες φορές συνασπίζονται και λειτουργούν ενωμένοι, ενώ σε άλλες περιπτώσεις εμφανίζονται πονηρά άτομα που προσποιούνται ότι είναι ανάπηροι με σκοπό να επωφεληθούν (Σταύρου, 2012: 127). Στα λαϊκά παραμύθια συχνότερα συναντώνται άτομα με νοητική αναπηρία, η οποία περιγράφεται ως *κουταμάρα* ή *βλακεία*. Πολλές φορές η κουταμάρα συνδέεται με την τρέλα (Μερακλής, 1980 σε Σταύρου 2012: 115). Τα παραμύθια των αδερφών Grimm, αναφέρονται σε έναν καμπούρη και στραβό άνθρωπο και τον ονομάζουν «ο χαζόγιαννος» (Σταύρου 2012: 116). Σε ελληνικές παραλλαγές λαϊκών παραμυθιών εμφανίζονται *οι μισοί και οι καραφλοί* άνθρωποι (Λουκάτος 1957: 125-127). Όπως επισημαίνει η Σταύρου (2012), μέσα στην παραμυθιακή αφήγηση παρατηρούνται τρεις βασικές φόρμες: α) ένας άρρωστος τυφλός βασιλιάς ανακτά την όρασή του με την παροχή ενός ειδικού γιατρικού, β) η πάθηση θεραπεύεται όταν ο πάσχων ήρωας προσφέρει μια βοήθεια ανιδιοτελώς. Ο παθών εκτός από τυφλός βασιλιάς μπορεί να είναι και ένα ζώο, που πρέπει να ανταμειφθεί για την προσφορά του. Στην κατηγορία αυτή συναντάται και η σωματική αναπηρία που δεν προϋπάρχει αλλά εμφανίζεται κατά τη διάρκεια της παραμυθιακής εξέλιξης, λόγω υπαιτιότητας του ήρωα. Η αναπηρία σε αυτές τις περιπτώσεις είναι πάντα χρονικά περιορισμένη, αναιρείται και σε τελική ανάλυση είναι προτέρημα για τον ήρωα, γ) στην τρίτη περίπτωση, η αναπηρία προκαλείται από εγκληματική ενέργεια. Ο ήρωας οδηγείται στην ίαση με την παροχή ενός μαγικού δώρου, όπως το νερό της ζωής ή ενός άλλου υλικού, όπως ένα βότανο ή με την παρέμβαση ενός μαγικού βοηθού. Στις τρεις περιπτώσεις, παρατηρείται η υπεροχή του αδυνάτου έναντι του δυνατού η οποία συχνά παρατηρείται στις λαϊκές αφηγήσεις. Με την τρόπο αυτόν το παραμύθι οδηγείται στο ευτυχές τέλος και δικαιώνει τον κανονιστικό του χαρακτήρα (Σταύρου, 2012: 129-132). Η Σταύρου (2012), αναφέρει ότι οι αιτίες που προκαλούν τις διάφορες αναπηρίες, όπως αυτές σημειώνονται στη διεθνή λαϊκή λογοτεχνία είναι διαφόρων ειδών. Συχνότερα, η αναπηρία (κυρίως τύφλωση, αλλοαλία και σωματικές αναπηρίες) προέρχεται από ποινή που έχει επιβληθεί στον ήρωα από κάποιον άλλον άνθρωπο ή και από μια υπέρτατη, δύναμη (θεϊκή παρέμβαση λόγω ασεβούς συμπεριφοράς). Άλλες φορές ο ήρωας τιμωρείται λόγω της κακής του συμπεριφοράς. Η μεγαλύτερη ποινή είναι η τύφλωση σαν έκφραση θεϊκής δύναμης. Στα λαϊκά παραμύθια συμπεριφορές αποκλίνουν από τις νόρμες τιμωρούνται άμεσα (Σταύρου, 2012: 122-124). Κατά τον Cooper (1998) το παραμύθι επιτρέπει στο παιδί να ταυτιστεί με αρχέτυπες καταστάσεις και εμπειρίες. Μέσω του παραμυθιού το παιδί συναντά την αέναη σύγκρουση του καλού και του κακού, συνειδητοποιεί τη διαφορά μεταξύ θάρρους και δειλίας. Όπως σημειώνει ο Cooper «αυτή η ταύτιση και η συμμετοχή βοηθούν στην εξαφάνιση των αισθημάτων απομόνωσης και μοναξιάς, στα οποία τα παιδιά είναι τόσο ευάλωτα, κάνοντας τα να αισθάνονται μέρη ενός μεγάλου συνόλου» (σε Σταύρου 2012: 37). Η ταύτιση δηλαδή, του παιδιού με τους ήρωες του παραμυθιού του επιτρέπει να αναγνωρίσει και να δοκιμάσει διάφορους τρόπους επίλυσης των προβλημάτων που αντιμετωπίζει. Ο Max Luthi ανυψώνει τα άτομα με αναπηρία. Θεωρεί το παραμύθι ως έναν εσωτερικό καθρέφτη όπου μέσα από την εξέλιξή του τα άτομα αυτά γίνονται ήρωες και ξεπερνούν την αναπηρία τους (Luthi, 1970, 88:56).

Κεφάλαιο 2. Το έντεχνο παραμύθι

2.1. Έντεχνα παραμύθια

Το έντεχνο παραμύθι, αντλεί τα θέματά του από τις συνθήκες της σύγχρονης κοινωνίας. Τα προβλήματα αλλά και τα επιτεύγματα των ανθρώπων αποτελούν συχνά αφορμή για τη δημιουργία ενός παραμυθιού. Ο Hans Christian Andersen (1805-1875) είναι ένας από τους σημαντικότερους συγγραφείς έντεχνων παραμυθιών και επηρέασε σημαντικά την εξέλιξη τους. Σύμφωνα με την Τζημογιώργη (2011:49-50), το ενδιαφέρον για τα παραμύθια, ενισχύθηκε σημαντικά στην Ευρώπη χάρη στον Andersen ο οποίος γίνεται γνωστός με τα έργα του *Το παιδί που πεθαίνει*, *Το βιβλίο των εικόνων χωρίς εικόνες*, *Το παραμύθι της ζωής μου*. Ο Δανός συγγραφέας γίνεται διάσημος στο έργο του *Παραμύθια για παιδιά* (1835-1837). Ανάμεσα στο 1835 και το 1872 έγραψε πάνω από 150 παραμύθια, εκ των οποίων κάποια είναι παιδικές αναμνήσεις, ιστορίες από την πατρίδα του το Οντένζεε, άλλα από το λαογραφικό υλικό της χώρας του και κάποια από ξένες πηγές. Τα παραμύθια του είναι από τα πιο πολυμεταφρασμένα έργα σε όλη την ιστορία της λογοτεχνίας. Μολονότι βασίζονται σε λαϊκούς θρύλους, οι κυριότεροι ήρωες των παραμυθιών του είναι φτωχοί και αδικημένοι άνθρωποι, που, όμως, έχουν ασυνήθιστα ψυχικά χαρίσματα, ευγένεια, ταλέντο, μεγαλοψυχία. Τα περισσότερα παραμύθια του Andersen είναι απαισιόδοξα και έχουν δυσάρεστο τέλος. Στα παραμύθια του δεν υπάρχουν πάντα βασιλιάδες και βασιλίσσες, αλλά διακρίνουμε συχνά πολιτικά και κοινωνικά σχόλια. Στα έργα του γενικά απεικονίζει τη ρεαλιστική και σύγχρονη ζωή της μικροαστικής τάξης των πόλεων. Επίσης, τα παραμύθια του χαρακτηρίζονται από δράση, χιούμορ και λεπτή σάτιρα. Ακόμα οι κακοί δεν είναι, όπως στα λαϊκά παραμύθια δράκοι ή μάγισσες, αλλά άνθρωποι με αδυναμίες, όπως ο εγωισμός, η αδιαφορία. Τα παραμύθια του είναι πασίγνωστα όπως *Το μολυβένιο στρατιωτάκι*, *Το ασημόπαπο*, *Το κοριτσάκι με τα σπύρτα* κ.ά. (Τζημαγιώργη, 2011: 49-50). Όπως και το λαϊκό παραμύθι, έτσι και το έντεχνο, έχουν ως βασικό τους στόχο την *ψυχαγωγία*. Το σύγχρονο έντεχνο παραμύθι, ωστόσο, διαφοροποιείται από το λαϊκό, καθώς συμβαδίζει με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών. Οι μεταβολές που συμβαίνουν στο πέρασμα του χρόνου σε κάθε κοινωνία, επηρεάζουν την εξέλιξη της παιδικής λογοτεχνίας και το παραμύθι, που πλέον απευθύνεται στο παιδικό κοινό. Σύμφωνα με τον Αναγνωστόπουλο (1999), το παραμύθι μεταβάλλεται, αλλάζει μορφή, είναι χαρακτηριστικά επηρεασμένο από τις ευρύτερες εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα τη δεδομένη χρονική στιγμή. Πολλές φορές, το σύγχρονο έντεχνο παραμύθι αποτελεί ανάγνωσμα και όχι ακρόαμα. Σε αντίθεση με το λαϊκό είναι επώνυμο, γραμμένο από λογοτέχνες. Για τον λόγο αυτό, παραμένει αναλλοίωτο στο πέρασμα του χρόνου, καθώς δεν δέχεται επιρροές ή μεταλλάξεις όπως το λαϊκό παραμύθι που στηρίζεται στην αρχή της προφορικότητας και ταξιδεύει από τόπο σε τόπο και από εποχή σε εποχή. (Αναγνωστόπουλος, 1999: 85-87). Στο έντεχνο παραμύθι, πολλές φορές, ο παραμυθιακός κόσμος ξεκινά από την πραγματικότητα. Με τον τρόπο αυτόν παρατηρούμε ότι συνυπάρχει το μαγικό στοιχείο με το ρεαλιστικό, χωρίς να χάνεται ωστόσο η ανθρώπινη διάσταση. Ο παμψυχισμός και το μαγικό στοιχείο επικρατούν, καθώς συχνά, ζώα και άψυχα αντικείμενα να αποκτούν ανθρώπινες ιδιότητες, να μιλούν, να σκέφτονται, να συμβουλεύουν (Κανατσούλη, 1992: 55). Στα περισσότερα έντεχνα παραμύθια συνδυάζονται τα ακόλουθα: αφήγηση, χιούμορ, παρωδία, σάτιρα και ποίηση. Υπάρχει ακόμα νεωτερισμός του λόγου, που επιτυγχάνεται με παιχνίδι των λέξεων (λεκτική φαντασία), χιούμορ και ρυθμός, συμβολισμός των ονομάτων και αντιστροφή της πραγματικότητας. Ο συγγραφέας πολλές φορές ανατρέπει την

παραδοσιακή δομή της αφήγησης και ενεργοποιεί τον αναγνώστη, εισάγοντας τον στην εξέλιξη και τη διαμόρφωση της πλοκής (Αναγνωστόπουλος, 2010: 19).

2.2. Χαρακτηριστικά του έντεχνου παραμυθιού

Ο χαρακτήρας του έντεχνου παραμυθιού είναι εξωτερικός και αποκαλυπτικός. Μέσα στο παραμύθι οι ήρωες παρουσιάζονται να εξομολογούνται και να εξωτερικεύουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους. Αποκαλύπτουν συναισθήματα και σκέψεις, με αποτέλεσμα το παιδί-αναγνώστη να ανακαλύπτει κοινά σημεία με τους ήρωες και να ταυτίζεται με αυτούς (Κανατσούλη, 1992: 57). Το ενδιαφέρον μετατοπίζεται περισσότερο στο ατομικό επίπεδο, διατηρώντας ωστόσο την επαφή με το σύνολο. Το άτομο δεν αποξενώνεται από την ομάδα, αλλά αναδεικνύει τα προβλήματα και τις καταστάσεις που αντιμετωπίζει το άτομο στην σύγχρονη κοινωνία. Συνήθως, αποφεύγονται αναφορές σε ταξικές κοινωνίες με βασιλιάδες ή φτωχούς, ενώ λείπουν και οι αγριότητες-θηριωδίες. Ο συγγραφέας, αναφέρεται στην πραγματικότητα, αλλά με τρόπο τέτοιο που δε θα πληγώσει τα παιδιά. Στο σύγχρονο έντεχνο παραμύθι προβάλλονται τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, καταδικάζεται η εκμετάλλευση και η ανθρώπινη ματαιοδοξία (Κανατσούλη, 1992: 57). Οι σύγχρονοι συγγραφείς παραμυθιών επιδιώκουν, να ευαισθητοποιήσουν τον αναγνώστη, δηλαδή το παιδί. Το βοηθούν έτσι να αντιμετωπίσει τα σύγχρονα ζητήματα της κοινωνίας, ενώ προάγουν αξίες όπως η δικαιοσύνη και ο ανθρωπισμός. Τα σύγχρονα παραμύθια αναδεικνύουν θέματα όπως η αναπηρία ή ο ρατσισμός. Στα παραμύθια αυτά ένας άνθρωπος ακόμα και αν δεν είναι «ωραίος» όπως το επιβάλλουν τα πρότυπα της σύγχρονης κοινωνίας δεν καταδικάζεται αλλά αντίθετα προάγεται η ψυχική ομορφιά και το σθένος. Με αυτά τα χαρίσματα ένα άτομο με αναπηρία καταφέρνει να πετύχει στη ζωή του και να είναι ευτυχισμένος (Κανατσούλη, 1992: 57). Θέματα που αφορούν τεχνολογικά επιτεύγματα και την εξέλιξη της επιστήμης, την καταστροφή του περιβάλλοντος, το διαζύγιο ή ο θάνατος, απασχολούν τους σύγχρονους συγγραφείς παραμυθιών που επιδιώκουν άλλοτε να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά και άλλοτε να τα φέρουν σε επαφή με καταστάσεις που πιθανά θα αντιμετωπίσουν στο μέλλον.

Σύμφωνα με τον Αναγνωστόπουλο (1996: 92) στα έντεχνα παραμύθια παρουσιάζονται συγκεκριμένα στοιχεία, τα οποία παρατίθενται συνοπτικά: 1) Αποφεύγεται ο έντονα μαγικός κόσμος των λαϊκών παραμυθιών αλλά και οι αγριότητες και οι θηριωδίες που τυχόν υπήρχαν σε παλαιότερα παραμύθια, οι οποίες γεννούν στη ψυχή του παιδιού αισθήματα ανασφάλειας και άγχους. 2) Αποφεύγεται η ταξική κοινωνία με τους βασιλιάδες, τις βασίλισσες και τους φτωχούς, πιστούς υπηκόους. Η τάση αυτή απηχεί και τους γενικότερους πολιτικούς και κοινωνικούς μετασχηματισμούς. Τα σύγχρονα παραμύθια συνήθως προάγουν το σύγχρονο πνεύμα της δικαιοσύνης και του ανθρωπισμού. Η συμπεριφορά των ηρώων είναι σύμφωνη με τους υπάρχοντες κοινωνικούς και ηθικούς κανόνες. Το ωραίο και το άσχημο δεν ταυτίζεται με το καλό και το κακό παρά μόνο με το ηθικό και το δίκαιο. Προβάλλουν το πρότυπο ενός ήρωα που είναι ευφυής, ικανός και διακρίνεται για τις ψυχικές και πνευματικές του αρετές. 3) Στα έντεχνα παραμύθια υπάρχουν έντονα ανιμιστικά στοιχεία και κυρίως σε όσα απευθύνονται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Διατηρούν μυθικό μοτίβο το οποίο συνδυάζεται με την πραγματικότητα και τη φαντασία. 4) Κύριος στόχος του έντεχνου παραμυθιού όπως και του λαϊκού είναι να βοηθήσει το παιδί να αντιληφθεί τον εαυτό του και τον σύγχρονο κόσμο γύρω του για να οδηγηθεί στην ωριμότητα. 5) Πολλές φορές το έντεχνο παραμύθι στρέφεται σε θέματα επιστημονικής φαντασίας προσεγγίζοντας το πνεύμα της

σύγχρονης εποχής. Επομένως, οι ήρωες των σύγχρονων παραμυθιών είναι τελείως διαφορετικοί από τους παλαιότερους. Είναι υπερήρωες, όπως ο Σούπερμαν, εμφανίζονται ρομπότ, διαστημικά τέρατα που αντικατέστησαν τους κακούς δράκους καθώς και περίεργοι επιστήμονες, που πήραν τη θέση του μάγου των λαϊκών παραμύθιων. 6) Αντλεί θέματα από το σύγχρονο περιβάλλον και τα προβλήματά του όπως η ρύπανση του περιβάλλοντος, η ειρήνη, ο ρατσισμός. Έτσι το έντεχνο παραμύθι καλλιεργεί στο παιδί τον προβληματισμό και την κριτική σκέψη. 7) Έχει ύφος λιτό και η πλοκή του είναι πιο απλή χωρίς πολλά επεισόδια. 8) Ο έντονος διδακτισμός που συναντούμε στα λαϊκά παραμύθια απουσιάζει από το έντεχνο παραμύθι. Έχει παραχωρήσει τη θέση του στην ελεύθερη και αβίαστη διδαχή μέσω της φυσικής έκφρασης του παραμυθιού. 9) Το σύγχρονο παραμύθι είναι παραστατικό, με έντονους και ζωντανούς διαλόγους και σκηνές καθώς και συναισθηματικές εναλλαγές. 10) Στο σύγχρονο παραμύθι δεν υπάρχουν τοπικά ιδιώματα. Το λεξιλόγιο και η γλώσσα είναι φυσική και καθημερινή. Αρνητικά στοιχεία που ίσως υπάρχουν σε ορισμένα σύγχρονα παραμύθια είναι μια κουραστική πεζολογία, χαλαρή δομή, λεξιλόγιο ασύμφωνο με την αντιληπτική ικανότητα του παιδιού. 11) Αποφεύγονται οι μακροσκελείς χαρακτηρισμοί των προσώπων. Δύο τρία επίθετα είναι αρκετά για να δημιουργήσουν ζωηρή εικόνα στη ψυχή του παιδιού- αναγνώστη. 12) Συχνά, ο τόνος του έντεχνου παραμυθιού είναι παιδικός και η έκτασή του συγκριτικά με το λαϊκό είναι πιο σύντομη. 13) Ο ηθικός προσανατολισμός του παραμένει ο ίδιος, δηλαδή στόχο αποτελεί το να δικαιωθεί το Καλό και να καταδικαστεί το Κακό, καλλιεργώντας στον ακροατή και κυρίως στο παιδί την πίστη και την αισιοδοξία στον αγώνα της ζωής, στην επικράτηση του δικαίου, της ειρήνης και της ανθρωπιάς. 14) Το έντεχνο παραμύθι προορίζεται κυρίως για ανάγνωση ενώ το λαϊκό κυρίως για προφορική αφήγηση. Συνεπώς, το έντεχνο παραμύθι δεν έχει δυνατότητα βελτίωσης και εξέλιξης, αφού λειτουργεί ως τετελεσμένο κείμενο ενός επώνυμου συγγραφέα. Αντίθετα τα λαϊκά αφηγηματικά κείμενα, πεζά και έμμετρα με την δημιουργική, προφορική αφήγηση, την πολλαπλή αφήγηση από διάφορους αφηγητές υφίστανται μια νοηματική και αισθητική επεξεργασία τέτοια, ώστε να καθίστανται διαχρονικά λογοτεχνικά δημιουργήματα του κάθε πολιτισμού. 15) Το τέλος των έντεχνων παραμυθιών είναι συνήθως αίσιο επιδρώντας στην ψυχή του παιδιού λυτρωτικά, όπως συμβαίνει σχεδόν πάντα και στο τέλος του λαϊκού παραμυθιού. 16) Αντλεί με μικρότερη συχνότητα θέματα από τη μυθολογία, τους μύθους και τους λαϊκούς θρύλους (Αναγνωστόπουλος, 1996: 92-94).

Η Κανατσούλη (2018: 66) συνοψίζει τα χαρακτηριστικά του έντεχνου παραμυθιού, ως εξής:

1. Η φαντασία αρχίζει να συρρικνώνεται· το μαγικό στοιχείο παύει να είναι τόσο έντονο.
2. Τα θέματα είναι ανάλογα της καθημερινής ζωής των παιδιών· επιστήμες, διάστημα, τεχνολογία, φύση και μόλυνση, σχολείο αλλά και κοινωνικά φαινόμενα όπως τα ναρκωτικά και η βία, είναι μερικά μόνο από αυτά.
3. Η τεχνολογία βρίσκεται στο επίκεντρο, με τα μαγικά χαλιά και τις μαγικές σκούπες να περνούν σταδιακά στο περιθώριο.
4. Δεν υπάρχει άμεση αναφορά σε σκηνές βίας και πολέμου.
5. Αποφεύγεται ο σεξισμός και οι προκαταλήψεις, αφού ήρωας μπορεί να είναι ένα παιδί με ιδιαιτερότητες ή με διαφορετική καταγωγή.
6. Υπάρχει χιούμορ για να προσελκύεται η προσοχή.
7. Πάντα στο τέλος το καλό κερδίζει.
8. Ο διδακτισμός δεν είναι τόσο έντονος, αλλά συνεχίζει να υπάρχει.

2.3. Το μαγικό στοιχείο στο έντεχνο παραμύθι

Στα έντεχνα παραμύθια, διατηρείται το μαγικό στοιχείο, σε συνδυασμό με τον ρεαλισμό της σύγχρονης πραγματικότητας. Οι δύο κόσμοι μπλέκονται αρμονικά μεταξύ τους. Ο ρεαλισμός αποτελεί βασικό στοιχείο των έντεχνων παραμυθιών αν και πάντα παρουσιάζεται μέσα από κάποιο μαγικό/ φανταστικό περίβλημα. Υπάρχει συχνά συγκερασμός φαντασίας και πραγματικότητας. Σε αντίθεση, ωστόσο, με τα λαϊκά παραμύθια που η μαγεία επικρατεί καθ'ολη τη διάρκεια του παραμυθιού, στα έντεχνα το μαγικό στοιχείο υπάρχει αλλά η χρήση του είναι περιορισμένη. Το στοιχείο του *παμμουχισμού*, δηλαδή να έχουν ζωή ακόμα και τα άψυχα αντικείμενα, συναντάται επίσης (Αναγνωστόπουλος, 1996:92). Συχνά, παρατηρούμε αντικείμενα με μαγικές ιδιότητες, όπως για παράδειγμα να μιλούν, να συμβουλεύουν ή να βοηθούν τον ήρωα, με σκοπό να εξυπηρετηθεί η πλοκή της ιστορίας. Σε αρκετά παραμύθια συναντούμε ζώα με ανθρώπινη μορφή, τα οποία μιλούν, αισθάνονται ή έρχονται αντιμέτωπα με προβλήματα της καθημερινότητας. Ο ανθρωπομορφισμός αυτός, δεν καταστρέφει την ιδιότητα τους, αλλά ακόμα αν το ζώο μιλάει ή φέρεται σαν άνθρωπος, διατηρεί κάποια από τα χαρακτηριστικά που έχει ως ζώο.

2.4. Η παρουσία ατόμων με αναπηρία στο έντεχνο παραμύθι

Μέχρι τον δέκατο ένατο αιώνα, η παιδική λογοτεχνία παρουσίαζε τους χαρακτήρες με αναπηρίες χλωμούς, παραμορφωμένους ή μικροκαμωμένους, ευαίσθητους, αδύναμους, είτε ως θύματα είτε ως κακοποιούς (Holmes, 2004: 17 σε Κώτη- Παπαντωνάκη, 2018:41). Συνήθως, οι ήρωες με ακρωτηριασμένα μέλη αντιμετωπίζονται με σκληρότητα ή περιφρόνηση, βιώνουν την απομόνωση, παρουσιάζουν δυσκολίες στις σχέσεις τους, ζούνε λίγα χρόνια, ενώ δεν είναι ίσοι με τους άλλους (Pinsent, 1993: 125). Σε γνωστά παραμύθια χαρακτήρες με αναπηρίες απεικονίζονται με σκοπό να εκφράσουν το «κακό», ως υπεράνθρωποι ή ως υπάνθρωποι, αντικείμενα οίκτου ή υπερβολικά ενάρετοι (Dyches & Prater, 2000:9).

Με την πάροδο του χρόνου, μαζί με τις κοινωνικές μεταβολές, κυριάρχησαν διαφορετικές αντιλήψεις. Αρχικά τα άτομα με αναπηρία στα παραμύθια αντιμετωπίζονταν με περιφρόνηση, στη συνέχεια όμως ήταν αποδέκτες εκδηλώσεων οίκτου ή αντιμετωπίζονταν ως άτομα που χρήζουν περίθαλψης και προστασίας (Κώτη-Παπαντωνάκη, 2018: 42). Συχνά, ο κύριος χαρακτήρας χωρίς αναπηρία είναι εκείνος που σώζει ή προστατεύει το άτομο με αναπηρία (Sotto et al, 2006:42). Στη σημερινή εποχή, παρατηρείται διεκδίκηση ίσων ευκαιριών και δικαιωμάτων και ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνία (Λαμπροπούλου και Παντελλιάδου, 2005 σε Κώτη-Παπαντωνάκη 2018: 42). Πριν από το 1975, κατά τους ερευνητές τα θέματα που κυριαρχούν ήταν η τύφλωση / προβλήματα όρασης και κινητικές αναπηρίες. Αυτό συνέβαινε ίσως επειδή αυτά τα είδη αναπηρίας ήταν πολύ ορατά και εύκολα να περιγραφούν (Carlisle, σε Κώτη- Παπαντωνάκη, 2018: 43). Το 1975 ψηφίστηκε ο νόμος *The Education for All Handicapped Children Act (IDEA)* με στόχο την κατάλληλη εκπαίδευση και τις ευκαιρίες για τα παιδιά με αναπηρίες, όπου άτομα με αναπηρίες μπορούν να φοιτούν στις τάξεις των δημόσιων σχολείων. Έκτοτε η απεικόνιση παιδιών με αναπηρία στη λογοτεχνία είναι πιο έντονη (Gervay, 2004 σε Κώτη- Παπαντωνάκη, 2018: 43). Μετά το 1975, οι συγγραφείς άρχισαν να ασχολούνται και με άλλες αναπηρίες,

όπως προβλήματα στην ακοή, γλωσσικές διαταραχές, ενώ αναφέρονται διαταραχές αυτιστικού φάσματος ή νευρολογικές διαταραχές που ήταν μέχρι τότε σπάνιες (Κώτη-Παπαντωνάκη, 2018: 43).

Σε βιβλία που εκδόθηκαν στην εικοσαετία 1999-2009 οι κύριοι χαρακτήρες ήταν συχνότερα άντρες (Dyches και Prater, 2005: 205), ενώ οι γυναίκες αναφέρονταν σπάνια. Απεικονίσεις των χαρακτήρων με σωματικές και αισθητηριακές βλάβες κυριαρχούν στην παιδική λογοτεχνία και μετά το 1990 (Dyches et al. 2000: 9), με αύξηση του αριθμού βιβλίων με χαρακτήρες με νοητική αναπηρία και αυτισμό ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες (Dyches et al. 2000:9). Οι χαρακτήρες, τα τελευταία χρόνια, τείνουν να είναι πιο ρεαλιστικοί. Με τον τρόπο αυτόν παραπέμπουν στην καθημερινή ζωή (Urban, 2014: 10). Παρόλ' αυτά, συνεχίζουν να υπάρχουν προκαταλήψεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρία (Watson, 2002 στο Nichols, 2005: 10).

Αρκετοί μελετητές, διαπιστώνουν ότι η παιδική λογοτεχνία παλαιότερα απεικόνιζε τους χαρακτήρες με αναπηρίες με αρνητικό τρόπο (Dyches et al., 2001: 232, Dyches et al., 2005:202 Smith-D' Arezzo et al., 2003:1). Σύγχρονοι ερευνητές πιστεύουν ότι βιβλία που περιγράφουν χαρακτήρες με αναπηρία, αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο για να διδαχθούν τα παιδιά τις αναπηρίες, να ευαισθητοποιηθούν. Τα βιβλία αυτά μπορούν να συμβάλουν στην εξάλειψη των προκαταλήψεων (Dyches et al., 2005, Carithers 2000 στο Domacasse, 2009: 33).

Όπως τονίζει η Παπαντωνάκη (2018) στην διατριβή της, ένα βιβλίο με αναπηρίες πρέπει να προωθεί τη συμπάθεια και όχι τον οίκτο, να απεικονίζει την αποδοχή και όχι την γελοιοποίηση, να προωθεί θετικές εικόνες προσώπων με αναπηρίες ή ασθένειες, να δείχνει σεβασμό για τα πρόσωπα αυτά προωθώντας τη στάση «ένας από εμάς» και όχι «ένας από αυτούς» (Κώτη-Παπαντωνάκη, 2018: 48). Επισημαίνει επίσης, ότι είναι σημαντικό να χρησιμοποιείται η κατάλληλη ορολογία και γλώσσα, που δίνει έμφαση στο ίδιο το άτομο και έπειτα στην αναπηρία, να περιγράφει την αναπηρία με τέτοιο τρόπο ώστε να μην παρουσιάζεται το άτομο ως υπάνθρωπος ούτε ως υπεράνθρωπος, αλλά ως ένα άτομο ικανό να ζήσει μια ανεξάρτητη και ποιοτική ζωή. Ακόμη, τα βιβλία θα πρέπει να καλλιεργούν την ενσυναίσθηση και την κατανόηση. Να δίνουν έμφαση στις κατακτήσεις των ατόμων με αναπηρία. Τα άτομα με αναπηρία θα πρέπει να παρουσιάζονται ενεργά στην καθημερινή ζωή, να ασκούν διάφορα επαγγέλματα (Κώτη-Παπαντωνάκη, 2018: 48).

Κεφάλαιο 3. Η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού

3.1. Παιδί και παραμύθι

Τα παραμύθια είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κουλτούρας και του πολιτισμού του ανθρώπου, καλλιεργούν τη γλώσσα του παιδιού και συντελούν στη διαδικασία της μάθησης. Χρησιμοποιούνται στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς ενθαρρύνουν τα παιδιά να αναπτυχθούν ολιστικά. Έχουν σπουδαία επίδραση στη διαμόρφωση των παιδιών, καθώς αναπτύσσεται η προσοχή, η φαντασία και η κρίση τους. Η συμπεριφορά των ηρώων του παραμυθιού αποτελεί πολλές φορές πρότυπο για τα παιδιά, καθώς εκείνα ταυτίζονται με τους ήρωες και βιώνουν

μαζί τους τις νίκες, τις ήττες, τους κινδύνους, τα συναισθήματα. Σύμφωνα με τον Ζαν, η δύναμη τους έγκειται στο ότι εξάπτουν την φαντασία των παιδιών, επιτρέποντας τους να ζήσουν καταστάσεις, που διαφορετικά θα ήταν αδύνατον να βιώσουν (Ζαν, 1996: 20-24). Μέσα από μια σειρά βιωματικών δραστηριοτήτων, όπως η δραματοποίηση, το θεατρικό παιχνίδι, η παντομίμα, η μεταφορά στο κουκλοθέατρο ή η εικονογράφηση, ο παιδαγωγός μαζί με τα παιδιά ξαναζωντανεύουν το παραμύθι. Ο παιδαγωγός ανακαλύπτει τα ταλέντα των παιδιών, ξεδιπλώνοντας τον χαρακτήρα και την προσωπικότητά τους (Βασιλειάδου, 1988: 117). Η Συμεωνίδου-Χείλαρη σημειώνει πως τα παραμύθια οδηγούν σε γνώση του πολιτισμού και υιοθέτηση των ηθών που προβάλλονται, βοηθούν τα παιδιά να αποκτήσουν θάρρος και αυτοπεποίθηση, καθώς το «καλό» είναι εκείνο που πάντα κερδίζει, καλλιεργούν την αντίληψη και την μνήμη μέσα από τις επαναλήψεις που τυχόν υπάρχουν, χτίζουν μια γέφυρα ανάμεσα σε αυτά και στην πραγματικότητα, ενώ παράλληλα εισάγουν στον μαγικό κόσμο της λογοτεχνίας με ένα τρόπο καθαρά ψυχαγωγικό (Χείλαρη-Συμεωνίδου, 2008: 248-256). Το τρομακτικό στοιχείο του φόβου, οδηγεί στη λύτρωση, ενώ το καλό παλεύει με το κακό και νικά. Το ζήτημα, επομένως δεν είναι αν τα τέρατα προκαλούν τον φόβο, αλλά ότι αυτά μπορούν να ξεπεραστούν (Μερακλής 1993: 144). Σύμφωνα με τον Ράπτη (2017), το παραμύθι είτε προσαρμοσμένο στην κάθε εποχή, είτε λαϊκό είτε μαγικό, παραμένει πάντα μια σταθερή παιδαγωγική αξία σε όποια μορφή και αν το συναντάει το παιδί. Ως ανάγνωσμα, ακρόαμα ή ταινία εμπνέει, συγκινεί, διευρύνει και εμπλουτίζει τον ψυχικό και συναισθηματικό κόσμο του παιδιού, το βοηθά να ωριμάσει πνευματικά, του δίνει πρότυπα, ενώ προβάλλει αξίες όπως η αξιοκρατία, η καλοσύνη, η αγάπη, η δικαιοσύνη, εργατικότητα (Ράπτης, 2017: 705). Το παιδί, συνήθως, ταυτίζεται με τον ήρωα που αγωνίζεται για το καλό. Στη συνέχεια, διαπιστώνει ότι η αίσια κατάληξη οφείλεται στις δεξιότητες και επιλογές του ήρωα που αγωνίζεται για το δίκαιο. Παράλληλα, επιτυγχάνεται η κοινωνικοποίηση του παιδιού, καθώς εξοικειώνεται με μελλοντικούς ρόλους που θα αναλάβει στη ζωή του (Ράπτης, 2017: 705).

Αναφερόμενη στην αξία του παραμυθιού η Κανατσούλη επισημαίνει ότι τα παραμύθια δείχνουν στον μελλοντικό ενήλικα την δυνατότητα διαφορετικών επιλογών και λύσεων. Τονίζει ακόμα πως, αφού πολλά από αυτά προέρχονται από την λαϊκή παράδοση, γίνονται παρακαταθήκη του λαού και συσσωρεύονται σε αυτά μνήμες, έθιμα, δοξασίες (Κανατσούλη, 2007:92). Γενικά το παραμύθι ως παιδαγωγικό μέσο, όπως εντοπίζει ο Αναγνωστόπουλος (1997:89), υποβοηθάει την καλλιέργεια της μητρικής γλώσσας, με την επαναδιήγηση, τον διάλογο, τις απορίες που προκαλεί και τις ερωταπαντήσεις των παιδιών.

Στο πλαίσιο της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, τα παραμύθια μπορούν να αξιοποιηθούν ως βασική ή συμπληρωματική τεχνική, καλύπτοντας ποικίλους ψυχοπαιδαγωγικούς στόχους. Ειδικότερα, η κοινωνικο- συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών με αναπηρία, καθορίζεται ήδη από τις πρώτες του σχέσεις, δηλαδή από την οικογένεια του και από το σχολείο. Την σπουδαιότητα και την επίδραση των πρώτων αυτών σχέσεων του παιδιού με την οικογένειά του, καθώς και τον ρόλο που παίζει η συμπεριφορά των γονέων στην αυτοαντίληψη και την αυτοεικόνα του παιδιού τονίζει ο Vygotsky (1896-1934) καθ'ολη τη διάρκεια του έργου του. Παράλληλα, σημαντική επίδραση στο παιδί έχουν οι αλληλεπιδράσεις των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον. Συγκεκριμένα, η αντίληψη που θα αποκτήσει το άτομο γύρω από τον εαυτό του επηρεάζεται από την κοινωνία. (Daniels, 2016: 30)

Η χρήση των παραμυθιών μπορεί να αξιοποιηθεί ενδεικτικά ως εργαλείο με στόχο την ανάπτυξη της αναγνωστικής ικανότητας και βελτίωση των ικανοτήτων αναπαράστασης σε παιδιά με νοητική αναπηρία ή σύνδρομο Down. Το παραμύθι συμβάλλει στην ενίσχυση επικοινωνιακών και συμβολικών δεξιοτήτων καθώς και στην ικανότητα για παιχνίδι και διάδραση, των παιδιών με αυτισμό, καθώς και στην καλλιέργεια ικανότητας ανάγνωσης και γραφής των κωφών παιδιών. Οι ψυχοπαιδαγωγικές παρεμβάσεις μπορεί να γίνουν σε ομαδικό και ατομικό πλαίσιο είτε στο σχολείο είτε στην οικογένεια (Κουρκουτάς, 2010 σε Τσαμπούρη, Μυτιληναίου, Γκιαούρης & Ευγενειάδης, 2015).

Αδιαμφισβήτητα, φαινόμενα ρατσισμού συναντώνται συχνά σε χώρους αγωγής και εκπαίδευσης. Ο ρατσισμός αυτός, δεν είναι μονάχα φυλετικός, αντίθετα έχει πολλές εκφάνσεις και εκδηλώνεται ποικιλοτρόπως, αποτελώντας καθρέπτη της κοινωνίας μας. Επιπλέον, αποτελεί μία από τις βασικότερες αιτίες εκδήλωσης σχολικής βίας, καθώς οι διακρίσεις αφορούν σε αναπηρίες, στην εθνικότητα, στη διαφορετική εξωτερική εμφάνιση, στα κιλά, στο ύψος, στο επίπεδο των σχολικών επιδόσεων, στη θρησκεία, στην κοινωνική θέση, στην καταγωγή, στις σεξουαλικές προτιμήσεις και σε οποιαδήποτε έκφραση που φαίνεται να είναι διαφορετική. Το σχολείο επομένως, οφείλει να προάγει όχι μόνο τη μάθηση αλλά και την ψυχική-κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού μέσω της χρήσης κατάλληλων μεθόδων, εργαλείων και προγραμμάτων. Το παραμύθι και ιδιαίτερα το έντεχνο, είναι ένα από τα καταλληλότερα μέσα που προσφέρεται για να προάγουμε αισθήματα ισοτιμίας και αλληλοσεβασμού.

3.2. Διαπολιτισμική εκπαίδευση

Οι επιστημονικές αντιλήψεις και οι εκπαιδευτικές πολιτικές, ακολουθούν 5 κύρια μοντέλα όσον αφορά στην συνύπαρξη διαφορετικών ομάδων. Πρόκειται για το μοντέλο της αφομοίωσης, της ενσωμάτωσης, το πολυπολιτισμικό μοντέλο, το αντιρατσιστικό και το διαπολιτισμικό (Μάρκου, 1996: 8-10). Τα δύο πρώτα μοντέλα χαρακτηρίζονται ως μονοπολιτισμικά ενώ τα τρία τελευταία ως πλουραλιστικά (Κανακίδου & Παπαγιάννη, 1994:11). Η έννοια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα ήταν κενή περιεχομένου μέχρι το 1990. Η πρόθεση «διά» στον όρο «διαπολιτισμικότητα» αντικατοπτρίζει την αλληλεπίδραση, την αμοιβαιότητα και την πραγματική αλληλεγγύη, αξίες που θα πρέπει να διέπουν τις ανθρώπινες σχέσεις (Κανακίδου & Παπαγιάννη, 1998:21). Το εκπαιδευτικό σύστημα, παλαιότερα, ακολουθούσε το αφομοιωτικό μοντέλο εκπαίδευσης βασισμένο σε μία κοινή κουλτούρα η οποία στηριζόταν πάνω σε ένα μοναδικό πολιτισμό, μία θρησκεία, μία γλώσσα. (Χατζησωτηρίου, 2013: 39). Με βάση την UNESCO (2004) «η διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν μπορεί να είναι μια στατική έννοια, αλλά μια διαρκής δυναμική της οποίας απώτερος στόχος και σκοπός θα είναι η ισότιμη αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών ετεροτήτων» (Unesco, 2004: 20). Έχει παρατηρηθεί ότι συχνά οι άνθρωποι δυσκολεύονται να κατανοήσουν ή να αποδεχτούν εκείνους που διαθέτουν διαφορετικά χαρακτηριστικά. Η δυσκολία αυτή εκφράζεται με φόβο, θυμό, αμφισβήτηση ή ακόμη και εχθρότητα. Σε αυτό συμβάλλουν τόσο τα στερεότυπα όσο και οι προκαταλήψεις (Δραγώνα, Σκούρτου & Φραγουδάκη, 2001:24-25). Η διαπολιτισμική εκπαίδευση, συνεπώς, δεν αποτελεί ένα είδος ιδιαίτερης εκπαίδευσης για ένα συγκεκριμένο σύνολο μαθητών, αλλά αποτελεί διάσταση της γενικής παιδείας που οφείλει να διασφαλίζει για όλους τους μαθητές ευκαιρίες και δυνατότητες για μάθηση και κοινωνική ένταξη ανεξάρτητα από τις ενδεχόμενες «ιδιαιτερότητές» τους (Γεωργογιάννης & Μπάρος, 2010:310-311). Οι παιδαγωγοί-εκπαιδευτικοί οφείλουν να βοηθήσουν κάθε παιδί να

αναπτύξει την αυτοεκτίμηση. Ταυτόχρονα οφείλουν να καθοδηγήσουν τα παιδιά ώστε να αναπτύξουν αισθήματα συμπάθειας και κατανόησης για τους άλλους (Tiedt, 2006:97).

3.3. Συμπεριληπτική εκπαίδευση

Η συμπεριληπτική εκπαίδευση, δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένο μοντέλο, αλλά αποτελεί μια αέναη διαδικασία (Αγγελίδης & Αβρααμίδου, 2011:23). Όπως αναφέρει ο Cummins, (1999) (αναφορά σε Μπάμπαλης & Μανιάτης, (2013) αυτό που έχει μεγαλύτερη σημασία από κάθε διδακτική προσέγγιση ή εκπαιδευτικό σχεδιασμό είναι οι σχέσεις αλληλεπίδρασης που οφείλει να καλλιεργεί το σχολείο. Οι Booth και Ainscow (2002: 8) επισημαίνουν την ανάγκη να δημιουργηθεί ένα ασφαλές πλαίσιο στο οποίο τα παιδιά θα μπορούν να συνεργάζονται και να αναπτύσσουν τις δεξιότητές τους. Οι σχέσεις ωστόσο, αλληλεπίδρασης στη σχολική πραγματικότητα όπως αναφέρουν οι Segriovanni & Starratt, (1998) (στο Γεροσίμου 2013: 351-376) απορρέουν από την υπάρχουσα σχολική κουλτούρα καθώς και τα κοινωνικά πρότυπα και στερεότυπα που αναπτύσσονται στην κοινωνία. Η συμπεριληπτική εκπαίδευση επιδιώκει τη δημιουργία μιας σχολικής κοινότητας που θα εστιάζει στην ασφάλεια, στην αποδοχή και στη συνεργασία. Το κάθε παιδί γίνεται αποδεκτό και αισθάνεται ασφαλές μέσα σε αυτό το πλαίσιο ανεξαρτήτως αναπηρίας, πολιτισμικής ετερότητας, χρώματος, πίστης και σεξουαλικού προσανατολισμού. Η συνεργασία τίθεται στη βάση της συμπερίληψης και αφορά όλη την κοινωνία μέρος της οποίας αποτελεί και το σχολείο. Οι εκπαιδευτικοί συνεργάζονται με τους μαθητές, με τις οικογένειες ή τις κοινότητες αυτών. Το ίδιο συμβαίνει και με τους μαθητές, σε ένα πλαίσιο αλληλεπίδρασης. Το τρίπτυχο αυτό βασίζεται στον σεβασμό κάθε παιδιού, τον σεβασμό στο περιβάλλον, την αποπομπή κάθε έννοιας της βίας (Booth & Ainscow, 2011 αναφορά σε Κασίδη, Αποστολίδου & Δουφεξή, 2016: 6). Η απαρχή της φιλοσοφίας αυτής εντοπίζεται στο πρώτο άρθρο της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, (1948) σύμφωνα με το οποίο όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και στα δικαιώματα.¹ Αυτό το δικαίωμα οφείλει να σέβεται το εκπαιδευτικό σύστημα, ώστε να προάγει την εκπαιδευτική ευημερία όλων των πολιτών, ανεξαρτήτως σωματικής και νοητικής ακεραιότητας. Ο Giangreco υποστηρίζει ότι οι σχολικές ομάδες καλούνται να συνεργαστούν ώστε να αναπτύξουν εξατομικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα για τους μαθητές τους, τα οποία «προσδοκούν υψηλούς ακαδημαϊκούς στόχους» (Giangreco, 1997: 199). Τέλος, υποστηρίζει ότι μέσω καινοτόμων προγραμμάτων σχολικής αξιολόγησης, συγκεντρώνονται πληροφορίες για την αξιολόγηση των διαπολιτισμικών πολιτικών του σχολείου. Η συμπεριληπτική φιλοσοφία τάσσεται υπέρ ενός συμπεριληπτικού μοντέλου προσέγγισης όλων των ανθρώπων. Πρέπει να υπάρχει σεβασμός στις ανάγκες, τις ιδιαιτερότητες και τις ιδιομορφίες, τα ταλέντα και τις κλίσεις κάθε παιδιού. Ο κύριος σκοπός αυτού του είδους εκπαίδευσης (συμ)περιλαμβάνει όλα τα παιδιά. Δεν υπάρχουν οι άλλοι και εμείς, αλλά μόνο εμείς, δεν υπάρχει το

¹ Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Άρθρο 1: Όλοι οι άνθρωποι γεννήθηκαν ελεύθεροι και ίσοι όσον αφορά την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματά τους. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση, και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφοσύνης. <https://gr.humanrights.com/what-are-human-rights/universal-declaration-of-human-rights/articles-01-10.html>

τυπικό παιδί, το ανάπηρο παιδί, το παιδί-μετανάστης υπάρχει μόνο το παιδί, με τις όποιες ιδιαιτερότητες, στις οποίες οφείλει να ενσκήψει το εκπαιδευτικό σύστημα όχι περιθωριοποιώντας το, αλλά αντιμετωπίζοντάς το στο πλαίσιο ενός «Σχολείου για όλους» (Ainscow, 2006: 15). Σύμφωνα με τον Μάμα (2014) είναι ξεκάθαρο ότι τόσο η συμπεριληπτική όσο και η διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν περιορίζονται μόνο στα στενά πλαίσια του σχολείου ή της σχολικής τάξης, αλλά περιλαμβάνουν την ευρύτερη κοινωνία, γενικότερους φορείς, αρχές και οργανωμένα σύνολα καθώς επίσης και το επίπεδο του κράτους. Συνεπώς, όταν αναφερόμαστε στις δύο αυτές έννοιες ή φιλοσοφίες εκπαίδευσης ή μοντέλα οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, εξετάζουμε τι γίνεται εντός αλλά και εκτός σχολείου. Σε επίπεδο φιλοσοφίας περισσότερο αλλά και σε επίπεδο εκπαιδευτικής πρακτικής, είναι ξεκάθαρη η σχέση μεταξύ συμπεριληπτικής και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Μάλιστα, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι οι έννοιες αυτές αποτελούν δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, επειδή οι θεμελιώδεις αρχές και αξίες πάνω στις οποίες οικοδομούνται είναι κοινές και περιλαμβάνουν την ισότητα, τη δημοκρατία, την ίση πρόσβαση και τη συμμετοχή, τον σεβασμό και την αποδοχή, την κοινωνική δικαιοσύνη και πολλές άλλες (Μάμας, 2014: 85).

Κεφάλαιο 4. Η αναπηρία

4.1. Η έννοια της αναπηρίας

«Όταν θέλουμε να ορίσουμε τι είναι αναπηρία, βλέπουμε από την καθημερινή μας εμπειρία ότι δεν είναι τόσο εύκολο, επειδή ο καθένας μας καταλαβαίνει κάτι εντελώς διαφορετικό» (Ζώνιου-Σιδέρη, 2011: 15). Η αναπηρία είναι μια ιδιαίτερη και μεταβλητή κατηγορία, καθώς όλα τα άτομα που σήμερα θεωρούνται «φυσιολογικά», είναι εν δυνάμει άτομα με αναπηρία (Oliver, 1990). Η προσέγγιση της αναπηρίας συνδέεται με τις διαφορετικές ιδεολογίες, τις πολιτικές αντιλήψεις, τις αξίες, τα κοινωνικά πρότυπα, την οργάνωση και τη διαχρονική λειτουργία κάθε κοινωνίας. Τα διαφορετικά μοντέλα που την προσεγγίζουν βρίσκονται σε άμεση συνάφεια με το κοινωνικο-πολιτισμικό, πολιτικό και ιδεολογικό γίγνεσθαι αλλά και τις επιστημονικές εξελίξεις μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου σε μία κοινωνία.

Όπως αναφέρει η Παπαντωνάκη (2018: 23) η έννοια της αναπηρίας είναι δύσκολο να καθοριστεί. Σημειώνει επίσης ότι υπάρχει η αναπηρία σύμφωνα με όρους ιατρικούς αλλά και κοινωνικούς. Στον Ν.1566/1985 στο άρθρο 32 αναφέρεται ότι Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ) «θεωρούνται τα πρόσωπα που από οργανικά, ψυχικά, σωματικά ή κοινωνικά αίτια παρουσιάζουν καθυστέρηση, αναπηρίες ή διαταραχές στη γενικότερη ψυχοσωματική τους κατάσταση ή στις επί μέρους ψυχικές, οργανικές ή σωματικές τους λειτουργίες, σε βαθμό που δυσκολεύεται ή παρεμποδίζεται σοβαρά η παρακολούθηση της γενικής και επαγγελματικής τους εκπαίδευσης, η δυνατότητα ένταξής τους στην παραγωγική διαδικασία και η αποδοχή τους από το κοινωνικό σύνολο» (Ρήγα, 2006: 15).

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, η αναπηρία αντιμετωπιζόταν ως ασθένεια που έχρηζε προσωπικής αντιμετώπισης και θεραπείας και αποτελούσε αποκλειστικά λειτουργικό περιορισμό που οδηγούσε τα άτομα με αναπηρία σε μη ισότιμη κοινωνική συμμετοχή (Oliver, 2009: 182, 189). Ακολούθησε μια νέα αντίληψη, η οποία αντιμετώπιζε την αναπηρία ως κατάσταση που επηρεάζεται άμεσα από την προθυμία της κοινωνίας να συμπεριλάβει ή αν αποκλείσει τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία από κάθε διαδικασία πολιτικού σχεδιασμού (Shakespeare & Watson, 2002: 12-20). Οι δύο αυτές αντιλήψεις οδήγησαν σε δύο άλλα θεωρητικά μοντέλα προσέγγισης, ιατρικό και κοινωνικό με συγκεκριμένους και διαφορετικούς τρόπους παρέμβασης το καθένα. Η ιατρική προσέγγιση αντιμετώπιζε την αναπηρία ως αποτέλεσμα βλάβης του βιολογικού σώματος και θεωρεί ότι οι κοινωνικοί περιορισμοί των ατόμων με αναπηρία οφείλονται σε φυσικές δυσλειτουργίες (Ζώνιου-Σιδέρη, 2006: 29-53). Με αυτό τον τρόπο, δεν λαμβάνονται υπόψιν η ποιότητα ζωής και οι απόψεις των ασθενών για θέματα που τους αφορούν άμεσα, με αποτέλεσμα τα άτομα με αναπηρία, να αντιμετωπίζονται ως «παθητικά αντικείμενα» που χρήζουν ιατρικής παρέμβασης, αγωγής και αποκατάστασης από ειδικούς (Oliver, 2004: 18-31). Μέχρι τη δεκαετία του '80, το ενδιαφέρον ως προς την αναπηρία επικεντρωνόταν σε ατομικιστικές και ιατρικές εξηγήσεις. Σταδιακά ωστόσο, άρχισε να παρατηρείται μια μεταστροφή ως προς τον ορισμό της αναπηρίας μέσω της ιατρικής προσέγγισης. Έτσι, επαναπροσδιορίστηκε η αντιμετώπιση της αναπηρίας και από σωματοκεντρική έγινε κοινωνικοπολιτική. Άλλωστε, ο άνθρωπος θεωρείται ότι είναι αποτέλεσμα δυναμικής αλληλεπίδρασης με το φυσικό, κοινωνικό και πολιτισμικό του περιβάλλον. Οι αναπηρίες δεν αντιμετωπίζονται πλέον μόνον ως ένα ατομικό πρόβλημα. Δίνεται ιδιαίτερη σημασία στις συνέπειες που παρατηρούνται ένα άτομο έρχεται σε επαφή με ένα πλαίσιο που έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Το μοντέλο αυτό, μετατοπίζει το βάρος από το άτομο στην κοινωνία (Ζώνιου-Σιδέρη 2011: 70). Όπως αναφέρεται στην εισήγηση των Κασίδη, Αποστολίδου, Δουφεξή (2016:7) (<https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/edusc/article/viewFile/258/223>) η συμπεριληπτική φιλοσοφία δεν στοχεύει μόνο σε ένα διαφορετικό τρόπο θέασης των ατόμων εντός του σχολείου, άλλα σε μια γενικότερη αλλαγή της κοινωνίας που συνήθως πορεύεται με βάση το ιατρικό/ατομικό μοντέλο. Η διαφορά των δύο αυτών μοντέλων έχει μεγάλη σημασία για τις επιπτώσεις που επιφέρουν στην καθημερινότητα και τη λειτουργία μίας κοινωνίας. Συγκεκριμένα, το ατομικό/ιατρικό μοντέλο προσεγγίζει τα άτομα με αναπηρία σύμφωνα με την ιατρική διάγνωση. Το άτομο αντιμετωπίζεται ως ανάπηρο λόγω της απώλειας της υγείας του. Το άτομο λόγω των προβλημάτων που απορρέουν από την ασθένειά του κατατάσσεται στους ανάπηρους. Το άτομο αυτό θεωρείται ότι δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στο σύνολο των δραστηριοτήτων που κατορθώνει κάποιος που δεν είναι ασθενής και κατ' επέκταση ανάπηρος (Βεργιώτη, 2010, αναφορά σε Κασίδη, Αποστολίδου, Δουφεξή, 2016:7-8). Αντίθετα, το κοινωνικό μοντέλο αφορά σε μια διαφορετική προσέγγιση της αναπηρίας διαχωρίζοντάς την από την ασθένεια. Η αναφορά της ασθένειας επικεντρώνεται στη δυσλειτουργία που επιφέρει στο άτομο, ενώ η αναπηρία επικεντρώνεται στις επιπτώσεις της δυσλειτουργίας αυτής στη ζωή και την καθημερινότητα του ανάπηρου ατόμου (Παναγιώτου & Τσιανίκα & Συμεωνίδου, 2012). Οι αδυναμίες που αντιμετωπίζουν οι ανάπηροι άνθρωποι επαναπροσδιορίζονται. Σημασία δίνεται στην αδυναμία της κοινωνίας να αντιληφθεί τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία, με αποτέλεσμα να δυσκολεύει τη ζωή τους (Βεργιώτη, 2010). Το ατομικό/ιατρικό μοντέλο και το κοινωνικό μοντέλο δεν αφορούν μόνο τα ανάπηρα άτομα. Αφορούν και άτομα τα οποία τα συνοδεύει ο χαρακτηρισμός «διαφορετικός», που πολλές φορές σχετίζεται με την πολιτισμική ή την θρησκευτική ετερότητα, ακόμη και με τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Σύμφωνα με την

Erevelles (1996), η κοινωνία θα πρέπει να επιδιώξει την ενεργή συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες κυρίως μέσω της παιδείας. Μόνο μέσω της παιδείας η κοινωνία θα μπορέσει να δεχτεί τη διαφορετικότητα και να κατανοήσει ότι οι διαφορές μεταξύ των ατόμων μπορούν να συμβάλλουν θετικά σε ένα κοινωνικό σύστημα (Erevelles, 1996: 519-538).

Ο Oliver (1999) προτείνει ότι η κοινωνία οφείλει να αλλάξει. Αυτή η αλλαγή θα πρέπει να αποτελέσει μέρος της διαδικασίας της πολιτικής ενδυνάμωσης των αναπήρων ως ομάδα (Διαθέσιμο σε : <http://www.leeds.ac.uk/disability-studies/archiveuk/Oliver/in%20soc%20dis.pdf>). Τα τελευταία χρόνια επικρατεί ένα πολυδιάστατο μοντέλο σύμφωνα με το οποίο η αναπηρία θεωρείται ως ένα πολυδιάστατο φαινόμενο και οφείλει να αντιμετωπισθεί βάσει τριών παραγόντων: σώμα – λειτουργία - δομή (Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, Ετήσια Έκθεση, Στο πλαίσιο της 3ης Δεκέμβρη Εθνικής Ημέρας Ατόμων με Αναπηρία (N.2430/1996 άρθρο 2 παρ.2), Η Πρόταση της Ε.Σ.Α.μεΑ. για ένα «Εθνικό Πρόγραμμα Δημόσιων Πολιτικών για την Αναπηρία», Αθήνα, Δεκέμβριος 2009: 12-13).

B΄ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1. Μεθοδολογία της Έρευνας

1.1. Σκοπός- Στόχοι της Έρευνας- Ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να μελετηθεί πώς παρουσιάζονται οι χαρακτήρες με αναπηρίες στα σύγχρονα παραμύθια, καθώς και οι σχέσεις που αναπτύσσονται με τον περίγυρό τους. Η εργασία αυτή, επομένως έχει ως βασικό στόχο να ερευνήσει τον τρόπο που αποτυπώνεται η έννοια της «αναπηρίας». Ερευνητικά ερωτήματα που είχαν επομένως στόχο να απαντηθούν, ήταν τα εξής: *Πώς παρουσιάζονται τα ανάπηρα άτομα μέσα στα σύγχρονα (έντεχνα) παραμύθια; Πώς οι διαπροσωπικές σχέσεις των ανάπηρων ατόμων επηρεάζουν την καθημερινότητά τους; Υπάρχει διάκριση μεταξύ Ελλήνων και ξένων συγγραφέων σχετικά με τον τρόπο που αντιμετωπίζουν την αναπηρία;*

Για την εργασία, μελετήθηκαν 10 σύγχρονα παραμύθια Ελλήνων και ξένων συγγραφέων και αναλύθηκαν μέσω της ποιοτικής μεθόδου. Τα βιβλία συλλέχτηκαν σε καθεστώς πανδημίας λόγω COVID-19, κατόπιν διαδικτυακής έρευνας καθώς τα βιβλιοπωλεία και οι βιβλιοθήκες δεν βρίσκονταν σε λειτουργία λόγω καθολικού lockdown στη χώρα.

1.2.1. Ποιοτική Μέθοδος

Η ποιοτική μέθοδος διαφέρει από την ποσοτική, καθώς στοχεύει σε αναλύσεις και στην επιλογή και λογική οργάνωση κατηγοριών ως συμπύκνωση των μόνιμων νοημάτων του δεδομένου κειμένου, με στόχο την εξέταση συναφών υποθέσεων και εικασιών (Kracauer, 1952: 637). Ο Barelson (1952), υποστηρίζει ότι η ποιοτική ανάλυση ασχολείται με το περιεχόμενο ως αντανάκλαση βαθύτερων φαινομένων, ενώ η ποσοτική εστιάζει κυρίως στην ακριβή περιγραφή του περιεχομένου (Berelson, 1952:123). Για τον λόγο αυτό, κρίθηκε καταλληλότερη η ποιοτική μέθοδος για τη μελέτη των παραμυθιών, χρησιμοποιώντας ως εργαλείο την ανάλυση περιεχομένου.

1.2.2. Ανάλυση περιεχομένου

Σύμφωνα με τον Bryman (1990), πρόκειται για μια προσέγγιση του κοινωνικού κόσμου που προσπαθεί να περιγράψει και να αναλύσει την κουλτούρα και τη συμπεριφορά ατόμων και ομάδων από την οπτική γωνία αυτών που μελετώνται. (Bryman, 1990: 61). Η ανάλυση περιεχομένου (content analysis), η οποία αφορά κυρίως τεκμήρια γραπτής λεκτικής επικοινωνίας, έχει προταθεί και έχει καθιερωθεί ως μία εκ των καλύτερων τεχνικών έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και τις επιστήμες του ανθρώπου, εφόσον αυτή στοχεύει στη συστηματική, την

αντικειμενική και ποσοτική περιγραφή του φανερού περιεχομένου της επικοινωνίας γραπτού ή προφορικού λόγου, με τελική επιδίωξη την ερμηνεία (Berelson, 1952: 52-105).

Η μέθοδος αυτή βοηθά τον ερευνητή να αναγνωρίσει τις προθέσεις, τις στάσεις, τις αξίες και γενικά πολιτισμικά πρότυπα ατόμων ή κοινωνικών ομάδων. Η ανάλυση περιεχομένου βοηθά, επίσης, τον ερευνητή να περιγράψει τις συναισθηματικές αντιδράσεις του αναγνώστη και να προσδιορίσει τις ψυχολογικές ή συναισθηματικές καταστάσεις ατόμων ή ομάδων, ανιχνεύοντας διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας (Barelson, 1952: 57,105)

1.3. Περιγραφή του δείγματος

Για την έρευνα επιλέχθηκαν και μελετήθηκαν 10 ελληνόγλωσσα παραμύθια από Έλληνες και ξένους συγγραφείς που ως κεντρικό τους χαρακτήρα έχουν ένα άτομο με αναπηρία. Ο όρος «άτομα με αναπηρία», όπως σημειώθηκε και στο θεωρητικό μέρος, αναλύθηκε με βάση το πολυδιάστατο μοντέλο, κατά το οποίο παρουσιάζονται οι επιπτώσεις στη ζωή οποιασδήποτε δυσλειτουργίας του ατόμου. Ο λόγος που επιλέχθηκαν ελληνόγλωσσα βιβλία και όχι μόνο ελληνικά ήταν για να εξεταστεί πιθανή διαφορετική προσέγγιση από Έλληνες και ξένους συγγραφείς, αλλά και επειδή έχουν το ίδιο αναγνωστικό κοινό, επομένως και την ίδια επίδραση σε αυτό.

Κεφάλαιο 2. Συζήτηση αποτελεσμάτων

2.1. Κατηγοριοποίηση των παραμυθιών με βάση το θέμα

Τα παραμύθια που επιλέχθηκαν, κατηγοριοποιήθηκαν αρχικά με βάση το θέμα που πραγματεύονται ως εξής:

Α. Παραμύθια που πραγματεύονται την κινητική αναπηρία

1)

Τίτλος: *Ο τρεχαλητής και η τίποτα*

Συγγραφέας: Κατερίνα Παπαγαρυφάλου

Η Κατερίνα Παπαγαρυφάλου γεννήθηκε και ζει στην Αθήνα. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στη Συγκριτική Παιδαγωγική. Εργάζεται ως εκπαιδευτικός στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Έτος: 2017

Αθήνα: Μεταίχμιο (2017)

Περίληψη: Ο Τρεχαλητής είναι ένα μικρό αγόρι, που στα όνειρα του φαντάζεται ότι τρέχει στα λιβάδια, παίζει ανέμελος και κάνει ποδήλατο. Όταν ξυπνά όμως, έρχεται αντιμέτωπος με την πραγματικότητα. Το μικρό παιδί κινείται με τη βοήθεια ενός αναπηρικού αμαξιδίου. Οι επιδόσεις του στο σχολείο είναι άριστες, σε αντίθεση με την Τίποτα. Η Τίποτα είναι ένα κορίτσι, που δυσκολεύεται στις απαιτήσεις του σχολείου. Η Τίποτα, όμως έχει ένα ξεχωριστό ταλέντο στη ζωγραφική. Στα όνειρά της εκείνη φαντάζεται ότι τα καταφέρνει στο σχολείο, ότι κάνει τα πιο όμορφα γράμματα και ότι όλοι την θαυμάζουν. Η Τίποτα, συμπαθεί πολύ τον Τρεχαλητή, αλλά φοβάται να τον πλησιάσει. Μία μέρα, ο δάσκαλος δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να καθίσουν όπου θέλουν και έτσι η Τίποτα, προσεγγίζει τον Τρεχαλητή και σύντομα γίνονται φίλοι. Ο Τρεχαλητής βοηθά την Τίποτα στα μαθήματα και σύντομα εκείνη αρχίζει να συμμετέχει στο μάθημα. Αντίστοιχα, εκείνη ζωγραφίζει και μοιράζεται τις ζωγραφιές της με τον Τρεχαλητή, κάνοντας τον να γελάει δυνατά. Ο Τρεχαλητής και η Τίποτα δημιουργούν μια δυνατή φιλία και συμφωνούν μυστικά ότι ποτέ δε θα είναι μόνοι τους, έχοντας τα δύο «Τ» τους ενωμένα.

Ανάλυση: Πρωταγωνιστές του βιβλίου είναι δύο παιδιά, τα οποία έρχονται αντιμέτωπα με διαφορετικές δυσκολίες στην καθημερινότητά τους. Η συγγραφέας, αρχικά, παρουσιάζει τον Τρεχαλητή. Το πραγματικό του όνομα δεν το γνωρίζουμε. Μαθαίνουμε μόνο ότι «[...] Κανείς δεν τον φωνάζει έτσι. Έτσι φωνάζει αυτός τον εαυτό του στα όνειρά του» (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 6). Ο Τρεχαλητής ονειρεύεται ότι μπορεί να «τρέχει στο λιβάδι ξένοιαστος [...] [να] ανεβαίνει στη ρόδα του λούνα πάρκ [...] [να] τρέχει με το γυαλιστερό ποδήλατο στο λιβάδι» (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 6). Όταν ξυπνάει, ωστόσο, έρχεται αντιμέτωπος με την πραγματικότητα. Τότε, «δεν είναι πια ο Τρεχαλητής. Οι μεγάλες ρόδες είναι τα πόδια του» (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 8). Στο σχολείο, οι επιδόσεις του είναι άριστες σε όλα τα μαθήματα. Ο Τρεχαλητής, ωστόσο, παρατηρώντας τα υπόλοιπα παιδιά, θα ήθελε να μπορεί να κάνει όσα κάνουν: να στριμωχτεί και αυτός στην πόρτα, να κουτρουβαλήσει στις σκάλες, να παίξει μπάλα (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 10). Αντιθέτως, κοιτάει από το παράθυρο της τάξης και αισθάνεται μοναξιά. Καθλωμένος στο αναπηρικό αμαξίδιο δεν κάνει τίποτα από όλα αυτά. Συνήθως κοιτάει από το παράθυρο (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 11). Στη συνέχεια, η συγγραφέας παρουσιάζει τη δεύτερη πρωταγωνίστρια του παραμυθιού, την Τίποτα. Ποιο είναι το πραγματικό της όνομα; Δεν το γνωρίζουμε. Η συγγραφέας μας συστήνει την μικρή ηρωίδα με το παρατσούκλι που τη συνοδεύει: «Το κορίτσι είναι η Τίποτα. Όλοι τη φωνάζουν έτσι. Γιατί όταν της μιλάει ο δάσκαλος δεν απαντάει τίποτα. Γιατί στην τσάντα της δεν έχει τίποτα. Γιατί όταν την ρωτάνε «*Τι έχεις και κλαις;*» απαντάει «*Τίποτα*»» (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 12). Όσα δεν έχει, όσα δεν μπορεί ή δεν τολμά να εκφράσει, όσα φοβάται και δεν ομολογεί κρύβονται πίσω από ένα παρατσούκλι που ακούγεται αρκετά σκληρό και απαξιωτικό. Η Τίποτα, δυσκολεύεται να κατανοήσει τους αριθμούς και τα γράμματα και συχνά ξεσπά σε κλάματα. Έχει ωστόσο, μεγάλο ταλέντο στην ζωγραφική, παρόλο που κανένας δεν το γνωρίζει. Όπως επισημαίνει η συγγραφέας «Κανείς δεν ξέρει ότι η Τίποτα μπορεί να κάνει τις πιο φανταστικοκαταπληκτικές ζωγραφιές» (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 15). Όπως ο Τρεχαλητής, έτσι και η Τίποτα ονειρεύεται έναν κόσμο διαφορετικό. Επιθυμεί να ζήσει χαρούμενη, να έχει φίλους στο σχολείο να είναι καλή στα μαθήματα, να απολαμβάνει τον θαυμασμό των άλλων μαθητών για τις ικανότητές της. Στα όνειρά της, όπως συχνά συμβαίνει στα όνειρα όλων, η Τίποτα γίνεται πολύ σπουδαία (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 17). Η τσάντα της, που στην πραγματικότητα, είναι συνήθως άδεια, «Στα όνειρα της [...] είναι σαν παραγεμισμένη κότα» (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 16). Η Τίποτα, παρόλο που συμπαθεί πολύ τον Τρεχαλητή, ποτέ δεν έχει καταφέρει να τον προσεγγίσει (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 18). Καθώς φοβάται ότι ο Τρεχαλητής δεν θα την αποδεχτεί, όπως συμβαίνει με τα υπόλοιπα παιδιά αδρανοποιείται επειδή φοβάται ότι κι αυτός μπορεί να την κοροιδέψει (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 18). Μια μέρα, ο δάσκαλος επιτρέπει στα παιδιά να καθίσουν με όποιον θέλουν, γεγονός που θα ταραξεί τόσο την Τίποτα όσο και τον Τρεχαλητή. Τα δύο μοναχικά παιδιά μένουν ακίνητα και κατακλύζονται από τον φόβο ότι θα μείνουν μόνα (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 20). Τότε, η Τίποτα τον πλησιάζει και κάθεται δίπλα του και ξεκινά μια δυνατή και όμορφη φιλία. Στη συνέχεια, ο Τρεχαλητής μαθαίνει στην Τίποτα να κάνει τα πάντα (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 23). Η Τίποτα, με τη βοήθειά του, αρχίζει να συμμετέχει για

πρώτη φορά στο μάθημα και να αισθάνεται χαρά. Το κορίτσι φαίνεται να αλλάζει διάθεση και έτσι «όταν ο δάσκαλος ρωτάει την Τίποτα, εκείνη για πρώτη φορά απαντάει κάτι. Και γελάει από χαρά» (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 24). Αντίστοιχα, η Τίποτα ζωγραφίζει και μοιράζεται αυτά που δημιουργεί με το νέο της φίλο, κάνοντας τον να γελά (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 27). Το παραμύθι τελειώνει με τα δύο παιδιά να συνειδητοποιούν ότι δε θα είναι ποτέ ξανά μόνα τους, καθώς θα έχουν ο ένας τον άλλον (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 29). Θα πρέπει να σχολιαστεί η επιλογή των ονομάτων (Τρεχαλητής και Τίποτα) που επέλεξε η συγγραφέας για τους ήρωες αυτού του παραμυθιού, καθώς όπως επισημαίνει η Γιαννικοπούλου, η επιλογή των ονομάτων με τα οποία «τα άτομα με αναπηρία εισέρχονται στο λογοτεχνικό σύμπαν φαίνεται να αποκτά ιδεολογική σημαντικότητα» (Γιαννικοπούλου: 8-9 στο <http://keimena.ece.uth.gr/main/t27/03-giannikopoulou.pdf>). Κατά την Γιαννικοπούλου «Η τάση αυτή που κρίνει περιττό το όνομα για τον ανάπηρο, αυτομάτως του στερεί την ατομικότητά του και, αντί αυτής, τον προικοδοτεί με έναν στερεοτυπικό χαρακτήρα, που αναπαράγει όλες τις προκαταλήψεις που η κοινωνία έχει κατασκευάσει για αυτούς. Κάποιες άλλες φορές, ο ανάπηρος, παρότι έχει όνομα, γίνεται γνωστός με ένα παρατσούκλι, πάντοτε αποκαλυπτικό της ιδιαιτερότητάς του» (Γιαννικοπούλου: 8-9 στο <http://keimena.ece.uth.gr/main/t27/03-giannikopoulou.pdf>). Στο συγκεκριμένο παραμύθι, λοιπόν, η συγγραφέας επέλεξε να προσδώσει το όνομα Τρεχαλητής στο παιδί με την κινητική αναπηρία. Είναι ένα όνομα, παρατσούκλι, το οποίο φανερώνει την βαθύτερη επιθυμία του παιδιού, να τρέξει, να κινηθεί χωρίς τη βοήθεια του αμαξιδίου. Το όνομά του εκφράζει το όνειρό του. Ο αναγνώστης δεν θα μάθει το πραγματικό του όνομα. Ακόμη και το κορίτσι που θέλει να τον πλησιάσει, τον αποκαλεί «*το αγόρι με τις ρόδες*». Αντίθετα η ηρωίδα έχει ένα παρατσούκλι (η Τίποτα) που δεν αντικατοπτρίζει τα όνειρά της, αλλά μοιάζει να απαξιώνει το παιδί.

Το μαγικό στοιχείο στο παραμύθι:

Στο παραμύθι αυτό δεν κυριαρχεί το μαγικό στοιχείο που συναντάμε στα λαϊκά ή και αρκετές φορές στα έντεχνα παραμύθια. Αυτό που κυριαρχεί είναι το ονειρικό στοιχείο. Η συγγραφέας εμμένει στα όνειρα που κάνουν τα δύο παιδιά. Όλα όσα αδυνατούν να πραγματοποιήσουν γίνονται εφικτά στη φαντασία τους. Πρώτα ο Τρεχαλητής, φαντάζεται ότι μπορεί να τρέξει, να ανέβει στη ρόδα του λούνα πάρκ, και να κάνει ποδήλατο. Το ονειρικό στοιχείο επικρατεί αφού μόνο στη φαντασία το μικρό παιδί μπορεί να πραγματοποιήσει τις επιθυμίες του. Η συγγραφέας μετατρέπει απλές καθημερινές δραστηριότητες σε εικόνες ονειρικές, δίνοντας, με αυτόν τον τρόπο, έμφαση σε όσα το μικρό παιδί αδυνατεί να πραγματοποιήσει. Μόνο στο όνειρά του μπορεί να τρέξει ξένοιαστος στο λιβάδι (Παπαγαρυφάλλου, 2017:6). Στα όνειρά του επίσης τρέχει και παίζει όπως τα άλλα παιδιά (Παπαγαρυφάλλου, 2017:6). Αντίστοιχα, η Τίποτα ονειρεύεται κι εκείνη έναν κόσμο διαφορετικό από τον πραγματικό. Η Τίποτα αγαπά τη ζωγραφική και τα χρώματα. Η συγγραφέας επιλέγει να περιγράψει το όνειρά της σας έργα ζωγραφικής. Με τον τρόπο αυτόν τα γράμματα και οι αριθμοί, που τόσο την δυσκολεύουν στην πραγματικότητα, μεταμορφώνονται σε λουλούδια, σε ανθρωπάκια, όλα χρωματιστά (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 15). Τα όνειρά της Τίποτα περιγράφουν και την πιο βαθιά της επιθυμία: να γίνει μια καλή μαθήτρια

που θα μπορεί να γράφει στον πίνακα με τα ωραιότερα γράμματα, ώστε όλοι να την θαυμάζουν (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 17). Επιθυμεί ακόμη να αισθανθεί τη χαρά και να κερδίσει τη φιλία και τον θαυμασμό των άλλων παιδιών. Για τον λόγο αυτόν δεν κλαίει ποτέ (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 17). Η Τίποτα, ονειρεύεται ακόμα ότι κάνει παρέα με τον Τρεχαλητή, παρόλο που ποτέ της δεν έχει καταφέρει να τον προσεγγίσει. Η Τίποτα ονειρεύεται ακόμη ότι έχει όλα τα υλικά αγαθά που της λείπουν, με αποτέλεσμα να αισθάνεται μειονεκτικά. Θα ήθελε να έχει χρώματα, χαρτιά, γλυκά. Τα δύο παιδιά χρησιμοποιούν τη φαντασία τους, με σκοπό να δημιουργήσουν έναν διαφορετικό μαγικό κόσμο, όπου δεν θα υπάρχουν οι δυσκολίες της καθημερινότητάς τους.

Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν τον Τρεχαλητή σχετικά με την αναπηρία του:

Σχετικά με το παιδί με την κινητική αναπηρία χαρακτηριστικό είναι το όνομα που ίδιος δίνει στον εαυτό του «Ο Τρεχαλητής», το οποίο έρχεται σε αντίθεση με την πραγματικότητα και εκφράζει την βαθιά του επιθυμία (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 6).

Ο άλλος χαρακτηρισμός που αφορά το παιδί είναι «*το αγόρι με τις ρόδες*» (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 18).

Το κορίτσι έχει το όνομα *Τίποτα*, ένα παρατσούκλι που αντικατοπτρίζει τη χαμηλή της αυτοεκτίμηση και τον τρόπο με τον οποίο την βλέπουν οι άλλοι.

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την επίδοσή του στο σχολείο:

Το αγόρι με τα κινητικά προβλήματα είναι ένας πολύ καλός μαθητής αφού μπορεί να μετρά ως το χίλια και να διαβάζει τις πιο δύσκολες λέξεις. Γνωρίζει τα ιστορικά γεγονότα, πολέμους, μάχες, τα κατορθώματα των ηρώων (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 9).

Το κορίτσι όμως δεν τα φαίνεται να τα καταφέρνει στα μαθήματα καθώς όταν τη ρωτάει «ο δάσκαλος δεν απαντάει τίποτα. Γιατί στην τσάντα της δεν έχει τίποτα. Γιατί όταν την ρωτάνε «*Τι έχεις και κλαις;*» απαντάει «*Τίποτα*»» (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 12). Είναι όμως πολύ ικανή στη ζωγραφική, αν και κανείς δεν το γνωρίζει (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 15).

Αντιδράσεις από το περιβάλλον – θετικές και αρνητικές – που σχετίζονται με την αναπηρία: Δεν γνωρίζουμε πώς τα άλλα παιδιά συμπεριφέρονται στον Τρεχαλητή. Το μόνο που μαθαίνουμε είναι ότι η Τίποτα συμπαθεί πολύ τον Τρεχαλητή (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 18).

Η καθημερινότητα του παιδιού είναι δύσκολη αφού:

Το αγόρι αισθάνεται απομονωμένο από τα άλλα παιδιά που τρέχουν και παίζουν ανέμελα. Μοιάζει σαν ένας απόμακρος παρατηρητής που βλέπει τις καθημερινές δραστηριότητες των άλλων παιδιών στις οποίες δεν συμμετέχει (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 10). Τα δύο παιδιά θεωρούν ότι κανένα άλλο παιδί της τάξης δεν θα ήθελε να γίνουν φίλοι. Θεωρούν ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν θα απωθήσουν τους άλλους. Ο πιο μεγάλος φόβος φαίνεται ότι είναι η μοναξιά (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 20).

Οι αντιδράσεις του πρωταγωνιστή στα προβλήματα που αντιμετωπίζει:

Το αγόρι αντιμετωπίζει στωικά την αναπηρία του. Μένει μόνος και ονειρεύεται μια ζωή διαφορετική (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 11).

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την δικαίωση του ήρωα: Ο Τρεχαλητής αναπτύσσει μια όμορφη φιλία με την Τίποτα και πλέον παύει να νιώθει μόνος (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 21). Η φιλία θα δώσει στα δύο μοναχικά παιδιά ελπίδα και θάρρος για να αντιμετωπίσουν το μέλλον. Έτσι, ο Τρεχαλητής μπορεί και πάλι να γελά (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 27). Η συγγραφέας σημειώνει ότι τα δύο «Τ» θα είναι πλέον ενωμένα (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 29).

2)

Τίτλος: *Τρελό μου αμαξίδιο*

Συγγραφέας: Μερκούριος Αυτζής

Ο Μερκούριος Αυτζής σπούδασε παιδαγωγικά και θέατρο. Από το 1987 εργάζεται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Το 1994 έκανε την πρώτη του εμφάνιση στη λογοτεχνία για παιδιά με το ανέκδοτο θεατρικό έργο «Αν τα παιδιά έχτιζαν το αύριο». Ο Αυτζής έχει γράψει μια πληθώρα παιδικών βιβλίων και κειμένων.

Έτος: 2014

Αθήνα: Ψυχογιός (2014)

Περίληψη: Πρωταγωνίστρια του βιβλίου είναι η Σούζα, ένα αναπηρικό αμαξίδιο. Η Σούζα, λοιπόν είναι το αναπηρικό αμαξίδιο της μικρής Νανάς. Το αμαξίδιο έχει τα χρώματα (ασημί, ροζ και φούξια) που αγαπά να φορά και η μικρή Νανά. Όπως περιγράφει η Σούζα, το αμαξίδιο και το μικρό κορίτσι είναι αχώριστοι φίλοι. Μαζί πηγαίνουν παντού, παρόλο που πολλά μέρη είναι επικίνδυνα και πρέπει να τα αποφεύγουν. Η Σούζα επικεντρώνεται στις δυσκολίες που έχουν να αντιμετωπίσουν καθημερινά στη μετακίνησή τους και στο πόσο δυνατή είναι η Νανά. Μια μέρα, όμως, βρίσκονται στη μέση του δρόμου και κάποιο αυτοκίνητο τους χτυπά. Μετά τη σφοδρή σύγκρουση, η Σούζα βρίσκεται στην αριστερή μεριά του δρόμου και η Νανά στην άλλη τραυματισμένη. Ένα ασθενοφόρο μεταφέρει το κοριτσάκι, ενώ η Σούζα μένει μόνη της δίπλα στα σκουπίδια. Εκεί, μόνη της, σκέφτεται ότι δε θα ξαναδει ποτέ τη Νανά και φοβάται ότι θα τη μεταφέρουν στη χωματερή, μαζί με τα υπόλοιπα σκουπίδια. Στη συνέχεια πυγολαμπίδες εμφανίζονται και την καθησυχάζουν. Λίγο μετά, εμφανίζεται ο αδερφός της Νανάς, ο οποίος επισκευάζει το αμαξίδιο και επιστρέφει στο σπίτι. Η Νανά και η Σούζα ξανασιμίζουν και το παραμύθι τελειώνει με τις δύο να παρελαύνουν με τη γαλανόλευκη σημαία στον πιο κεντρικό δρόμο της πόλης, ως σημαιοφόροι του σχολείου.

Ανάλυση: Ο συγγραφέας έχει επιλέξει έναν ιδιαίτερο τρόπο να αναφερθεί στο ζήτημα της κινητικής αναπηρίας. Αφηγητής της ιστορίας αυτής είναι ένα αμαξίδιο, η Σούζα, και όχι ένα παιδάκι. Ο αναγνώστης γνωρίζει την μικρή πρωταγωνίστρια, τη Νανά, μέσα από τις περιγραφές που κάνει το αναπηρικό αμαξίδιο. Η Νανά, το κοριτσάκι που το οδηγεί, σκιαγραφείται έμμεσα μέσω της Σούζας. Όπως φαίνεται σε διάφορα σημεία, η μικρή είναι ιδιαίτερα αισιόδοξη και δυνατή. Χαρακτηριστικά σημειώνεται ότι: «Αντίθετα με μένα, η φίλη μου δεν το βάζει κάτω. Όλο με το χαμόγελο είναι και πιστεύει ότι *όλα θα πάνε καλά* (Αυτζής, 2014: 18). Το οικογενειακό περιβάλλον της μικρής φαίνεται να είναι ιδιαίτερα υποστηρικτικό (Αυτζής, 2014: 8). Στο σχολείο επίσης, η μικρή Νανά φαίνεται να έχει καλές σχέσεις με τον περίγυρο της (Αυτζής, 2014: 10). Στο παραμύθι, τίγεται έντονα το θέμα των δυσκολιών των ατόμων με κινητική αναπηρία, όσον αφορά στη μετακίνηση τους στην πόλη. Επισημαίνεται ότι δεν υπάρχει ασφάλεια για ένα άτομο με αναπηρία. Χαρακτηριστικά ο συγγραφέας σημειώνει: «Δυστυχώς, λίγα είναι τα μέρη που μπορούμε να πάμε χωρίς φόβο» (Αυτζής, 2014: 10). Προσθέτει επίσης ότι: «Τα πιο πολλά απαγορεύονται. Οι δρόμοι κυκλοφορίας, για παράδειγμα είναι άκρως επικίνδυνοι. Αλλά κι οι ανηφόρες, κατηφόρες. Τα πεζοδρόμια στις άκρες τους. Τα οπίσθια των αυτοκινήτων. Οι διαβάσεις χωρίς φανάρια.» (Αυτζής, 2014: 11). Η Σούζα εκφράζει σε διάφορα σημεία την αγανάκτησή της για τον τρόπο που είναι διαμορφωμένες οι πόλεις. Όπως φαίνεται, οι πόλεις μοιάζουν αφιλόξενες για τα άτομα με αναπηρία (Αυτζής, 2014: 13). Ο συγγραφέας προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει τον αναγνώστη για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με κινητική αναπηρία, όταν κινούνται με μια σύγχρονη πόλη. Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα αποσπάσματα: «γιατί δεν υπάρχουν ανάμεσα στους δρόμους και στα πεζοδρόμια ειδικοί διάδρομοι για αναπηρικά καροτσάκια; » (Αυτζής, 2014: 16). Η μικρή μπορεί να ταξιδέψει μόνο με τη φαντασία της αφού, όπως οι δρόμοι φτιάχτηκαν μόνο για τα αυτοκίνητα και ο κόσμος φαίνεται να ενδιαφέρεται μόνο για όσους μπορούν να περπατούν (Αυτζής, 2014: 17).

Το μαγικό στοιχείο στο παραμύθι:

Στο παραμύθι υπάρχει έντονο το μαγικό στοιχείο, καθώς αφηγητής είναι η Σούζα, ένα αμαξίδιο. Το αμαξίδιο αποκτά ζωή και αφηγείται την ιστορία του (Αυτζής, 2014: 7). Μαζί με τη Νανά, κάνουν μαγικά ταξίδια στη σφαίρα της φαντασίας, καθώς στην πραγματικότητα πολλά μέρη είναι απαγορευμένα, λόγω της επικινδυνότητάς τους. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα: «Δένουμε γάντζους με βεντούζες στα μπράτσα μου και πεταγόμαστε σαν τον Σπίντερμαν από τα ο ένα κτίριο στο άλλο. Και ως τον Πύργο του Άιφελ τον μεγάλο» (Αυτζής, 2014: 15). Το αμαξίδιο μοιάζει να μοιράζεται τα όνειρα που έχει το μικρό κορίτσι (Αυτζής, 2014: 16). Στο παραμύθι, αποκτούν ζωή και άλλα άψυχα αντικείμενα εκτός από το αμαξίδιο. Έτσι η Σούζα μιλά με μία καρέκλα κι έναν καλόγερο, τους οποίους συναντά στα σκουπίδια (Αυτζής, 2014: 26). Το μαγικό στοιχείο επίσης είναι εμφανές και στο σημείο που εμφανίζονται οι πυγολαμπίδες και βοηθούν τους ήρωες (Αυτζής, 2014: 29).

Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν την μικρή Νανά σχετικά με την αναπηρία της:-

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την επίδοση της μικρής στο σχολείο:-

Αντιδράσεις από το περιβάλλον – θετικές και αρνητικές – που σχετίζονται με την αναπηρία: Το περιβάλλον της είναι υποστηρικτικό και όπως φαίνεται το παιδί δεν είναι απομονωμένο από τους συμμαθητές στο σχολείο (Αυτζής, 2014: 10).

Η καθημερινότητα του κοριτσιού είναι δύσκολη αφού: οι δρόμοι φτιάχτηκαν για τα αυτοκίνητα και για εκείνους που μπορούν να περπατούν (Αυτζής, 2014: 17). Κατά τον Αυτζή τα πεζοδρόμια, οι δρόμοι, οι σκάλες είναι κακοφτιαγμένα και επικίνδυνα. Δεν διαθέτουν ράμπες, ούτε ειδικούς διαδρόμους για τα αναπηρικά καροτσάκια (Αυτζής, 2014: 11-16).

Οι αντιδράσεις της πρωταγωνίστριας στα προβλήματα που αντιμετωπίζει: Παρόλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ηρωίδα, είναι πάντα αισιόδοξη (Αυτζής, 2014: 18).

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την δικαίωση της ηρωίδας: Στο τέλος της ιστορίας, η Νανά και η Σούζα ξανασμίγουν και μπορούν να παρελάσουν στη μέση του δρόμου άφοβα (Αυτζής, 2014: 34-36).

Τίτλος: *Λυμένα κορδόνια*
Συγγραφέας: Ιωάννα Φαββατά
Η Ιωάννα Φαββατά είναι απόφοιτος του Τμήματος
Θεατρικών Σπουδών του Ε.Κ.Π.Α. και διδάσκει Θεατρική
Αγωγή σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα
Λυμένα Κορδόνια είναι το πρώτο της βιβλίο για παιδιά.
Έτος: 2017

Αθήνα: Πατάκης (2017)

3)

Περίληψη: Το παραμύθι ξεκινάει με τη Σοφία να ανυπομονεί για το δώρο της. Το μόνο που θέλει είναι ένα ζευγάρι παπούτσια που να έχουν κορδόνια. Όταν παίρνει το δώρο από τη νονά της και φοράει τα παπούτσια, μετατρέπεται σε ένα ατρόμητο κορίτσι που δε φοβάται τίποτα. Τότε ξεκινάει ένα μεγάλο ταξίδι στο δάσος, όπου επικρατεί το μαγικό στοιχείο. Τα παπούτσια της είναι ατίθασα και σκαρώνουν συνέχεια σκανταλιές, φεύγουν από τα πόδια της και αναγκάζεται να τα κυνηγήσει. Στο δρόμο της συναντά διάφορα «παράξενα» ζώα : έναν σοφό σκύλο που τη συμβουλεύει, έναν άκακο λύκο που θέλει να δοκιμάσει τα ζωηρά της παπούτσια, μία αρκούδα με το αρκουδάκι της που μιλάνε και έναν δράκο που δεν μπορεί να μείνει ακίνητος. Όλοι μαζί χορεύουν και τραγουδούν σε μια μεγάλη γιορτή, κάνοντας την να νιώθει ευτυχισμένη. Όταν

φτάνει η στιγμή που πρέπει να επιστρέψει σπίτι της, ο σκύλος την ρωτάει αν θα τους ξαναεπισκεφθεί. Το παραμύθι κλείνει με τη Σοφία να λέει ότι κάθε βράδυ φοράει τα μαγικά της παπούτσια και πηγαίνει στη δεύτερη οικογένεια της, όπου με το καροτσάκι της δεν έφτασε ποτέ.

Ανάλυση: Η πρωταγωνίστρια του παραμυθιού, είναι ένα κορίτσι σε αναπηρικό αμαξίδιο, το οποίο κατορθώνει με τη φαντασία της να ταξιδέψει σε μαγικούς κόσμους. Η συγγραφέας επιλέγει να αναφερθεί με έναν πιο έμμεσο τρόπο στην κινητική αναπηρία της Σοφίας, η οποία δηλώνεται μόνο στην τελευταία σελίδα, του παραμυθιού: «Κάθε βράδυ φορούσα τα παπούτσια με κορδόνια και πήγαινα κοντά τους, στη δεύτερη οικογένεια μου, εκεί που με το καροτσάκι μου δεν έφτασα ποτέ...» (Φαββατά, 2017: 35). Στην αρχή, ωστόσο, υπάρχει μια φράση με την οποία υποδηλώνεται η κινητική αναπηρία του μικρού κοριτσιού. Συγκεκριμένα η συγγραφέας σημειώνει: «Άφηνα απλά τον χρόνο να κυλήσει, όπως οι ρόδες του καροτσιού σε κίνηση» (Φαββατά, 2017: 5). Το παραμύθι, επικεντρώνεται κυρίως στο πως κατορθώνει η Σοφία να ξεφύγει από τον πραγματικό κόσμο και να πλάσει με τη φαντασία της έναν νέο κόσμο, μαγικό, στον οποίο μπορεί να ζήσει τις πιο απίθανες περιπέτειες. Αφορμή για την έναρξη αυτού του μαγικού ταξιδιού στο δάσος, αποτελούν τα παπούτσια με κορδόνια, που της κάνει δώρο η νονά της. Η μικρή ηρωίδα όταν παίρνει αυτό το δώρο αναφωνεί: «Τώρα μπορώ να κάνω όλα εκείνα που με περιμένουν» (Φαββατά, 2017: 8). Στο παραμύθι αυτό η συγγραφέας δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο τρόπο με τον οποίο, η οικογένεια εκφράζει την αγάπη της και υποστηρίζει την μικρή Σοφία. Η Σοφία θυμάται πάντα την προτροπή της μητέρας της να συνεχίζει να προσπαθεί χωρίς να φοβάται, καθώς, όπως υποστηρίζει η μητέρα της *ο φόβος είναι μόνο για τους μεγάλους* (Φαββατά, 2017: 29).

Το μαγικό στοιχείο στο παραμύθι:

Στο παραμύθι αυτό υπάρχει έντονο το μαγικό στοιχείο. Η πρωταγωνίστρια, ταξιδεύει με τη φαντασία της σε ένα νέο μαγικό κόσμο, ξεφεύγοντας από την πραγματικότητα (Φαββατά, 2017: 8). Τα παπούτσια της είναι και αυτά μαγικά, αφού μπορούν και λύνονται τα κορδόνια τους, φεύγουν από τα πόδια της και τρέχουν (Φαββατά, 2017: 14). Το μαγικό στοιχείο είναι έντονο επίσης και όταν παρουσιάζονται ζώα που μιλούν και έχουν συναισθήματα (Φαββατά, 2017: 21-23, 26). Το μαγικό στοιχείο υπάρχει και στο σημείο όπου εμφανίζεται ένας δράκος με μεγάλη ουρά (Φαββατά, 2017: 32).

Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν την μικρή Νανά σχετικά με την αναπηρία της: Δεν εντοπίζονται

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την επίδοση της μικρής στο σχολείο: Δεν εντοπίζονται

Αντιδράσεις από το περιβάλλον – θετικές και αρνητικές – που σχετίζονται με την αναπηρία: Το οικογενειακό της περιβάλλον παρουσιάζεται ιδιαίτερα υποστηρικτικό, ενώ την ενθαρρύνει να μην φοβάται και να προσπαθεί (Φαββατά, 2017: 7, 29).

Η καθημερινότητα του κοριτσιού είναι δύσκολη αφού: Προσπαθεί να διαφύγει από την πραγματικότητα που ζει, δημιουργώντας έναν φανταστικό κόσμο (Φαββατά, 2017: 4, 8).

Οι αντιδράσεις της πρωταγωνίστριας στα προβλήματα που αντιμετωπίζει: Η πρωταγωνίστρια δημιουργεί με τη φαντασία της ένα νέο, μαγικό κόσμο όπου όχι μόνο μπορεί να περπατά και να τρέχει, αλλά δημιουργεί καινούριους φίλους-ζώα, με τους οποίους περνά πολύ όμορφα και συνομιλεί (Φαββατά, 2017: 8, 14, 30).

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την δικαίωση της ηρωίδας: Στο τέλος της ιστορίας, η πρωταγωνίστρια αποκαλύπτει την αναπηρία της και όπως αναφέρει με τη φαντασία της κατορθώνει να πηγαίνει να συναντά τη δεύτερη οικογένεια της (Φαββατά, 2017: 35).

Τίτλος: Ένας για όλους και όλοι για έναν
Συγγραφέας: Brigitte Weninger
Η Brigitte Weninger είναι Αυστριακή συγγραφέας και παιδαγωγός. Το 1995 εκδόθηκε το πρώτο της παιδικό βιβλίο. Έως σήμερα έχουν μεταφραστεί πολλά από τα βιβλία της σε αρκετές γλώσσες.
Έτος: 2005
Αθήνα: Πατάκης (2006)

4) Περίληψη: Πρωταγωνιστής του βιβλίου είναι ένα ποντικάκι, ο Μαξ, που έχει ένα πόδι πιο κοντό από το άλλο. Το παραμύθι ξεκινά όταν ο Μαξ αποχαιρετά την μητέρα και τα αδέρφια του και ετοιμάζεται να ξεκινήσει ένα μεγάλο ταξίδι. Καθώς ταξιδεύει, πολλές φορές σκοντάφτει και πέφτει κάτω, όμως ποτέ δεν παραιτείται. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού θα συναντήσει μια τυφλοποντικίνα, τη Μόλλυ. Τα δύο ζώακια θα γίνουν φίλοι και θα πορευτούν μαζί. Στη συνέχεια θα γνωρίσουν και έναν βάτραχο που δεν ακούει, μια κοτσιφίνα και έναν φοβισμένο σκαντζόχοιρο. Τα πέντε ζώακια ανακαλύπτουν πόσα πολλά μπορούν να καταφέρουν όταν είναι ενωμένα και γίνονται φίλοι για μια ζωή.

Ανάλυση: Ο Μαξ, αποφασίζει να ξεκινήσει ένα μεγάλο ταξίδι με σκοπό να ανακαλύψει τον κόσμο και να ακολουθήσει τα όνειρα του: « *«Είμαι όμως μεγάλος τώρα και θέλω να ανακαλύψω μόνος μου τι υπάρχει εκεί έξω»*» (Weninger, 2006: 7). Ο ήρωας της ιστορίας αυτής μοιάζει με τους ήρωες των λαϊκών παραμυθιών που απομακρύνονται από την οικογενειακή εστία και αναζητούν την αναγνώριση και την επιτυχία σε έναν νέο άγνωστο, αρχικά τόπο. Σύμφωνα με τον Lüthi, οι ήρωες του λαϊκού παραμυθιού αν και είναι μοναχικά πρόσωπα, είναι πρόσωπα που θα δημιουργήσουν επαφές σε τόπους μακρινούς. Θα ξεκινήσουν ένα μεγάλο ταξίδι μακριά από το οικείο περιβάλλον τους και θα έρθουν σε επαφή

με πρόσωπα υπαρκτά και φανταστικά (Χατζητάκη-Καψωμένου: 2001: 137) Η μητέρα του τον βοηθά και τον ενθαρρύνει να ακολουθήσει τα όνειρά του, να ανακαλύψει τον κόσμο, μακριά από την προστασία της: *«Να ακολουθείς πάντα τα όνειρά σου Μαξ [...]και να μην ξεχνάς ποτέ πως είσαι ξεχωριστός. Μόνο έτσι θα μπορέσεις να βρεις καλούς και ξεχωριστούς φίλους»* (Weninger, 2006: 7). Ο Μαξ καθ'όλη τη διάρκεια του ταξιδιού δεν ξεχνά τα λόγια της μητέρας του και επιδιώκει να βρει φίλους ξεχωριστούς όπως άλλωστε είναι και εκείνος. Ξεκινά ένα ιδιότυπο ταξίδι ενηλικίωσης και αυτογνωσίας. Στη διάρκεια αυτού του ταξιδιού πολλές φορές δυσκολεύεται, σκοντάφτει και πέφτει. Ποτέ όμως δεν θα σκεφτεί να εγκαταλείψει ή να γυρίσει πίσω. Αισιόδοξος και δυνατός σκέφτεται ότι πάντα υπάρχουν δυσκολίες *«όταν επιχειρείς να κάνεις κάτι καινούριο»* (Weninger, 2006: 8). Ο Μαξ διψά από επιθυμία να ανακαλύψει τον κόσμο και τίποτε δεν φαίνεται ικανό να ανατρέψει τα σχέδιά του. Στο ταξίδι αυτό θα γνωρίσει και άλλους φίλους που, όπως και αυτός, αντιμετωπίζουν προβλήματα εξαιτίας κάποιας αναπηρίας. Αρχικά θα συναντηθεί με μια τυφλοποντικίνα που κατά λάθος θα τον χτυπήσει με το μπαστούνι της. Εκείνη θα του εξηγήσει ότι αν και δεν βλέπει καλά, έχει καταπληκτική όσφρηση. Όπως λέει αναγνωρίζει τα πάντα από τη μυρωδιά τους, *«ακόμα και αν είναι κάτω από τη γη!»* (Weninger, 2006: 10). Είναι λοιπόν και εκείνη ξεχωριστή όπως εκείνος (Weninger, 2006: 12). Ο Μαξ γνωρίζει ότι έχει ένα πρόβλημα εξαιτίας της αναπηρίας του. Γνωρίζει όμως ότι έχει και ένα χάρισμα που τον κάνει να ξεχωρίζει: έχει πλούσια φαντασία και βρίσκει πάντα νέες ιδέες. Αυτό που του λείπει πραγματικά είναι οι φίλοι που θα τον συντροφεύσουν στο ταξίδι της ζωής: *«το ένα μου πόδι είναι μακρύτερο από το άλλο και τα μουστάκια μου είναι πολύ κοντά. Έτσι δεν έχω καλή ισορροπία και συνεχώς πέφτω κάτω. Ωστόσο, είμαι πολύ καλός στο να κατεβάζω ιδέες. Θέλεις να γίνουμε φίλοι και να γνωρίσουμε μαζί τον κόσμο;»* (Weninger, 2006: 12) Η Μόλλυ, η ποντικίνα, και ο Μαξ γίνονται αμέσως φίλοι και φτάνουν στην άκρη μίας λίμνης όπου παρατηρούν έναν βάτραχο να χοροπηδάει. Σύντομα, ο Μαξ διαπιστώνει ότι ο βάτραχος δεν ακούει καλά (Weninger, 2006: 15). Ο Μαξ, τότε συνειδητοποιεί πως το χοροπηδητό του, τον κάνει και εκείνον ξεχωριστό όπως εκείνους (Weninger, 2006: 15). Προσκαλεί λοιπόν τον βάτραχο να έρθει μαζί του για να γνωρίσουνε τον κόσμο και να συναντήσουνε τα όνειρά τους (Weninger, 2006:17). Μαζί με τον βάτραχο που δεν ακούει καλά και την ποντικίνα που δεν βλέπει καλά, ο Μαξ θα συνεχίσει το ταξίδι και την αναζήτηση νέων φίλων διαφορετικών, ξεχωριστών. Στη συνέχεια θα συναντήσουν μια κοτσυφίνα και έναν σκαντζόχοιρο που είναι ιδιαίτερος φοβισμένος. Ο Μαξ προσεγγίζει τον σκαντζόχοιρο και τον προσκαλεί να έρθει στην παρέα τους. Το μόνο που χρειάζεται όμως είναι να βρει ποιο στοιχείο τον κάνει να ξεχωρίζει από τους άλλους και τον παρακινεί να γίνει φίλος τους και να τους ακολουθήσει στο ταξίδι τους (Weninger, 2006: 19). Ο Τέρρυ, ο σκαντζόχοιρος, απαντά, θλιμμένος, πως δεν υπάρχει κάτι που να τον κάνει ξεχωριστό και πως όλα τον φοβίζουν. Σύντομα ξεσπά μια καταιγίδα, την οποία οσμίζεται η Μόλλυ η τυφλοποντικίνα και η Μπελίντα η κοτσυφίνα σπεύδει να καθοδηγήσει τα ζώα σε ένα μέρος ασφαλές. Μόλις φθάσουν κάτω από έναν μεγάλο θάμνο, η Μόλλυ ξεκινά να σκάβει μία τρύπα στο χώμα, ο Φρέντυ κόβει μερικά μεγάλα φύλλα για να τα χρησιμοποιήσουν ως στέγη, κι ο Μαξ εντοπίζει φρέσκο χορταράκι. Μετά την άποψη συνεργασία τους, ο Μαξ συνειδητοποιεί ότι λειτούργησαν

πολύ καλά ως ομάδα. Καταλαβαίνει ότι η συνεργασία τους απέδωσε. Αυτό λοιπόν που χρειάζονται είναι η αλληλεγγύη και η αγάπη: «Αποκλείεται να τα είχαμε καταφέρει τόσο καλά αν ο καθένας ήταν μόνος του» (Weninger, 2006: 24). Ο φοβισμένος σκαντζόχοιρος καταλαβαίνει ότι και εκείνος είναι ξεχωριστός και χρήσιμος αφού με τα αγκάθια του μπορεί να γίνει ένας καλός φύλακας. Τα πέντε ζωάκια, θα πορευτούν μαζί και το ένα θα βοηθά το άλλο στις δυσκολίες που θα συναντήσουν (Weninger, 2006: 25). Οι πέντε φίλοι θα μείνουν μαζί για πάντα, θα γυρίσουν τον κόσμο και θα κάνουν τα όνειρά τους πραγματικότητα (Weninger, 2006: 26). Η συγγραφέας, δίνει έμφαση στην αξία της φιλίας. Η αναπηρία παρουσιάζεται ως ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό. Τα ζωάκια με αναπηρία είναι απλώς ξεχωριστά και ενωμένα μπορούν να καταφέρουν τα πάντα. Σημαντική είναι η ώθηση που δίνει η μητέρα στον μικρό Μαξ να ακολουθήσει τα όνειρά του και να αναζητήσει φίλους που να μπορούν να καταλάβουν την αξία του: «*Να ακολουθείς πάντα τα όνειρά σου Μαξ*» είπε η μαμά ποντικίνα «*και να μην ξεχνάς ποτέ πως είσαι ξεχωριστός. Μόνο έτσι θα μπορέσεις να βρεις καλούς και ξεχωριστούς φίλους*» (Weninger, 2006: 7). Παράλληλα, τονίζεται η έννοια του «ξεχωριστού» που επαναλαμβάνεται σε όλο το παραμύθι. Ο Μαξ γνωρίζει ότι είναι ξεχωριστός και σε κάθε ζωάκι που συναντά επιδιώκει να εντοπίσει το στοιχείο εκείνο που το κάνει να ξεχωρίζει: «*Άρα, είσαι κι εσύ ξεχωριστή, όπως κι εγώ!*» (Weninger, 2006: 12) · «Μπορεί να μην ακούει καλά αλλά κανείς δεν το φτάνει στο χοροπηδητό. Είναι κι αυτός ξεχωριστός, σαν κι εμάς» (Weninger, 2006: 15).

Το μαγικό στοιχείο στο παραμύθι:

Στο παραμύθι υπάρχει έντονο το μαγικό στοιχείο, αφού πρωταγωνιστές είναι ζώα με ανθρώπινα χαρακτηριστικά. Τα ζώα μιλούν, εκφράζουν συναισθήματα και αναπτύσσουν φιλίες. Η συγγραφέας, επιλέγει να μην εστιάσει στην αναπηρία ή στο χαρακτηριστικό που δυσκολεύει κάθε ζώο, αλλά στα στοιχεία εκείνα που το κάνουν να ξεχωρίζει. Έτσι, παρουσιάζεται ο Μαξ, το ποντίκι που το ένα του πόδι είναι μακρύτερο, αλλά μπορεί να εφευρίσκει νέες ιδέες όπως κανένας άλλος. Στη συνέχεια, ακολουθεί η Μόλλυ η τυφλοποντικίνα, που ενώ δεν βλέπει καθόλου καλά, έχει μια εκπληκτική όσφρηση (Weninger, 2006: 10). Έπειτα ο βάτραχος ο Φρέντυ που δεν ακούει, αλλά χοροπηδάει εκπληκτικά (Weninger, 2006: 15). Η Μπελίντα η κοτσουφίνα που μπορεί να πετά και ο σκαντζόχοιρος, ο Τέρρυ που στην αρχή φαίνεται να μην είναι ξεχωριστός, αφού φοβάται τα πάντα. Τελικά, ο Μαξ εντοπίζει το ξεχωριστό του στοιχείο και παρατηρεί ότι τα αγκάθια του, τον κάνουν έναν φανταστικό φύλακα (Weninger, 2006: 25)

Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν τον Μαξ σχετικά με την διαφορετική εμφάνισή του:

Όλα τα ζωάκια που έχουν μια αναπηρία σε αυτό το παραμύθι χαρακτηρίζονται ως *ξεχωριστά*. Ειδικότερα:

Η μητέρα του ήρωα θα τον ενθαρρύνει να ταξιδέψει και να ανακαλύψει τον κόσμο. Για να δώσει θάρρος στο παιδί της του λέει: «*[...] να μην ξεχνάς ποτέ πως είσαι ξεχωριστός. Μόνο έτσι θα μπορέσεις να βρεις καλούς και ξεχωριστούς φίλους*» (Weninger, 2006: 7)

Όταν ο Μαξ θα συναντήσει την τυφλοποντικίνα με την εξαιρετική όσφρηση θα αναφωνήσει: «Άρα, είσαι κι εσύ ξεχωριστή, όπως κι εγώ!» (Weninger, 2006: 12).

Ο Μαξ θα γνωρίσει τον βάτραχο που μπορεί να χοροπηδά αλλά δεν ακούει καλά. Θα τον προσκαλέσει στην παρέα του αφού και αυτός είναι ξεχωριστός. Χαρακτηριστικά η συγγραφέας σημειώνει: «Είναι κι αυτός ξεχωριστός, σαν κι εμάς» (Weninger, 2006: 15).

Όταν θα συναντήσουν τον φοβισμένο σκαντζόχοιρο ο Μαξ θα τον ρωτήσει: «Υπάρχει κάτι στο οποίο να είσαι ξεχωριστός;» (Weninger, 2006: 19)

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την επίδοση του στο σχολείο: Δεν εντοπίζονται

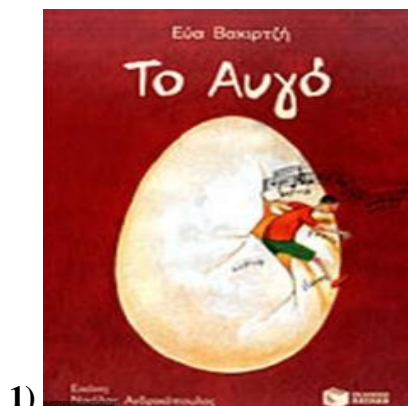
Αντιδράσεις από το περιβάλλον – θετικές και αρνητικές – που σχετίζονται με την εμφάνιση του: Η μητέρα του Μαξ, τον συμβουλεύει να βρει καλούς και ξεχωριστούς φίλους πριν ξεκινήσει το ταξίδι του, υπενθυμίζοντας του ότι και εκείνος είναι ξεχωριστός (Weninger, 2006: 7). Αν και γνωρίζει ότι το παιδί έχει μια αναπηρία, το ενθαρρύνει να γνωρίσει τη ζωή χωρίς να φοβάται και χωρίς να αισθάνεται ότι μειονεκτεί.

Η καθημερινότητα για τον Μαξ είναι δύσκολη αφού: Το γεγονός ότι το ένα του πόδι είναι μακρύτερο από το άλλο, δυσκολεύει την κίνηση του Μαξ, κάνοντας τον να πέφτει κάτω διαρκώς. Το πρόβλημα, όμως, αυτό δεν φαίνεται να πτοεί τον ήρωα (Weninger, 2006: 8) Όσες δυσκολίες και να αντιμετωπίζει, συνεχίζει με αισιοδοξία το ταξίδι του και αναζητά φίλους, ξεχωριστούς, που μπορούν να τον αγαπήσουν. Το περίεργο είναι ότι επιλέγει φίλους που αντιμετωπίζουν και εκείνοι κάποιο πρόβλημα. Έτσι συνασπισμένοι και αγαπημένοι μπορούν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες της ζωής. Μπορούν ακόμη να κάνουν όλα τα όνειρά τους πραγματικότητα.

Οι αντιδράσεις του πρωταγωνιστή στα προβλήματα που αντιμετωπίζει: Ο Μαξ φαίνεται να αντιμετωπίζει με θάρρος και δύναμη την αναπηρία του, ενώ παρουσιάζεται ιδιαίτερα αισιόδοξος. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του: «Είμαι όμως μεγάλος τώρα και θέλω να ανακαλύψω μόνος μου τι υπάρχει εκεί έξω» (Weninger, 2006: 7), ή «Συμβαίνουν αυτά όταν επιχειρείς να κάνεις κάτι καινούριο[...]Δε θέλω όμως να μείνω πίσω, γιατί υπάρχουν ένα σωρό πράγματα να ανακαλύψω εδώ έξω» (Weninger, 2006: 8).

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την δικαίωση του ήρωα: Στο τέλος της ιστορίας, ο Μαξ έχει γνωρίσει τέσσερις νέους φίλους, που ο καθένας διαθέτει κάτι «ξεχωριστό». Μαζί τους έχει σκοπό να ταξιδέψει σε όλο τον κόσμο και να κάνουν τα όνειρά τους πραγματικότητα (Weninger, 2006: 26). Ο ήρωας ανεξαρτητοποιείται, νιώθει χαρά και εκπληρώνεται και η ευχή της μητέρας του να γνωρίσει φίλους ξεχωριστούς όπως εκείνος.

Β. Παραμύθια που πραγματεύονται διαταραχές στο φάσμα του αυτισμού

1)

Τίτλος: *Το αυγό*

Συγγραφέας: Εύα Βακιρτζή

Η Εύα Βακιρτζή είναι ειδική παιδαγωγός στο πλαίσιο των διάχυτων αναπτυξιακών διαταραχών. Το *Αυγό* είναι η πρώτη της συγγραφική προσπάθεια στον χώρο του παιδικού βιβλίου.

Έτος: 2014

Αθήνα: Πατάκης (2014)

Περίληψη: Το παραμύθι αφορά στη ζωή του Βίκτωρα, που, ενώ ζει κλεισμένος στο αυγό του παρατηρεί και σχολιάζει τον κόσμο. Ο αναγνώστης πληροφορείται για τις πρώτες αντιδράσεις των ανθρώπων που γνωρίζουν τον Βίκτωρα, καθώς και για τα ενδιαφέροντα και τις δραστηριότητες του κεντρικού ήρωα. Ο Βίκτωρας, καθισμένος στο κέντρο του αυγού του, αναστατώνεται όταν κάποιος προσπαθούν να εισβάλλουν στον δικό του κόσμο. Ο ήρωας αγαπά αυτούς που προσπαθούν να τον βοηθήσουν να ανοίξει μια χαραμάδα στο τσόφλι του αυγού. Αγαπά ιδιαίτερα και την δασκάλα του, την Ελβίρα, που τον βοηθά με υπομονή να ανοίξει στο τσόφλι του αυγού του μια χαραμάδα τόσο μεγάλη που να χωράει ολόκληρο το κεφάλι του. Έτσι ο Βίκτωρας θα μπορεί να δει καλύτερα τον κόσμο που κινείται έξω από το δικό του αυγό. Μετά από προσπάθειες ο Βίκτωρας αποκαλύπτει το μυστικό και κατορθώνει να σπάσει το σκληρό τσόφλι του αυγού του. Το μυστικό κρύβεται στις μαγικές λέξεις *αγάπη* και *σεβασμός*.

Ανάλυση:

Ο Βίκτωρας είναι ένα παιδί που επιθυμεί να μιλήσει για τον εαυτό του. Ξέρει ότι όλοι τον αντιμετωπίζουν σαν να είναι ιδιαίτερος ή περίεργος. Κάποιες φορές σχολιάζουν τη συμπεριφορά του παραβλέποντας το γεγονός ότι ο Βίκτωρας είναι παρών και αντιλαμβάνεται τα σχόλιά τους. Ο Βίκτωρας παρουσιάζει τους πιο κοντινούς του ανθρώπους, την οικογένειά του, τον πατέρα τη μητέρα και την αδελφή του τη Λίζα και τη δασκάλα του την Ελβίρα. Όσοι δεν τον γνωρίζουν αρχικά τον βλέπουν με συμπάθεια γιατί είναι όμορφος. Στη συνέχεια όμως η συμπεριφορά

του τους προκαλεί απορίες: «*«Είναι ντροπαλό το παιδάκι σας και δεν απαντάει;» «Άργησε να μιλήσει, ε; Δεν πειράζει...υπομονή!»* (Βακιρτζή, 2014:4). Όταν δοκιμάσουν να τον πλησιάσουν με έναν τρόπο που δεν του αρέσει τότε αρχίζουν να δυσανασχετούν μαζί του και τα σχόλια είναι αιχμηρά: «*Πόπο, πως τσιρίζεις έτσι! Μας ξεκούφανε! Πρέπει να είστε πιο αυστηροί!»*» (Βακιρτζή, 2014:4). Το παιδί μιλά με αγανάκτηση για τα άσχημα σχόλια που ακούει. Κυρίως τον ενοχλεί ο τρόπος με τον οποίο οι άλλοι τον αγνοούν. Τον παραβλέπουν και βιάζονται να τον χαρακτηρίσουν παραβλέποντας το γεγονός ότι είναι και αυτό ένα *παιδί* που καταλαβαίνει τα πάντα, άσχετα αν δεν συμπεριφέρεται πάντα με τον συνήθη τρόπο. Όπως άλλωστε και ο ίδιος δηλώνει ακούει και καταλαβαίνει τα πάντα, αισθάνεται όπως όλοι οι άλλοι χαρά, ευχαρίστηση, θυμό, λύπη, αγωνία και αγάπη. Μόνο που έχει τον δικό του *κατάδικό* του τρόπο να τα αντιλαμβάνεται και να αντιδρά. Η συγγραφέας εστιάζει κυρίως στην άγνοια που επικρατεί σχετικά με το θέμα του αυτισμού. Ο Βίκτωρας εξηγεί πως αν και : «*Όλοι λένε ότι είμαι κλεισμένος στον εαυτό μου [...] εγώ νιώθω συνέχεια σαν να μένω σ'ένα παράξενο μέρος. Μέσα σε ένα... μεγάλο άσπρο Αυγό με σκληρό τσόφλι*» (Βακιρτζή, 2014:6). Αν και κλεισμένος στον δικό του κόσμο ο ήρωας του παραμυθιού αυτού προβαίνει σε ποικίλες δραστηριότητες: «*Φτιάχνω μεγάλα παζλ με εκατό κομμάτια! [...] Με ηρεμεί να ακούω το χόκι πόκι και μπορώ να φτιάξω μόνος μου μουσική στο αρμόνιο [...] Ο υπολογιστής όμως είναι το καλύτερο μου! [...]*» (Βακιρτζή, 2014:8). Προτιμά, να βρίσκεται μέσα στο αυγό, γιατί ο έξω κόσμος μοιάζει επιθετικός, γρήγορος και απότομος (Βακιρτζή, 2014:8). Στο σημείο αυτό, παρουσιάζονται όλα όσα αναστατώνουν τον πρωταγωνιστή, δίνοντας έμφαση στους ήχους. Ενδεικτικά: «*Οι τσιρίδες των παιδιών στην αυλή, το ντρρρρριν του κουδουνιού στο διάλειμμα, το παφ παφ της σημαίας που τη φυσάει ο αέρας στο κοντάρι*» (Βακιρτζή, 2014:10). Εκτός από τους ήχους, ο πρωταγωνιστής ενοχλείται από τα έντονα χρώματα (Βακιρτζή, 2014:10). Έπειτα, επικεντρώνεται στους ανθρώπους, αναφέροντας ότι υπάρχουν εκείνοι που τον αναστατώνουν, όσοι τον ακουμπούν, τον κοιτάζουν στα μάτια, όσοι κάνουν φασαρία (Βακιρτζή, 2014:12). Υπάρχουν όμως και άνθρωποι που του αρέσουν πολύ (Βακιρτζή, 2014:12). Οι άνθρωποι εκείνοι, όπως οι γονείς του πρωταγωνιστή και η δασκάλα του η Ελβίρα, προσπαθούν να ανοίξουν χαραμάδες στο Αυγό του. Τότε, όπως λέει ο Βίκτωρας «*ακούγεται ένα κρακ κρακ στο τσόφλι του Αυγού μου και ανοίγει μια μικρή χαραμάδα*» (Βακιρτζή, 2014:14). Η δασκάλα του, η Ελβίρα, όπως αναφέρει συχνά, παίζει ουσιαστικό ρόλο στο σπάσιμο του αυγού του. Η δασκάλα του «*[...]προσπαθεί να ανοίγει χαραμάδες στο σκληρό τσόφλι του Αυγού μου και να με κάνει να κοιτάζω έξω. Πιστεύει ότι, αν καταφέρουμε μαζί να ανοίξουμε μια μεγάλη χαραμάδα, που να χωράει να βγάλω το κεφάλι μου έξω και να δω τον κόσμο, τότε τα πράγματα για μένα θα αλλάξουν*» (Βακιρτζή, 2014:16). Ο πρωταγωνιστής, φαίνεται να επιθυμεί να βγει από το αυγό και να γνωρίσει τον κόσμο, καθώς φαντάζεται όλα αυτά που θα μπορεί να κάνει: «*[...]θα έχω κι εγώ έναν φίλο και θα διασκεδάζω παίζοντας μαζί του αυτοκινητάκια [...] θα μπορώ να πάω στο παιδικό θέατρο ή στο γήπεδο [...] ή να μπω στο λεωφορείο χωρίς τσιρίδες και θα κόψω και εισιτήριο*» (Βακιρτζή, 2014:18). Ζητά λοιπόν μια βοήθεια για να κατορθώσει να σπάσει το κέλυφος του αυγού (Βακιρτζή, 2014:22). Η συγγραφέας επισημαίνει ότι ο σεβασμός και η αγάπη θα κάνουν το αυγό του να σπάσει (Βακιρτζή, 2014:20). Ιδιαίτερη

σημαντική είναι η σχέση εμπιστοσύνης που έχει αναπτύξει ο Βίκτωρας με την δασκάλα του (Βακιρτζή, 2014:20). Το παραμύθι κλείνει με τον Βίκτωρα, να απευθύνεται σε όλους εκείνους που τον θεωρούν περίεργο και τους παροτρύνει να δοκιμάσουν να σπάσουν το αυγό του, χρησιμοποιώντας τις μαγικές λέξεις που τους εκμυστηρεύτηκε (Βακιρτζή, 2014:22). Στο παραμύθι αυτό η συγγραφέας απευθύνεται άμεσα στον αναγνώστη. Επισημαίνει την ανάρμοστη συμπεριφορά που πολλές φορές επιδεικνύουν όσοι δεν γνωρίζουν τι είναι οι διαταραχές αυτιστικού φάσματος. Παραβλέπει το μαγικό στοιχείο και στην ιστορία της κυριαρχεί ο ρεαλισμός. Ο στόχος της είναι εμφανής. Ενδιαφέρεται να ευαισθητοποιήσει τον αναγνώστη ώστε να σεβαστεί την ιδιαιτερότητα των παιδιών με διαταραχή αυτιστικού φάσματος. Η συγγραφέας άλλωστε είναι ειδική παιδαγωγός θεραπεύτρια και με αφορμή την ιστορία αυτή αναπτύσσει την άποψή της ότι το παιδί με διαταραχή αυτιστικού φάσματος πρέπει να αντιμετωπίζεται με σεβασμό όπως όλα τα παιδιά και να μην προσδιορίζεται από αυτή. Χαρακτηριστικά η Βακιρτζή σημειώνει σε συνέντευξη που έδωσε σχετικά με αυτό το θέμα ότι «Το πιο σημαντικό όμως κατά την γνώμη μου είναι η καλλιέργεια ενός κλίματος αποδοχής και σεβασμού στο σχολικό περιβάλλον. Το αυτιστικό παιδί είναι πάνω και πέρα από όλα παιδί και σίγουρα δεν προσδιορίζεται από τον αυτισμό του. Έχει την δική του προσωπικότητα, τις δικές του προτιμήσεις, τα δικά του «θέλω», κουβαλάει την δική του οικογενειακή ιστορία και όπως όλοι μας έχει ακριβώς τις ίδιες ανάγκες για αποδοχή, εκτίμηση και σεβασμό».

(http://eidikidiapaidagogisi.blogspot.com/2018/09/blog-post_93.html)

Το μαγικό στοιχείο στο παραμύθι:

Στο συγκεκριμένο παραμύθι, πρωταγωνιστής είναι ένα παιδί με διαταραχή αυτιστικού φάσματος. Το παραμύθι συνήθως χαρακτηρίζεται από την παρουσία του μαγικού-υπερφυσικού στοιχείου. Στην συγκεκριμένη περίπτωση όμως, η συγγραφέας επιδιώκει να «μιλήσει» με έναν πιο άμεσο τρόπο για το θέμα της διαταραχής αυτιστικού φάσματος, με αποτέλεσμα το μαγικό στοιχείο να περιορίζεται. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι εντοπίζεται στον τρόπο με τον οποίο ο ήρωας της ιστορίας παρουσιάζει τον κόσμο του. Το παρομοιάζει με ένα μεγάλο αυγό. Συγκεκριμένα σημειώνει «Η αλήθεια είναι όμως ότι εγώ νιώθω συνέχεια σαν να μένω σ' ένα παράξενο μέρος. Μέσα σε ένα... μεγάλο άσπρο Αυγό με σκληρό τσόφλι» (Βακιρτζή, 2014:6). Προστατευμένος και κατά κάποιον τρόπο απομονωμένος από τους υπόλοιπους, ο Βίκτωρας ζει τις δικές του εμπειρίες και επιδίδεται σε διάφορες δραστηριότητες αφού, όπως χαρακτηριστικά λέει: «Μέσα από το Αυγό μου μπορώ και κάνω ένα σωρό πράγματα, στα οποία είμαι πραγματικά καταπληκτικός!» (Βακιρτζή, 2014:8). Μπορεί άραγε κάποιος να πλησιάσει αυτόν τον κόσμο; Πόσο εύκολο είναι ο ήρωας να βγει από αυτόν τον κόσμο και να πλησιάσει τους άλλους; Σε αυτά τα ερωτήματα απαντά η συγγραφέας σημειώνοντας ότι κάποιες φορές το περίβλημα του αυγού είναι τόσο σκληρό, που δεν μπορεί να σπάσει ούτε με το πιο δυνατό τρυπάνι (Βακιρτζή, 2014:18). Για να ανοίξει κάποιος μια μικρή χαραμάδα σε αυτό, χρειάζονται οι δύο μαγικές λέξεις *αγάπη* και *σεβασμός* (Βακιρτζή, 2014:20).

Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν τον Βίκτωρα σχετικά με την αναπηρία του:

Ο Βίκτωρας χαρακτηρίζεται ντροπαλός, κλεισμένος στον εαυτό του, περίεργος. Συγκεκριμένα: «Είναι ντροπαλό το παιδάκι σας και δεν απαντάει;» (Βακιρτζή, 2014:4), «Όλοι λένε ότι είμαι κλεισμένος στον εαυτό μου.» (Βακιρτζή, 2014:6) «Όλοι εσείς που σας φαίνομαι περίεργος τύπος...» (Βακιρτζή, 2014:22)

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την επίδοση του πρωταγωνιστή στο σχολείο: Δεν εντοπίζονται
Αντιδράσεις από το περιβάλλον – θετικές και αρνητικές – που σχετίζονται με την αναπηρία:

Ο Βίκτωρας ακούει συχνά αρνητικά σχόλια. Πολλοί τον θεωρούν ντροπαλό, κλεισμένο στον εαυτό του, κακομαθημένο (Βακιρτζή, 2014:4, 6. Σπανιότερα, αντιμετωπίζουν τον Βίκτωρα ως ένα παιδί που απλώς διαφέρει από άλλα. Συγκεκριμένα σημειώνονται τα ακόλουθα: «είμαι ένα παιδί σαν όλα τα άλλα, που απλώς έχει κάποιες παραξενιές!» (Βακιρτζή, 2014:14). Ιδιαίτερη είναι η σχέση που έχει αναπτυχθεί ανάμεσα στην παιδαγωγό και τον Βίκτωρα. Το παιδί αναγνωρίζει ότι η παιδαγωγός του δείχνει την αγάπη της με κάθε τρόπο, ενώ είναι σίγουρος ότι τον αγαπάει, τον σέβεται, τον ενθαρρύνει, τον αποδέχεται και τον επιβραβεύει (Βακιρτζή, 2014:20).

-Η καθημερινότητα για το παιδί είναι δύσκολη.

Ο Βίκτωρας αναγνωρίζει ότι δυσκολεύεται να ακολουθήσει τα άλλα παιδιά: «εγώ έχω στρογγυλοκαθίσει μέσα στο Αυγό μου και δε λέω να βγω» (Βακιρτζή, 2014:18). Επίσης ο κόσμος, με την ταχύτητα, τα έντονα χρώματα, τους ήχους, φαίνεται να τον τρομάζει, να τον ζαλίζει. Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα αποσπάσματα: «Ο άλλος έξω κόσμος μοιάζει να γυρνάει σαν φωτογραφίες γύρω γύρω μέσα στο Αυγό μου, ανάκατα» (Βακιρτζή, 2014:8), «έρχονται όλα μαζί ανακατεμένα μέσα στο Αυγό μου, στήνουν χορό γύρω μου και με ζαλίζουν» (Βακιρτζή, 2014:10), «...μου συμβαίνει και με μερικά χρώματα που δε μου αρέσουν καθόλου μα καθόλου, όπως τα πολύ έντονα» (Βακιρτζή, 2014:10). Τα αγγίγματα, η σωματική επαφή πολλές φορές αναστατώνουν τον Βίκτωρα, ο οποίος ομολογεί ότι αναστατώνεται όταν τον ακουμπάνε ή τον κοιτάζουν στα μάτια άγνωστοι άνθρωποι (Βακιρτζή, 2014:12).

Οι αντιδράσεις του πρωταγωνιστή στα προβλήματα που αντιμετωπίζει:

Ο Βίκτωρας προσπαθεί να αμυνθεί στις κινήσεις, τους ήχους και τα χρώματα που φαίνονται επιθετικά. Η άμυνά του είναι η απομόνωση, Κλείνει τα αυτιά και τα μάτια, η ακόμη φωνάζει δυνατά για να απομακρύνει ό, τι είναι δυσάρεστο ή ενοχλητικό. Συγκεκριμένα εκμυστηρεύεται τα ακόλουθα: «Τότε είναι που πρέπει να κλείσω τα αυτιά μου, να μην ακούω και να μη ζαλιζομαι, να τα αφήσω όλα αυτά έξω από το άσπρο μου Αυγό!» (Βακιρτζή, 2014:10), «Τότε πρέπει να κάνω κάτι για να τους διώξω! Και τότε φωνάζω με όση δύναμη έχω και τους σπρώχνω μακριά, έξω από το άσπρο μου Αυγό!» (Βακιρτζή, 2014:12)

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την δικαίωση του ήρωα: Δικαίωση για τον ήρωα αποτελεί το γεγονός ότι η δασκάλα του η Ελβίρα, έχει βρει τρόπους να ανοίγει χαραμάδες στο αυγό του μέσω της αποδοχής, της αγάπης και του σεβασμού που του δείχνει. Η υπομονή της ανταμείβεται,

καθώς ο Βίκτωρας, αφού αισθανθεί ασφαλής, προσπαθεί να επικοινωνήσει με τους άλλους (Βακιρτζή, 2014:14). Ποια μπορεί να είναι η δικαίωση του ήρωα στο συγκεκριμένο παραμύθι; Το ζητούμενο, στην περίπτωση αυτή, δεν είναι να κερδίσει το παιδί την αποδοχή των άλλων. Το ζητούμενο είναι να κατακτήσουν οι άλλοι την εμπιστοσύνη του ήρωα, ώστε να μπορέσει και εκείνος να επικοινωνήσει καλύτερα μαζί τους. Στην προσπάθεια αυτή η δασκάλα εμφανίζεται ως αρωγός, η μόνη κατάλληλη να οδηγήσει τον Βίκτωρα (Βακιρτζή, 2014:16). Η δικαίωση του ήρωα θα έρθει όταν όλοι θα τον αποδεχτούν και θα τον αντιμετωπίσουν σαν ένα παιδί όπως όλα τα παιδιά.

Τίτλος: *Ο Αυτός*
Συγγραφέας: Πέτρος Πουλάκης
Ο Πέτρος Πουλάκης είναι παιδοψυχολόγος και ειδικός παιδαγωγός.
Το παραμύθι «*Ο αυτός*» γράφτηκε το 2014 και είναι το δεύτερο βιβλίο του συγγραφέα.
Έτος: 2014
Αθήνα: Καλειδοσκόπιο (2014)
Το παραμύθι εκδόθηκε για πρώτη φορά το 2006 από τις εκδόσεις Κάστωρ και επανεκδόθηκε από τις εκδόσεις Καλειδοσκόπιο το 2014.

2)

Περίληψη : Ο Αυτός είναι ένα από τα 75 χελωνάκια της μαμάς Πηνελόπης, που επώασθηκαν στην παραλία το καλοκαίρι. Από την στιγμή που γεννήθηκε, το χελωνάκι αυτό φαίνεται ότι προβληματίζει τη μητέρα του, καθώς δυσκολεύεται να το κατανοήσει και να επικοινωνήσει μαζί του. Ο Αυτός αποτελεί ένα *άλυτο αίνιγμα* για όλους, καθώς αντιλαμβάνεται τον κόσμο με έναν δικό του τρόπο, διαφορετικό. Συχνά, συμπεριφέρεται ακατανόητα και φαίνεται αλλόκοτος στους άλλους. Η αδελφή του, η Βαγού, είναι η μόνη που προσπαθεί να τον καταλάβει και να τον προστατεύσει. όταν εκείνος βρίσκεται σε κίνδυνο. Εκείνη, άλλωστε, στο τέλος ανακαλύπτει το μυστικό του αδελφού της. Συγκεκριμένα, μια μέρα, η Βαγού τρυπώνει μέσα στο καβούκι του και τότε ανακαλύπτει ότι το καβούκι αυτό είναι ένας τεράστιος μεγεθυντικός φακός. Η Βαγού πλέον μπορεί να κατανοήσει τον αδελφό της καλύτερα και σπείνει να εξηγήσει στη μαμά Πηνελόπη και στα υπόλοιπα χελωνάκια όλα όσα έχει ανακαλύψει. Πολύ γρήγορα όλοι δοκίμασαν, με τη σειρά τους, να μπουν στο παράξενο και μαγικό καβούκι του Αυτού και, μετά από λίγο, πετάχτηκαν έξω ζαλισμένοι. Από τη στιγμή λοιπόν που κατάλαβαν πώς βλέπει τον κόσμο το μικρό χελωνάκι, κανένας δεν αποπειράθηκε να το κατηγορήσει ή να το αλλάξει. Αντίθετα, ένιωθαν περήφανοι που τον είχαν στην οικογένεια και ο Αυτός άρχισε να νιώθει λιγότερο μόνος.

Ανάλυση: Μέσα από μεταφορές και παρομοιώσεις, με έναν ελκυστικό για τα παιδιά τρόπο, ο ειδικός παιδαγωγός, Πέτρος Πουλάκης προσπαθεί να παρουσιάσει μια εικόνα της αυτιστικής έκφρασης. Προσπαθεί, ταυτόχρονα να βάλει τον αναγνώστη στη θέση του παιδιού ώστε να κατανοήσει καλύτερα τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. (<https://kaleidoscope.gr/el/blog/paidematagr-2014-14-2020-b1699.html>). Στο συγκεκριμένο παραμύθι, το χελωνάκι που ονομάζεται *Αυτός*, συνήθως είναι κλεισμένο στο καβούκι του και απομονωμένο από την ομάδα. Το χελωνάκι, άλλες φορές παρατηρεί τι συμβαίνει γύρω του, ενώ άλλες φορές το καβούκι του είναι ερμητικά κλειστό για μέρες. Όταν αποφασίζει να βγει από το καβούκι του, προτιμά να κάθεται με τη μαμά του ή με την αδελφή του τη Βαγού. Συνήθως, δεν κουβεντιάζει μαζί τους, αλλά απλά τις ακούει. Μέσα από το καβούκι του μπορεί να παρακολουθεί και να βλέπει τα πάντα, αφού αυτό είναι διάφανο. Πως και γιατί το χελωνάκι πήρε το όνομα *Αυτός*; Το παραμύθι ξεκινά όταν μαμά Πηνελόπη δίνει ονόματα στα χελωνάκια της που μόλις έχουν εκκολαφτεί. Κάποια στιγμή όμως ακούει έναν περίεργο θόρυβο που την κάνει να απορεί και να ρωτήσει: «Τι ναι αυτό;» (Πουλάκης, 2014: 5). Τότε ένα μικρό χελωνάκι αρχίζει να επαναλαμβάνει: «Αυτό, αυτό, αυτό, αυτό...» (Πουλάκης, 2014: 5). Το χελωνάκι φαίνεται διαφορετικό από τα υπόλοιπα και στην αρχή τον ονομάζει Γιάννη. Το χελωνάκι δείχνει να μην ανταποκρίνεται στο όνομα του, ενώ επαναλαμβάνει συχνά και ρυθμικά τη λέξη: «*Αυτό, αυτό, αυτό, αυτό, αυτό...*»» (Πουλάκης, 2014: 5). Τότε αποφασίζει να τον ονομάζει *Αυτό*, προβληματισμένη με τη συμπεριφορά του. Όπως σημειώνει η Βακιρτζή, ο Πέτρος Πουλάκης, σε αυτό το παραμύθι πραγματεύεται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Αυτιστικού Φάσματος, ενώ ταυτόχρονα εστιάζει την προσοχή του και στην αγωνία της μαμάς χελώνας για το διαφορετικό παιδάκι της. Ο συγγραφέας δεν παραλείπει να μιλήσει για τα συναισθήματα θυμού, απογοήτευσης, ματαιότητας που μπορεί να αισθανθεί η μητέρα που συνειδητοποιεί ότι το όμορφο και κατά τα άλλα υγιέστατο παιδάκι της συμπεριφέρεται διαφορετικά (Βακιρτζή, στο <http://www.kosvoice.gr/>). Προβλήματα δημιουργούνται και με τα άλλα χελωνάκια, που αδυνατούν να καταλάβουν και να αποδεχτούν τη διαφορετική συμπεριφορά του Αυτού. Όπως σημειώνεται στο παραμύθι, τα υπόλοιπα «θυμωμένα κατηγόρησαν αμέσως τον Αυτό ότι ήταν αναισθητός και δε νοιαζόταν αν οι άλλοι έκλαιγαν ή γελούσαν» (Πουλάκης, 2014: 11). Δεν είναι λίγες άλλωστε οι φορές που όλοι ξεχνούν την ύπαρξή του (Πουλάκης, 2014: 11). Η μητέρα κάνει συχνά προσπάθειες να βοηθήσει το μικρό της χελωνάκι. Ζητά από τα αδέρφια του να παίζουν μαζί του χωρίς όμως να εισακούεται η παρότρυνσή της. Άλλωστε τα αδέρφια του αποφεύγουν τον Αυτό γιατί δεν ήξερε να παίζει. Το χελωνάκι θύμωνε χωρίς αιτία ή για κάποιο ασήμαντο λόγο, που κανείς δεν καταλάβαινε. Στην πραγματικότητα, δεν είχε ποτέ διάθεση για αστεία και παιχνίδια (Πουλάκης, 2014: 11). Ο συγγραφέας αναφέρεται και στους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσει ένα παιδί με παρόμοια συμπεριφορά. Έτσι λοιπόν ο *Αυτός*, έρχεται αντιμέτωπος με κινδύνους που ελλοχεύουν. Κάποτε, ο *Αυτός* για πολλές «[...] μέρες παρακολουθούσε με τα πολύ γερά του μάτια και τη μεγάλη υπομονή του το μικροσκοπικό άσπρο αυγό μιας πεταλούδας και είχε γνωριστεί με το σκουλήκι που μπαινόβγαινε μέσα του. Μα ξαφνικά, χωρίς να το περιμένει, είδε το σκουλήκι ν' αλλάζει και να μεταμορφώνεται σε μια πολύχρωμη, ζωηρή και παράξενη πεταλούδα

που πέταξε μακριά. Και τότε, ο Αυτός τρόμαξε πολύ» (Πουλάκης, 2014: 13). Ο συγγραφέας περιγράφει γλαφυρά την περιπέτεια του μικρού που από θαύμα δεν έχασε τη ζωή του (Πουλάκης, 2014: 15). Σύμμαχοι και σύντροφοι του μικρού είναι η μητέρα και η αδελφή του η Βαγού, γιατί «αυτές οι δύο δεν τον έβλεπαν σαν κάποιο παράξενο πλάσμα [...]» (Πουλάκης, 2014: 17). Στο παραμύθι αναδεικνύεται η αδελφική αγάπη, αφού εν τέλει η αδελφή του η Βαγού είναι η μόνη που μπορεί να τον κατανοήσει, ανακαλύπτοντας το μυστικό του. Όπως σημειώνεται «[...] η Βαγού υποψιάστηκε πως ίσως το μυστικό του αδελφού της να κρυβόταν στο καβούκι του. Κι έτσι, κάποια μέρα, τρύπωσε εκεί μέσα για να ψάξει. Κι όλα λύθηκαν» (Πουλάκης, 2014: 17). Η Βαγού ανακαλύπτει ότι το καβούκι του Αυτού είναι διάφανο. Μέσα λοιπόν από το διάφανο καβούκι ο Αυτός μπορεί να παρακολουθεί όλα όσα συμβαίνουν γύρω του. Μόνο που το καβούκι ήταν σαν ένας τεράστιος μεγεθυντικός φακός. Κατάλαβε τότε ότι ο Αυτός χανόταν μέσα στις λεπτομέρειες και δεν μπορούσε να ξεχωρίσει τα σημαντικά από τα ασήμαντα (Πουλάκης, 2014: 19, 21). Χάρη στη Βαγού, η μαμά Πηνελόπη και τα υπόλοιπα χελωνάκια αρχίζουν να κατανοούν τον Αυτό καλύτερα, ώσπου, τελικά, τον αποδέχονται όπως είναι: «Από τότε, κανείς πια δεν ήθελε να τον αλλάξει ούτε στενοχωριόταν γι' αυτόν. [...] Μπορούσαν πλέον να εξηγήσουν ό,τι παλιότερα φαινόταν τρελό και παλαβό στην συμπεριφορά του» (Πουλάκης, 2014: 23). Το παραμύθι κλείνει, με τον πρωταγωνιστή να είναι πλέον χαρούμενος και οι σχέσεις του με τα υπόλοιπα χελωνάκια να έχουν αποκατασταθεί (Πουλάκης, 2014: 23). Ο συγγραφέας αναφέρεται στην παιδική ευαισθησία απέναντι στην διαφορετικότητα. Η Βαγού, η αδελφή του Αυτού, είναι η μόνη που επιχειρεί να καταλάβει την ιδιαίτερη φύση του. Δεν θα προσπαθήσει να τον αλλάξει ή να τον νουθετήσει, αλλά θα μπει στην θέση του, στον κόσμο του, στο καβούκι του. Μέσω αυτού του παραμυθιού προτείνονται, έμμεσα, τρόποι της κοινωνικής ένταξης των αυτιστικών παιδιών στην οικογένεια, το σχολείο, την κοινωνία. Το μόνο που χρειάζεται η κατανόηση και η αποδοχή της διαφορετικότητας. Τέλος μιλά για τον ίδιο τον Αυτό, μια πολύ έξυπνη αναφορά στον Εαυτό. Άλλωστε ο Leo Kanner (1894 –1981), Αυστριακός ψυχίατρος, πρωτοπόρος της Παιδοψυχιατρικής, το 1943, στο άρθρο του «Autistic disturbances of affective contact» (Kanner, 1949; Kanner, 1943), ονόμασε το σύνδρομο Αυτισμό (Autism) από την λέξη «εαυτός». Μέσα από μεταφορές και παρομοιώσεις, με έναν ελκυστικό για τα παιδιά τρόπο, ο Πουλάκης ως παιδοψυχολόγος και ειδικός παιδαγωγός δίνει μια επιστημονικά ακριβή εικόνα της αυτιστικής έκφρασης και προτείνει τρόπους επικοινωνίας.

Το μαγικό στοιχείο στο παραμύθι:

Το μαγικό στοιχείο στο παραμύθι, παρουσιάζεται από την πρώτη κιόλας σελίδα, αφού πρωταγωνιστής της ιστορίας είναι μία χελώνα -ο Αυτός- και η οικογένεια του. Οι θαλάσσιες χελώνες παρουσιάζονται με ανθρώπινα χαρακτηριστικά, δηλαδή μιλούν, έχουν συναισθήματα και προβλήματα. Στην αρχή της ιστορίας η μαμά Πηνελόπη, δίνει ονόματα στα μικρά της, τα οποία αντιστοιχούν σε ονόματα ανθρώπων και όχι ζώων (Πουλάκης, 2014: 3). Τα συναισθήματα των μελών της οικογένειας των χελωνών περιγράφονται σε όλο το παραμύθι. Τα ζώα εκφράζονται όπως οι άνθρωποι. Έτσι λοιπόν, θυμώνουν, τρέμουν και κλαίνε από φόβο (Πουλάκης, 2014: 13). Ο κόσμος του Αυτού είναι ένα

ιδιαίτερο καβούκι, το οποίο τον προστατεύει αλλά και τον απομονώνει από τον υπόλοιπο κόσμο. Το καβούκι αυτό, ο κόσμος αυτός περιγράφεται από τον συγγραφέα ως μαγικός. Πρόκειται για ένα διάφανο καβούκι που όμως λειτουργεί ως ένας μεγεθυντικός φακός. Ο συγγραφέας παρουσιάζει στα παιδιά τον κόσμο του ήρωα ως έναν ιδιαίτερο μαγικό, υπερφυσικό κόσμο που δικαιολογεί την ιδιαίτερη συμπεριφορά του. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα: «το καβούκι του Αυτού ήταν διάφανο! [...] το καβούκι του ήταν σαν ένας τεράστιος μεγεθυντικός φακός!» (Πουλάκης, 2014: 19). Το μαγικό στοιχείο εντοπίζεται δηλαδή στον ανθρωπομορφισμό των ζώων και στον τρόπο με τον οποίο προβάλλεται ο κόσμος μέσα από το καβούκι του ήρωα.

Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν τον Αυτό σχετικά με την αναπηρία του:

Ο περίγυρος αδυνατεί να κατανοήσει τη συμπεριφορά του μικρού. Για τον λόγο αυτόν, οι χαρακτηρισμοί, *διαφορετικός, απρόβλεπτος, ακατανόητος (αίνιγμα), παράξενος, αλλόκοτος* συνοδεύουν το μικρό χελωνάκι. Συγκεκριμένα σημειώνονται τα ακόλουθα:

-«Αυτό φαινόταν κάπως διαφορετικό από τ'άλλα» (Πουλάκης, 2014: 5),

-«Ο Αυτός ήταν ένα ατελείωτο αίνιγμα για όλους» (Πουλάκης, 2014: 9) ,

-«Ο Αυτός όμως ήταν πάντα διαφορετικός, απρόβλεπτος!» (Πουλάκης, 2014: 9).

-«Συχνά συμπεριφερόταν αλλόκοτα» (Πουλάκης, 2014: 9).

-«[...] κάποιο παράξενο πλάσμα που περιφερόταν ανάμεσά τους» (Πουλάκης, 2014: 17).

-« Εμφανιζόταν ξαφνικά μέσα απ' το καβούκι του, έλεγε ή έκανε κάτι παράξενο, και ξαναχωνόταν μέσα» (Πουλάκης, 2014: 9)

Δεν είναι λίγες οι φορές που τα άλλα χελωνάκια παρεξηγούν τη συμπεριφορά του Αυτού, θυμώνουν μαζί του και τον κατηγορούν για *αδιαφορία* ή ακόμη και για *αναισθησία*. Συγκεκριμένα σημειώνονται τα ακόλουθα:

«Τ' άλλα χελωνάκια θυμωμένα κατηγόρησαν αμέσως τον Αυτό ότι ήταν αναισθητος και δε νοιαζόταν αν οι άλλοι έκλαιγαν ή γελούσαν.» (Πουλάκης, 2014: 11).

-«Τ' αδέρφια του ήταν αγανακτισμένα που δε νοιάστηκε για το Μιχαλάκη» (Πουλάκης, 2014: 15).

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την επίδοση του πρωταγωνιστή στο σχολείο: Δεν εντοπίζονται.

Αντιδράσεις από το περιβάλλον – θετικές και αρνητικές – που σχετίζονται με την αναπηρία:

Αρνητικές: Το περιβάλλον του Αυτού τον αντιμετωπίζει με αμηχανία καθώς ο «Αυτός ήταν ένα ατελείωτο αίνιγμα για όλους» (Πουλάκης, 2014: 9). Το παράξενο αυτό χελωνάκι «κανείς δεν προσπαθούσε να τον καταλάβει, εκτός από τη Βαγού» (Πουλάκης, 2014: 9). Δεν είναι λίγες οι φορές που οι άλλοι θυμώνουν με τις αντιδράσεις του. Νομίζουν ότι είναι αδιάφορος, ότι είναι απόμακρος γιατί δεν τους αγαπά και δεν τους

νοιάζεται (Πουλάκης, 2014: 11). Τα αδέρφια του, εκτός βέβαια από τη Βαγού, τον αποφεύγουν γιατί δεν παίζει όπως εκείνα. Άλλωστε τα άλλα χελωνάκια δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τα ξεσπάσματα του Αυτού (Πουλάκης, 2014: 11).

Θετικές: Το μικρό χελωνάκι βρίσκει την αγάπη στη μητέρα και την αδελφή του. Η μητέρα του εμφανίζεται προστατευτική. Θέλει να τον βοηθήσει αλλά βαθιά μέσα της ελπίζει πως το μικρό της θα αλλάξει. Η αδελφή του όμως, δεν περιμένει από τον Αυτό να αλλάξει. Είναι εκείνη που θέλει να τον καταλάβει και να τον πλησιάσει όχι με τους δικούς της αλλά με τους δικούς του όρους: «η Βαγού τον αγαπούσε αλλιώς, δεν ήθελε να τον αλλάξει, μα να τον καταλάβει» (Πουλάκης, 2014: 17).

-Η καθημερινότητα για το χελωνάκι είναι δύσκολη αφού: Το χελωνάκι αυτής της ιστορίας έρχεται αντιμέτωπο συχνά με το φόβο. Φοβήθηκε πολύ όταν αντίκρουσε ένα σκουλήκι που μεταμορφώθηκε σε πεταλούδα. Δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τις αλλαγές και αυτά που δεν κατανοεί τον τρομάζουν. Ο συγγραφέας αναφέρεται στα συναισθήματα που έχει ο Αυτός, καθώς και στις αντιδράσεις του. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα: «Μα ξαφνικά, χωρίς να το περιμένει, είδε το σκουλήκι ν' αλλάζει και να μεταμορφώνεται σε μια πολύχρωμη, ζωηρή και παράξενη πεταλούδα που πέταξε μακριά. Και τότε, ο Αυτός τρόμαξε πολύ [...] «Μετά από λίγο, ο Αυτός ξεπρόβαλε κλαίγοντας με λυγμούς, τρέμοντας και φωνάζοντας» (Πουλάκης, 2014: 13). Ακόμα και όταν βρίσκεται σε κίνδυνο, δεν μπορεί να αντιδράσει όπως τα υπόλοιπα χελωνάκια και να τρέξει να σωθεί, αλλά αδρανοποιείται (Πουλάκης, 2014: 15).

Οι αντιδράσεις του πρωταγωνιστή στα προβλήματα που αντιμετωπίζει: Το χελωνάκι, όταν νιώθει φόβο ή απειλή αδρανοποιείται και απομονώνεται. Ο συγγραφέας σημειώνει ότι: «Πολλές φορές όλοι ξεχνούσαν ότι υπήρχε ο Αυτός. Έκαναν μέρες να τον δουν» (Πουλάκης, 2014: 11). Άλλες φορές κλείνει τα αυτιά του και κοιτάζει πέρα μακριά. Αρκετές φορές μοιάζει να είναι απών σε όσα συμβαίνουν. Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη περιγραφή: «Ο Αυτός πετάχτηκε μέσα απ' το καβούκι του κρατώντας τ' αυτιά του κλειστά. Στάθηκε ακίνητος και κοιτούσε τον ορίζοντα σαν να μη συνέβαινε τίποτα. [...] Σα να μην ήταν εκεί» (Πουλάκης, 2014: 15). Δεν αντέχει τις μεγάλες εντάσεις και προτιμά να αποχωρεί, να κρύβεται στην ασφάλεια που του προσφέρει το καβούκι του: «“Κουράστηκα!” φώναξε απότομα, ξεβούλωσε τ' αυτιά του και χώθηκε στο καβούκι του» (Πουλάκης, 2014: 15).

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την δικαίωση του ήρωα: Η αδελφή του η Βαγού, ανακαλύπτει ότι το καβούκι του Αυτού είναι διάφανο και λειτουργεί ως τεράστιος μεγεθυντικός φακός, που τον κάνει να βλέπει τον κόσμο διαφορετικά από τους υπόλοιπους (Πουλάκης, 2014: 19). Ο ήρωας θα δικαιωθεί γιατί από τη στιγμή που ανακαλύπτουν οι άλλοι τι συμβαίνει στο καβούκι του, τον αποδέχονται και σταματούν τις προσπάθειες να τον αλλάξουν. Μπορούν πλέον να εξηγήσουν την συμπεριφορά του και να τον πλησιάσουν: «Μπορούσαν πλέον να εξηγήσουν ό,τι παλιότερα φαινόταν τρελό και παλαβό στην συμπεριφορά του.» (Πουλάκης, 2014: 23). Το χελωνάκι του παραμυθιού αυτού μοιάζει να περιμένει κάποιον να επισκεφτεί τον δικό του κόσμο. Αποζητά τη συντροφιά, την αγάπη και την αποδοχή. Η δικαίωση του ήρωα έρχεται όταν,

στο τέλος, όλοι τον αποδέχονται και τον αγκαλιάζουν τρυφερά. Ο Αυτός δικαιώνεται, κερδίζει την αποδοχή της οικογένειάς του και δεν αισθάνεται πια μόνος (Πουλάκης, 2014: 23).

Γ. Παραμύθια που πραγματεύονται το σύνδρομο Down και την νοητική αναπηρία

Τίτλος: *Το βουνό των νάνων*
Συγγραφέας: Ιωάννα Σταματοπούλου
Η Ιωάννα Σταματοπούλου είναι νηπιαγωγός και δραματολόγος. Η *Μόζα η γάτα* είναι μια σειρά βιβλίων με θέμα την αναπηρία και αποτελεί την πρώτη της συγγραφική δουλειά. Στην ίδια σειρά κυκλοφορούν τα βιβλία: «Μια μαγική νύχτα», παραμύθι με θέμα τα προβλήματα όρασης, «Η μάγισσα Αμπουλίνα», παραμύθι με θέμα τα κινητικά προβλήματα, «Η λευκή Μόλι», παραμύθι με θέμα τα προβλήματα ακοής.
Έτος: 2005
Αθήνα: Κέδρος (2005)

1) Περίληψη: Πρωταγωνίστρια της ιστορίας είναι μία γάτα, η Μόζα. Στο όνειρό της έχει δει ένα πελώριο βουνό, στο οποίο κατοικούν μικροσκοπικοί άνθρωποι. Κι ενώ ξυπνάει, ξαφνιασμένη από το περίεργο όνειρο που είδε, ξαφνικά εμφανίζεται μπροστά της ένας νάνος που γνωρίζει τις δύο φίλες της, την Αμπουλίνα και τη Μόλι. Όπως της λέει ο νάνος, θα τη βοηθήσει να μάθει για τα άτομα με εγκεφαλικές βλάβες και συγκεκριμένα για την εγκεφαλική παράλυση και το σύνδρομο Down. Έτσι, χρησιμοποιώντας ένα μαγικό φερμουάρ, επισκέπτονται την αίθουσα ενός ειδικού σχολείου, όπου οι μαθητές έχουν όλοι σύνδρομο Down. Ο Τάλι μαζί με τη Μόζα, παρατηρούν τα παιδιά και εκείνος της δίνει πληροφορίες για τη ζωή των παιδιών με σύνδρομο Down. Στη συνέχεια, περνούν στην επόμενη αίθουσα όπου συναντούν παιδιά σε αναπηρικό αμαξίδιο με εγκεφαλική παράλυση. Επιπλέον, επισκέπτονται μία αίθουσα γυμναστικής, όπου τα παιδιά γυμνάζονται με τη βοήθεια των φυσικοθεραπευτών. Η Μόζα, αναρωτιέται σχετικά με τον βιοπορισμό αυτών των ατόμων και πληροφορείται για τις δραστηριότητές τους. Καταλαβαίνει ότι είναι σημαντικό να ενισχύσει αυτές τις προσπάθειες. Μαθαίνει ακόμη για την Ειδική Ολυμπιάδα, αντιλαμβάνεται τη σημασία

που έχει το παιχνίδι και εντυπωσιάζεται με την μεγάλη ψυχική δύναμη των παιδιών με αναπηρίες. Γυρίζοντας πίσω η Μόλλυ έχει καταλάβει ότι όλοι είμαστε ξεχωριστοί και διαφορετικοί.

Ανάλυση: Η συγγραφέας, έχει γράψει μία σειρά βιβλίων τα οποία επικεντρώνεται σε διαφορετικές αναπηρίες, με σκοπό να ενημερώσει και να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Στο συγκεκριμένο προσεγγίζει το θέμα του συνδρόμου Down και της εγκεφαλικής παράλυσης. Σε κάθε παραμύθι πρωταγωνίστρια είναι μία γάτα, η Μόζα. Στο συγκεκριμένο παραμύθι, την γάτα την επισκέπτεται αιφνίδια ένας νάνος που και εκείνος της φαίνεται περίεργος: «Α νάνος είσαι! Είπα κι εγώ. Οι άνθρωποι συνήθως είναι ψηλότεροι. Εσύ είσαι σχεδόν ίσα με μένα, είπε η Μόζα» (Σταματοπούλου, 2005: 8). Ο νάνος, της συστήνεται και της εξηγεί ότι την επισκέπτεται με σκοπό να της γνωρίσει άτομα με εγκεφαλικές βλάβες (Σταματοπούλου, 2005: 11). Η Μόζα, κάνει διάφορες ερωτήσεις στον Τάλι, ο οποίος την ενημερώνει, όσο πιο απλά μπορεί για όλα αυτά που την απασχολούν. Η συγγραφέας, εστιάζει κυρίως στην ενημέρωση των παιδιών γύρω από τις δύο συγκεκριμένες ασθένειες, ξεκινώντας από τον προγεννητικό έλεγχο. Εξηγεί ότι: «Οι γιατροί σήμερα [...] βλέπουν μέσα στην κοιλιά της μαμάς, με ειδικά μηχανήματα, χωρίς μάλιστα να την ανοίξουν. [...] με ορισμένες εξετάσεις που κάνουν, μπορούν να μάθουν κάποια πράγματα για την υγεία του παιδιού, κι έτσι οι γονείς να ξέρουν από πριν. Ακόμα κι έτσι, βέβαια, δεν μπορούν να δουν τα πάντα. Ας πούμε, το σύνδρομο Down (Ντάουν) το βλέπουν με εξετάσεις αλλά την εγκεφαλική παράλυση δεν μπορούν πάντα να την δουν» (Σταματοπούλου, 2005: 14). Δεδομένου ότι το βιβλίο πραγματεύεται δύσκολες έννοιες για ένα παιδί προσχολικής ηλικίας, η συγγραφέας εντάσσει το μαγικό στοιχείο μέσα στο παραμύθι. Έτσι η Μόζα μεταφέρεται σε ένα διαφορετικό περιβάλλον χάρη σε ένα μαγικό φερμουάρ : «Θα πάμε με τον ίδιο τρόπο που ήρθα εγώ: με το μαγικό φερμουάρ! είπε ο Τάλι και άπλωσε το χέρι του στο πάτωμα και με ένα τσαααακ ξεκόλλησε το φερμουάρ απ' το πάτωμα και το έδειξε στη Μόζα» (Σταματοπούλου, 2005: 16) και «Ω, μα είναι πολύ απλό, το κολλάς στον τοίχο ή στο πάτωμα, λες τις μαγικές λέξεις και βάζεις στο μυαλό σου το μέρος στο οποίο θέλεις να πας. Ανοίγεις το φερμουάρ, πηδάς μέσα και χοπ, βρίσκεσαι στο σωστό μέρος.» (Σταματοπούλου, 2005: 18). Η Μόζα με τον Τάλι, μεταφέρονται σε ένα ειδικό σχολείο, όπου τα παιδιά ζωγραφίζουν. Η Μόζα απορεί, καθώς τα παιδιά φαίνεται ότι μοιάζουν σαν αδέρφια μεταξύ τους και ο Τάλι της εξηγεί ότι τα παιδιά αυτά δεν είναι αδερφάκια, αλλά έχουν το σύνδρομο Down (Ντάουν). Της επισημαίνει μάλιστα ότι τα παιδιά αυτά έχουν σχιστά μάτια, κάπως πιο στρογγυλό κεφάλι και φουσκωτά χειλάκια. Συμπληρώνει ακόμη ότι: «Επειδή οι άνθρωποι που έχουν το σύνδρομο Down (Ντάουν) μοιάζουν λίγο ως πολύ μεταξύ τους, γι αυτό σου φαίνεται πως είναι αδέρφια. » (Σταματοπούλου, 2005: 20). Ο Τάλι συνεχίζει να απαντά στις ερωτήσεις της πρωταγωνίστριας, εξηγώντας ότι υπάρχει διαβάθμιση ως προς την παθολογία τους (Σταματοπούλου, 2005: 22). Η συγγραφέας αναφέρεται στην ανάγκη που έχουν αυτά τα παιδιά να φοιτήσουν σε ένα ειδικό σχολείο το οποίο θα τα βοηθήσει να μάθουν όσα χρειάζονται από δασκάλους που είναι ειδικοί. Επισημαίνεται ότι « δεν αλλάζουν αυτά που μαθαίνουν, αλλά ο τρόπος που τα μαθαίνουν» (Σταματοπούλου, 2005: 22). Η Μόζα μεταφέρεται στην επόμενη αίθουσα, όπου τα παιδιά της

φαίνονται κάπως «περίεργα». Παρατηρεί ότι κάθονται περίεργα, ότι κουνάνε τα χέρια και τα πόδια τους διαφορετικά (Σταματοπούλου, 2005: 24). Ο Τάλι, σπεύδει να της εξηγήσει ότι οι άνθρωποι με εγκεφαλική παράλυση συνήθως δεν μπορούν να κουνήσουν καλά τα χέρια ή τα πόδια τους και μερικές φορές κάνουν απότομες κινήσεις (Σταματοπούλου, 2005: 24), ενώ άλλοι μπορούν να περπατήσουν και άλλοι όχι (Σταματοπούλου, 2005: 27). Δίνονται αναλυτικές εξηγήσεις για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι με εγκεφαλική παράλυση. Η συγγραφέας εξηγεί ακόμη ότι υπάρχουν και πάσχοντες από εγκεφαλική παράλυση που μπορούν να πάνε στο σχολείο να σπουδάσουν στο πανεπιστήμιο. Ο Τάλι, ο νάνος, μεταφέρει τη γάτα στην αίθουσα γυμναστικής, όπου φυσικοθεραπευτές βοηθούν τα παιδιά να κινηθούν. Η Μόζα, θυμάται μια διαφήμιση που είχε δει στην τηλεόραση για την Εταιρία Σπαστικών και ρωτάει αν σχετίζεται. Ο Τάλι, εξηγεί ότι *τα παιδιά που λέγονται «σπαστικά»* είναι κάποια που λόγω εγκεφαλικής παράλυσης, συχνά κάνουν σπασμούς, απότομες δηλαδή κινήσεις και ότι η Εταιρία Σπαστικών τα βοηθά με πολλούς τρόπους (Σταματοπούλου, 2005: 28). Στη συνέχεια θίγεται το ζήτημα του βιοπορισμού, καθώς τα άτομα με αυτές τις παθήσεις δυσκολεύονται στο να εργαστούν. Ο Τάλι, εξηγεί ότι όσοι δεν μπορούν να εργαστούν, πουλούν αντικείμενα που φτιάχνουν χριστουγεννιάτικες κάρτες τι οποίες πουλάνε για να μαζέψουν λεφτά (Σταματοπούλου, 2005: 35). Θέλοντας να ευαισθητοποιήσει τον αναγνώστη, η συγγραφέας δεν παραλείπει να προτρέψει τα παιδιά να αγοράζουν αυτά τα πράγματα προκειμένου να προσφέρουν κάποια βοήθεια (Σταματοπούλου, 2005: 35). Η Μόζα, τέλος, προβληματίζεται όσον αφορά στα ενδιαφέροντα των παιδιών αυτών: «Κλεισμένοι στα ειδικά σχολεία, αυτοί οι άνθρωποι δε θα κάνουν και πολλά στη ζωή τους ε;» (Σταματοπούλου, 2005: 36). Τότε, ο Τάλι, με το ειδικό φερμουάρ, τη μεταφέρει σε ένα γήπεδο, όπου παρακολουθούν την Ειδική Ολυμπιάδα και της εξηγεί ότι μπορούν να κάνουν περισσότερα πράγματα απ'οσα φανταζόμαστε (Σταματοπούλου, 2005: 38). Η Μόζα εντυπωσιάζεται με τη δύναμη αυτών των παιδιών και διαπιστώνει ότι ο άνθρωπος όταν έχει θέληση μπορεί να ξεπεράσει πολλά πράγματα. Η συγγραφέας, στο τέλος, θίγει το ζήτημα της αποδοχής του διαφορετικού. Οι δύο πρωταγωνιστές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι όλοι είμαστε ξεχωριστοί και ότι τα άτομα με αναπηρία δεν διαφέρουν από τους υπόλοιπους (Σταματοπούλου, 2005: 43). Θέλοντας να προτρέψει τα παιδιά να συμφιλιωθούν με αυτούς που διαφέρουν προσθέτει ότι αν και οι περισσότεροι «νιώθουμε περίεργα όταν βλέπουμε κάτι διαφορετικό από μας» δεν θα πρέπει να φοβόμαστε ή να αισθανόμαστε αμηχανία, διότι όλοι οι άνθρωποι δεν είναι ίδιοι και άλλωστε «η ζωή όμως είναι δύσκολη για όλους μας» (Σταματοπούλου, 2005: 43). Σύμφωνα με τις Αντωνίου και Συμεωνίδου, τα παραμύθια αυτής της σειράς έχουν αρκετά θετικά στοιχεία, καθώς επιχειρούν να παρουσιάσουν την αναπηρία ως ένα χαρακτηριστικό το οποίο αν και επηρεάζει τη ζωή ενός ατόμου δεν αποτελεί μια εξολοκλήρου αρνητική εμπειρία. Οι συγγραφείς όμως επισημαίνουν ότι *Στο βουνό των νάνων* «το ανάπηρο άτομο παρουσιάζεται αποδυναμωμένο, χρειάζεται ειδική εκπαίδευση στο ειδικό σχολείο από ειδικούς, δεν μπορεί να κάνει πολλά πράγματα και μάλιστα, είναι κρίμα να χάσει στους ειδικούς Ολυμπιακούς Αγώνες» (Αντωνίου, Συμεωνίδου, 2018 : 162).

Το μαγικό στοιχείο στο παραμύθι

Στο παραμύθι πρωταγωνίστρια είναι μία γάτα, η Μόζα, και ένας νάνος, ο Τάλι. Αν και η συγγραφέας επιδιώκει να ενημερώσει τα παιδιά για την εγκεφαλική παράλυση και το σύνδρομο Down, χρησιμοποιεί το μαγικό στοιχείο, το οποίο χαρακτηρίζει τα παραμύθια. Στο βιβλίο αυτό κυριαρχεί ο ανθρωπομορφισμός των ζώων. Χαρακτηριστικά, η Μόζα, αν και είναι γάτα έχει ανθρώπινα χαρακτηριστικά, μπορεί να ονειρεύεται, να μιλάει και να προβληματίζεται για όσα παρατηρεί να συμβαίνουν γύρω της. Το παραμύθι ξεκινάει όταν η Μόζα ξυπνά έκπληκτη από το όνειρο που μόλις είδε (Σταματοπούλου, 2005: 5). Στο σπίτι της εισέρχεται ξαφνικά ο Τάλι, της συστήνεται και ξεκινούν να συνομιλούν. Το μαγικό στοιχείο υπεισέρχεται και στον τρόπο μεταφοράς των δύο ηρώων από μέρος σε μέρος. Συγκεκριμένα, ο Τάλι χρησιμοποιεί ένα μαγικό φερμουάρ. Σημειώνονται τα ακόλουθα: «*Θα πάμε με τον ίδιο τρόπο που ήρθα κι εγώ: με το μαγικό φερμουάρ!*» (Σταματοπούλου, 2005: 16) και «*[...]το κολλάς στον τοίχο ή στο πάτωμα, λες τις μαγικές λέξεις και βάζεις στο μυαλό σου το μέρος στο οποίο θέλεις να πας. Ανοίγεις το φερμουάρ, πηδάς μέσα και, χοπ, βρίσκεσαι στο σωστό μέρος*» (Σταματοπούλου, 2005: 18). Σε όλο το παραμύθι, η Μόζα θέτει τους προβληματισμούς και τα ερωτήματα της γύρω από τις ζωές των παιδιών που παρατηρεί. Ο Τάλι, της απαντά λεπτομερώς και την ενημερώνει. Με αυτό τον τρόπο, η συγγραφέας επιδιώκει να ενημερώσει τους αναγνώστες για ζητήματα που πιθανά αγνοούσαν (Σταματοπούλου, 2005: 35). Η συγγραφέας συνδυάζει το μαγικό στοιχείο με στοιχεία της καθημερινότητας προκειμένου να ενημερώσει τους μικρούς αποδέκτες του βιβλίου της για θέματα ιδιαιτέρως σοβαρά που αφορούν σε συγκεκριμένες παθήσεις.

Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν τα παιδιά με αναπηρία σχετικά με την αναπηρία τους:

Οι χαρακτηρισμοί «διαφορετικά» και «περίεργα» είναι αυτοί που συνοδεύουν τα παιδιά με σύνδρομο Dawn ή τα παιδιά με εγκεφαλική παράλυση. Χαρακτηριστικά εντοπίζονται τα ακόλουθα αποσπάσματα:

-«*Τα παιδιά αυτά έμοιαζαν διαφορετικά από τα προηγούμενα*» (Σταματοπούλου, 2005: 24).

- «*[...] κάθονται κάπως στραβά, νομίζω και κάποιοι απ' αυτούς κουνάνε τα χέρια και τα πόδια τους διαφορετικά*» (Σταματοπούλου, 2005: 20).

-«*Κάποιοι κάνουν περίεργες κινήσεις, έχεις δίκιο. Δεν είναι ακριβώς ό,τι έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε. Ίσως γι' αυτό νιώθεις κι εσύ περίεργα κοιτάζοντας τους*» (Σταματοπούλου, 2005: 24).

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την επίδοσή τους στο σχολείο: Δεν εντοπίζονται

Αντιδράσεις από το περιβάλλον-θετικές και αρνητικές- που σχετίζονται με την αναπηρία: Η συγγραφέας παρουσιάζει τη Μόζα τη γάτα να αναρωτιέται για όλα αυτά που παρατηρεί γύρω της. Έτσι, όταν εκείνη βλέπει για πρώτη φορά τα παιδιά με σύνδρομο Down απορεί αρχικά για την εμφάνισή τους: «*Όλα αυτά τα παιδιά είναι αδερφάκια; Πώς και μοιάζουν τόσο πολύ;*» (Σταματοπούλου, 2005: 20). Αντίστοιχα, όταν η Μόζα βλέπει για πρώτη φορά τα παιδιά με εγκεφαλική παράλυση απορεί και νιώθει αμηχανία. Σημειώνει η συγγραφέας ότι «*Τα παιδιά αυτά έμοιαζαν*

διαφορετικά από τα προηγούμενα και η Μόζα ένιωσε πολύ περίεργα, κάπως άσχημα, κοιτάζοντας τα.» (Σταματοπούλου, 2005: 24) και «[...]κάθονται κάπως στραβά, νομίζω και κάποιος απ' αυτούς κουνάνε τα χέρια και τα πόδια τους διαφορετικά» (Σταματοπούλου, 2005: 20). Ο Τάλι τότε, της εξηγεί ότι «κάποιοι κάνουν περίεργες κινήσεις [...] Δεν είναι ακριβώς ό,τι έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε. Ίσως γι' αυτό νιώθεις κι εσύ περίεργα κοιτάζοντας τους» (Σταματοπούλου, 2005: 24).

-Η καθημερινότητα των παιδιών είναι δύσκολη:

Η συγγραφέας ενημερώνει τον αναγνώστη ότι τα παιδιά με εγκεφαλική παράλυση συναντούν δυσκολίες. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι: «Είναι σίγουρα δύσκολο για μερικούς και να γράψουν αλλά και να φτιάξουν κάτι με τα χέρια τους. Χρειάζεται πολύς χρόνος και μεγάλη υπομονή για να μπορέσουν να μάθουν μερικά πράγματα» (Σταματοπούλου, 2005: 28). Άλλωστε, όπως συνεχίζει, «Δεν είναι καθόλου εύκολο [...] ούτε για τους ίδιους τους ανθρώπους με εγκεφαλική παράλυση ή σύνδρομο Down (Ντάουν) ούτε για τις οικογένειές τους. Αλλά δεν είναι και τόσο φοβερά τα πράγματα. Συμβαίνουν αυτά. Και μάλιστα μπορεί να συμβούν σε όλους μας. Βέβαια, χρειάζονται φροντίδα, γιατί, αν δεν μπορούν να δουλέψουν σε όποια δουλειά θέλουν, δεν μπορούν να ζήσουν μόνοι τους, κι αυτό κάνει τα πράγματα δυσκολότερα» (Σταματοπούλου, 2005:34).

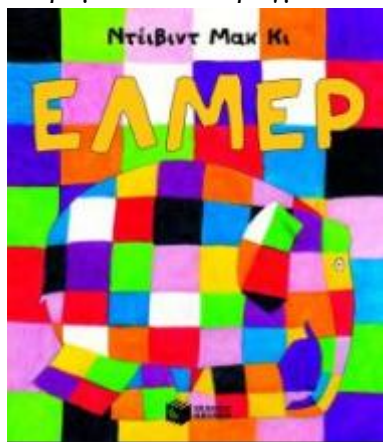
Οι αντιδράσεις των παιδιών στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν:

Η συγγραφέας επιχειρεί να ενημερώσει τον μικρό αναγνώστη σχετικά με τα προβλήματα αντιμετωπίζουν τα άτομα με σύνδρομο Ντάουν και τα άτομα με εγκεφαλική παράλυση. Παρουσιάζει με εγκυκλοπαιδικό τρόπο τις δυσκολίες της ζωής τους αλλά και τους τρόπους που μπορούν, με την κατάλληλη βοήθεια, να ζήσουν καλύτερα. Στόχος είναι να ενημερώσει και να ευαισθητοποιήσει αλλά δεν προβαίνει στην ανάλυση χαρακτήρων. Αναφέρει απλώς τα γεγονότα ώστε να γνωρίζουν τα παιδιά ότι τα άτομα με σύνδρομο Down (Ντάουν) μαθαίνουν να φτιάχνουν πράγματα με τα χέρια τους και τα πωλούν όπως και εκείνοι που πάσχουν από εγκεφαλική παράλυση και αδυνατούν να δουλέψουν με διαφορετικό τρόπο (Σταματοπούλου, 2005:35). Η συγγραφέας, αν και αναφέρεται στα προβλήματα, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο μεγάλο ψυχικό σθένος των παιδιών με εγκεφαλική παράλυση. Αναφέρεται ακόμη και στον Ειδική Ολυμπιάδα, όπου *δεν πάνε μόνο άτομα που δεν μπορούν να περπατήσουν, αλλά και άτομα με σύνδρομο Down (Ντάουν) και εγκεφαλική παράλυση* (Σταματοπούλου, 2005:41). Η ζωή είναι στα αλήθεια δύσκολη για τα παιδιά με αυτά τα προβλήματα, αλλά δεν θα πρέπει να παραβλέπουμε ότι οι άνθρωποι αυτοί παρόλες τις δυσκολίες συνεχίζουν να ζουν κανονικά (Σταματοπούλου, 2005:41).

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την δικαίωσή τους: Δικαίωση για τα παιδιά με σύνδρομο Down και εγκεφαλική παράλυση, αποτελεί το γεγονός ότι η Μόζα και ο Τάλι καταλαβαίνουν πως τα παιδιά με αυτές τις αναπηρίες έχουν τις ίδιες ανάγκες με όλους. Δεν είναι περίεργοι, απλώς αντιμετωπίζουν δυσκολίες που με μεγάλο σθένος ξεπερνούν. Συγκεκριμένα, η συγγραφέας σημειώνει ότι «όσο περίεργο κι αν φαίνεται στην αρχή, ή ίσως και λίγο αστείο όταν τους συναντάς στο δρόμο, το να μαθαίνεις διάφορα πράγματα γι' αυτούς το κάνει πιο εύκολο να καταλάβεις

πως δεν είναι και τόσο διαφορετικοί από τους υπόλοιπους τελικά» (Σταματοπούλου, 2005:43). Η συγγραφέας σημειώνει ότι πολλοί αισθάνονται αμήχανα ή μπορεί να αισθάνονται και φόβο όταν αντιμετωπίζουν άτομα με αναπηρία, όπως συμβαίνει όταν βλέπουν κάτι διαφορετικό. Επισημαίνει όμως ότι όλοι έχουν δυσκολίες στη ζωή «[...] εμείς οι άνθρωποι νιώθουμε περίεργα όταν βλέπουμε κάτι διαφορετικό από μας και μπορεί να φοβόμαστε μη μας συμβεί το ίδιο ή να γελάμε γιατί νιώθουμε αμήχανα. Λες και θα έπρεπε να είμαστε όλοι ίδιοι. Η ζωή όμως είναι δύσκολη για όλους μας» (Σταματοπούλου, 2005: 43).

Δ. Παραμύθια που πραγματεύονται τη διαφορετική εμφάνιση

Τίτλος: *Έλμερ*
Συγγραφέας: David Mckee

Ο David Mckee είναι Βρετανός συγγραφέας και εικονογράφος κυρίως παιδικών βιβλίων και κινουμένων σχεδίων. Έχει χρησιμοποιήσει στο παρελθόν το ψευδώνυμο Violet Easton.

Έτος: 1996
Αθήνα: Πατάκης (2010)

1) Περίληψη: Ο Έλμερ είναι ένας ελέφαντας που διαφέρει από όλους τους υπόλοιπους, καθώς δεν είναι γκρι, αλλά πολύχρωμος. Βασικό χαρακτηριστικό του Έλμερ είναι το χιούμορ του. Ο πολύχρωμος αυτός ελέφαντας κάνει όλους τους άλλους ελέφαντες να γελούν με τα αστεία του. Μια μέρα, όμως, ο Έλμερ αποφασίζει ότι πρέπει και εκείνος να έχει το ίδιο χρώμα με τους άλλους ελέφαντες ώστε κανείς πια να μην γελάει μαζί του. Βάφεται λοιπόν και αυτός γκρι, χρησιμοποιώντας το χρώμα από μια γκρι βατομουριά. Τώρα πια ήταν όπως όλοι οι άλλοι. Κανείς δεν μπορούσε να τον ξεχωρίσει. Κανείς όμως δεν τον αναγνώριζε, κανείς δεν τον χαιρετούσε. Κρυμμένος ανάμεσα στους υπόλοιπους ελέφαντες, ένιωθε ασφαλής. Ο Έλμερ όμως, δεν αντέχει την σιωπή αυτή και αποφασίζει να τους ταραξει όλους. Βγάζει μια φοβερή κραυγή και τους τρομάζει. Τότε, ο Έλμερ ξεσπάει σε γέλια, όλοι τον αναγνωρίζουν και αρχίζουν να γελούν δυνατά. Καθώς γελούν, μια δυνατή βροχή αρχίζει να

ξεβάφει τον Έλμερ, επαναφέροντας το αρχικό του χρώμα. Οι υπόλοιποι ελέφαντες θεωρούν ότι αυτό είναι το πιο καλό αστείο του φίλου τους και αποφασίζουν να γιορτάζουν κάθε χρόνο τη συγκεκριμένη μέρα και να βάφονται εκείνοι παρδαλοί, ενώ ο Έλμερ με χρώμα γκρι.

Ανάλυση:

Ο ελέφαντας με την διαφορετική εμφάνιση επιδιώκει να αποκτήσει όμοια χαρακτηριστικά με αυτά που έχουν οι υπόλοιποι ελέφαντες. «Ο Έλμερ ήταν διαφορετικός. Ο Έλμερ ήταν παρδαλός. [...] ήταν κίτρινος και πορτοκαλής και κόκκινος και τριανταφυλλής και γαλάζιος και μαβής και πράσινος και μαύρος και λευκός. Ο Έλμερ δεν είχε διόλου χρώμα ελεφαντένιο» (Mckee, 2010: 5). Αισθάνεται μειονεκτικά για τη διαφορετική του εμφάνιση (Mckee, 2010: 8). Θεωρεί ότι όλοι οι άλλοι κατά βάθος τον περιγελούν και δεν τον αποδέχονται. «Που ξανακούστηκε ένας ελέφαντας να είναι παρδαλός;» αναρωτιόταν. «Γι αυτό γελούν μαζί μου οι άλλοι» (Mckee, 2010: 8). Θα προσπαθήσει λοιπόν με κάθε τρόπο να γίνει όμοιος με τους υπόλοιπους (Mckee, 2010: 14). Στο παραμύθι αυτό, το διαφορετικό πρόσωπο δεν μπορεί το ίδιο να διαχειριστεί την ιδιαιτερότητά του, αν και ο περίγυρος, όπως φαίνεται, τον έχει αποδεχτεί: «Με τον Έλμερ συντροφιά, οι ελέφαντες περνούσαν μια χαρά. Πότε τους σκάρωνε αστεία εκείνος, πότε οι άλλοι ελέφαντες σ' αυτόν. Όμως το κέφι από Έλμερ ξεκινούσε» (Mckee, 2010: 5). Ο Έλμερ, ο ελέφαντας, διαφέρει ως προς το χρώμα του, που δεν είναι γκρι, όπως όλων των υπόλοιπων ελεφάντων και θεωρεί ότι οι φίλοι του τον κοροϊδεύουν. Για τον λόγο αυτόν, προσπαθεί να γίνει όμοιος με τους υπόλοιπους, κρύβοντας το χαρακτηριστικό που τον κάνει να διαφέρει. Στο τέλος συνειδητοποιεί πως οι υπόλοιποι ελέφαντες, δε γελούν μαζί του επειδή έχει διαφορετικό χρώμα, αλλά επειδή διαθέτει ένα αστείρευτο χιούμορ. Έτσι λοιπόν, οι υπόλοιποι ελέφαντες, προκειμένου να αποδείξουν ότι τον αποδέχονται, ότι δεν τον περιθωριοποιούν, αποφασίζουν να οργανώσουν και να καθιερώσουν την γιορτή της διαφορετικότητας και να την αφιερώσουν στον φίλο τους τον Έλμερ: «Μέρα του Έλμερ να τη λέμε. Όλοι μας να βαφόμαστε όπως εκείνος, παρδαλοί κι ο Έλμερ μας να βάφεται με σκέτο ελεφαντένιο χρώμα. Έγινε όπως το είπαν. Κι από τότε, μια φορά το χρόνο, οι ελέφαντες βάφονται παρδαλοί και κάνουν μια παρέλαση» (Mckee, 2010: 28-29).

Το μαγικό στοιχείο στο παραμύθι:

Στο παραμύθι, υπάρχει το μαγικό στοιχείο, αφού από τις πρώτες σελίδες παρουσιάζεται ένας φανταστικός ελέφαντας, ο Έλμερ, που ήταν διαφορετικός, παρδαλός που ήταν κίτρινος και πορτοκαλής και κόκκινος και τριανταφυλλής και γαλάζιος και μαβής και πράσινος και μαύρος και λευκός. (Mckee, 2010: 5). Το μαγικό στοιχείο είναι έντονο σε όλη τη διάρκεια του παραμυθιού, αφού πρόκειται για μία κοινωνία ελεφάντων με ανθρώπινα χαρακτηριστικά, που μιλούν, κάνουν αστεία και εκφράζουν συναισθήματα. Ενδεικτικά: «Με τον Έλμερ συντροφιά, οι ελέφαντες περνούσαν μια χαρά. Πότε τους σκάρωνε αστεία εκείνος, πότε οι άλλοι ελέφαντες σ' αυτόν. Όμως το κέφι από τον Έλμερ πάντα ξεκινούσε.» (Mckee, 2010: 6).

Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν τον Έλμερ σχετικά με την εμφάνισή του:

Στο παραμύθι αυτό απαντώνται οι ακόλουθοι χαρακτηρισμοί:

«διαφορετικός» (McKee, 2010: 5), «παρδαλός» (McKee, 2010: 5), «Που ξανακούστηκε ένας ελέφαντας να είναι παρδαλός;» (McKee, 2010: 8), «Όλοι μας να βαφόμαστε, όπως εκείνος, παρδαλοί κι ο Έλμερ μας να βάφεται με σκέτο ελεφαντένιο χρώμα» (McKee D., 2010: 28), «Ο Έλμερ δεν είχε διόλου χρώμα ελεφαντένιο» (McKee, 2010: 5)

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την επίδοση του Έλμερ στο σχολείο: Δεν εντοπίζονται

Αντιδράσεις από το περιβάλλον – θετικές και αρνητικές – που σχετίζονται με την εμφάνιση του: Κανείς δεν φαίνεται να έχει πρόβλημα με τη διαφορετική εμφάνιση του Έλμερ, εκτός από τον ίδιο. Όταν μάλιστα, οι υπόλοιποι ελέφαντες καταλαβαίνουν το πρόβλημα του Έλμερ αποφασίζουν να του συμπαρασταθούν. Καθιερώνουν την ημέρα του Έλμερ. Την ημέρα αυτή θα βάνονται όλοι παρδαλοί και ο Έλμερ θα βάφεται με σκέτο ελεφαντένιο χρώμα (McKee, 2010: 28-29).

-Φαίνεται ότι η καθημερινότητα για τον ελέφαντα είναι δύσκολη αφού: Φοβάται ότι ο περίγυρός του δεν τον αποδέχεται εξαιτίας της διαφορετικής του εμφάνισης. «Που ξανακούστηκε ένας ελέφαντας να είναι παρδαλός;» αναρωτιόταν. «Γι' αυτό γελούν μαζί μου οι άλλοι» (McKee, 2010: 8).

Οι αντιδράσεις του πρωταγωνιστή στα προβλήματα που αντιμετωπίζει: Ο Έλμερ αποφασίζει να γίνει όμοιος με όλους τους υπόλοιπους. «Όταν το χόμα γέμισε βατόμουρα, ο Έλμερ ξάπλωσε φαρδύς πλατύς, κυλίστηκε καλά - καλά, μπρος πίσω, δεξιά κι αριστερά [...] πασαλείφτηκε με το ζουμί τους από τα νύχια ως την κορφή, ώσπου τίποτα πια δεν έμεινε από τα χρώματα του: το κίτρινο και το πορτοκαλί, το κόκκινο και το τριανταφυλλί, το γαλάζιο και το λουλακί, το πράσινο, το μαύρο και το άσπρο. Με τόσο τρίψιμο, ο Έλμερ είχε γίνει τώρα σαν όλους τους ελέφαντες» (McKee, 2010: 14).

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την δικαίωση του ήρωα: Στο τέλος του παραμυθιού, ο Έλμερ συνειδητοποιεί ότι οι φίλοι του τον αποδέχονται όπως είναι και δεν γελούν μαζί του εξαιτίας της εμφάνισης του, αλλά λόγω του χιούμορ του. Καθιερώνουν έτσι, μία μέρα αφιερωμένη σε εκείνον. «Μέρα του Έλμερ να τη λέμε. Όλοι μας να βαφόμαστε όπως εκείνος, παρδαλοί κι ο Έλμερ μας να βάφεται με σκέτο ελεφαντένιο χρώμα. Έγινε όπως το είπαν. Κι από τότε, μια φορά το χρόνο, οι ελέφαντες βάνονται παρδαλοί και κάνουν μια παρέλαση.» (McKee, 2010: 28-29).

2)

Τίτλος: *Η Μιμή με τα μεγάλα αυτιά*

Συγγραφέας: Kester Schlenz

Ο Kester Schlenz είναι Γερμανός συγγραφέας και δημοσιογράφος. Έχει δημοσιεύσει διάφορα μυθιστορήματα και βιβλία μη μυθοπλασίας.

Έτος: 1999

Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες (2014)

Περίληψη: Η Μιμή είναι ένα ποντικάκι που ζει στο δάσος. Τα δύο της μεγάλα αυτιά την κάνουν να ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα ποντικάκια, με αποτέλεσμα να γίνεται αντικείμενο χλευασμού και κοροϊδίας από διάφορα ζώα του δάσους. Η Μιμή στην αρχή αγνοεί τα λόγια των υπολοίπων, όμως με το πέρασμα του χρόνου αρχίζει να ντρέπεται για τα μεγάλα της αυτιά. Λυπημένη καθώς είναι, απομονώνεται και κλείνεται στον εαυτό της. Μια μέρα συναντά έναν βάτραχο με μαύρες βούλες που της λέει ότι τα μεγάλα της αυτιά είναι όμορφα. Τα δύο ζώα γίνονται αμέσως φίλοι και ξεκινούν να ανακαλύπτουν πόσες δυνατότητες έχουν χάρη στα μεγάλα αυτιά της Μιμής. Χρησιμοποιούν τα μεγάλα αυτιά της ποντικίνας ως στέγαστρο για τη βροχή, ως μέσο για να κάνουν αέρα και να δροσιστούν, ως σεντόνι για να σκεπαστούν τη νύχτα. Τέλος, η Μιμή κατορθώνει να χρησιμοποιήσει τα αυτιά της ως φτερά και να πετάξει ψηλά μαζί με τον Βατραχούλη εντυπωσιάζοντας τα υπόλοιπα ζώα που τώρα τη χειροκροτούν. Το παραμύθι τελειώνει όταν τα ζώα του δάσους την αποδέχονται και να θέλουν να γίνουν φίλοι της. Η Μιμή ξεχωρίζει τον πράσινο Βατραχούλη με τις μαύρες βούλες ως τον καλύτερό της φίλο που της έμαθε να αγαπά τον εαυτό της.

Ανάλυση: Η Μιμή διαθέτει δύο τεράστια αυτιά που την κάνουν να ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα ποντικάκια του δάσους. Τα δύο μεγάλα της αυτιά την κάνουν να διαφέρει, να ξεχωρίζει και ταυτόχρονα της δημιουργούν πλήθος προβλημάτων στην καθημερινότητα. Το αποτέλεσμα είναι να χλευάζεται και να απομονώνεται από τους άλλους. Η διαφορετικότητα είναι η αιτία που η ηρωίδα υποφέρει και νιώθει μοναξιά. Πάνω σε αυτό το μοτίβο χτίζεται όλη η ιστορία της πρωταγωνίστριας Μιμής (Λυμπεροπούλου στο <http://www.pee.gr/wp-content/uploads/%CE%A3%CE%B5%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%82-513-1003.pdf>, 711). Ο συγγραφέας περιγράφει γλαφυρά τις περιπέτειες που ζει η ηρωίδα του παραμυθιού εξαιτίας των μεγάλων αυτιών που διαθέτει. Το στοιχείο της υπερβολής είναι έντονο προκειμένου να τονισθεί το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ποντικίνας. Έτσι λοιπόν, τα αυτιά της Μιμής δεν ήταν απλώς μεγάλα αλλά ήταν τόσο

πολύ μεγάλα που «μπερδεύονταν στα κλαδιά των δέντρων, σκάλωναν στο σκοινάκι κι έχανε στο παιχνίδι, έτρεχε κι αυτά ανέμιζαν σαν σημαίες, μέχρι που έμπαιναν μπροστά στα μάτια της και παρ' την κάτω» (Schlenz, 2014: 8). Συχνά η Μιμή γίνεται στόχος και χλευάζεται από τα άλλα ζώα του δάσους, που δεν διστάζουν να χαρακτηρίσουν τα αυτιά της ««Σαν παλιοκουτάλες», να την περιγελάσουν φωνάζοντας «Κοιτάζτε τα μούτρα της!» και της δώσουν το παρατσούκλι «Μιμή κουταλαυτού!»» (Schlenz, 2014: 8). Αν και αρχικά, η Μιμή δεν φαίνεται να δίνει σημασία στα πειράγματα αυτά, με το πέρασμα του χρόνου, όμως, αρχίζει να ντρέπεται και να λυπάται. Στη συνέχεια, η ποντικίνα απομονώνεται, σταματά να κάνει παρέα με τα άλλα ζώα, κλείνεται στον εαυτό της, δεν γελά δεν χαίρεται, «ώσπου το πρόσωπό της έμοιαζε με μαύρο σύννεφο». (Schlenz, 2014: 8). Συχνά, εύχεται να ήταν και εκείνη όπως τα άλλα ζώα, να μην ξεχωρίζει από αυτά: «Αχ, πόσο θα 'θελα κι εγώ να 'χω μικρά αυτιά», έλεγε και ξανάλεγε καθώς έκλαιγε (Schlenz, 2014: 11). Αυτό που χρειάζεται η μικρή ποντικίνα είναι ένας φίλος που θα την αποδεχτεί και θα την αγαπήσει. Τον φίλο αυτόν τον βρίσκει, όταν ένας βάτραχος την προσεγγίζει και της λέει πως τα αυτιά της είναι όμορφα: «Κι όμως τα μεγάλα αυτιά είναι υπέροχα!» άκουσε να της λέει κάποιος. [...]» (Schlenz, 2014: 11). Μαζί με το νέο της φίλο, αρχίζει να ανακαλύπτει τις δυνατότητες που έχει χάρη στα ξεχωριστά της αυτιά. Τα μεγάλα αυτιά θα γίνουν ένα στέγαστρο για τα δύο ζωάκια (Schlenz, 2014: 12). Ενώ μια άλλη φορά θα κουνήσει τα αυτιά της και ένα υπέροχο αεράκι θα τους δροσίσει δροσίζει (Schlenz, 2014: 18). Η Μιμή χαίρεται και χαμογελά μετά από καιρό, ενώ η αλλαγή της είναι εμφανής και στα υπόλοιπα ζώα (Schlenz, 2014: 18). Μαζί με τον Βατραχούλη δοκιμάζουν διάφορες δραστηριότητες και φαίνεται ότι μπορούν να κατορθώσουν αυτό που φαίνεται ακατόρθωτο. Το αποκορύφωμα των επιτυχιών τους έρχεται την ημέρα που η Μιμή κατορθώνει να πετάξει. «Πετάει! Πετάει! Αλήθεια! Πετάει! Απίστευτο! Καταπληκτικό!» (Schlenz, 2014: 26) και «Παίρνει βαθιές ανάσες, κουνάει το κεφάλι του για να συνέλθει, ώσπου βγάζει μια κραυγή θριάμβου «Κουααααξ!»» (Schlenz, 2014: 28). Η ηρωίδα συναντά δηλαδή έναν βοηθό-προστάτη, όπως συμβαίνει συχνά και στα λαϊκά παραμύθια. Ειδικότερα στα μαγικά παραμύθια το πρόσωπο αυτό είναι ο δωρητής, με τον οποίο ο πρωταγωνιστής θα συναντηθεί τυχαία στο δάσος (Προπ, 2009: 46) Το πρόσωπο αυτό θα την βοηθήσει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα, να ξεπεράσει τα εμπόδια και να κερδίσει τον θαυμασμό των άλλων. Οι δύο φίλοι είναι τώρα ευτυχισμένοι για τα κατορθώματά τους και η Μιμή γίνεται αποδεκτή από τα υπόλοιπα ζώα που πλέον την χειροκροτούν και θέλουν να γίνουν φίλοι της (Schlenz, 2014: 30). Η Μιμή, στο παραμύθι αυτό δεν θα ξεχάσει ποτέ τον Βατραχούλη που την έμαθε να αποδέχεται και να αγαπάει τον εαυτό της και να νιώθει ευτυχία: «Όμως ο καλύτερος φίλος της Μιμής, ο πιο αγαπημένος, είναι ένας: Ο πράσινος Βατραχούλης με τις μαύρες βούλες. Αυτός την έμαθε να αγαπά τον εαυτό της, να χαίρεται τη ζωή και να είναι ευτυχισμένη» (Schlenz, 2014: 33). Ο Καρακίτσιος σημειώνει για το παραμύθι αυτό ότι η ηρωίδα αποδεικνύει πως η διαφορά της, τα μεγάλα της αυτιά δηλαδή, είναι ένα εργαλείο που τη βοηθάει να κάνει σπουδαία πράγματα. Αυτό είναι και η αρχή της αποδοχής. Κατά τον Καρακίτσιο το παραμύθι αυτό, λόγω του περιεχομένου του, εντάσσεται στην κατηγορία ιστοριών, όπου οι διαφορετικοί οφείλουν να έχουν σπάνια χαρίσματα, για να γίνουν αποδεκτοί από το σύνολο της

κοινότητας (Καρακίτσιος, στο <http://keimena.ece.uth.gr/main/t19/02-karakitsios.pdf>). Στα περισσότερα από τα παραμύθια στα οποία πρωταγωνιστούν ήρωες με αναπηρίες, ο πρωταγωνιστής, άλλες φορές προκαλεί προβλήματα στο στενότερο και ευρύτερο περιβάλλον, ενώ, συνήθως, δεν γίνεται αποδεκτός, λόγω της αναπηρίας του, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζει την απόρριψη και να απομονώνεται. Στις περιπτώσεις αυτές, συνήθως ο συγγραφέας επιλέγει να λύσει το πρόβλημα, και να οδηγήσει σε ένα ευτυχές τέλος την ιστορία, καθώς ο πρωταγωνιστής διαθέτει μια ιδιαίτερη δεξιότητα, έστω και υπερβολική, η οποία τον βοηθά να διαπράξει ένα μεγάλο κατόρθωμα. Στο παραμύθι αυτό, συγκεκριμένα, η ποντικίνα κατορθώνει να πετάξει χάρη στα μεγάλα της αυτιά. Το κατόρθωμα αυτό θα τη βοηθήσει λοιπόν όχι μόνο να γίνει αποδεκτή από το περιβάλλον, αλλά να κερδίσει τον σεβασμό και τον θαυμασμό των υπολοίπων. Η λύση αυτή που οδηγεί στην κάθαρση του αναγνώστη του παραμυθιού επιλέγεται τόσο από τους Έλληνες όσο και από ξένους συγγραφείς (Γιαννικοπούλου, 2009).

Το μαγικό στοιχείο στο παραμύθι:

Στο παραμύθι υπάρχει έντονο το μαγικό στοιχείο, αφού πρωταγωνιστές της ιστορίας είναι μία ποντικίνα, ένας βάτραχος, αλλά και τα άλλα ζώα του δάσους που διαθέτουν ανθρώπινα χαρακτηριστικά. Όπως συμβαίνει συχνά στα παραμύθια τα ζώα δρουν όπως οι άνθρωποι. Στο συγκεκριμένο παραμύθι, τα ζώα μιλούν, στεναχωριούνται, κουτσομπολεύουν, χειροκροτούν. Η Μιμή μάλιστα, διαθέτει δύο τεράστια αυτιά, τα οποία όπως αποδεικνύεται έχουν ξεχωριστές, υπερφυσικές δυνατότητες. Ο συγγραφέας επιλέγει να αποδώσει στο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ηρωίδας μαγικές ιδιότητες με αποτέλεσμα να φαίνεται ελκυστικότερο στον μικρό αναγνώστη. Ειδικότερα: «Απλώνει τα αυτιά της και τα πιάνει στις άκρες, έτσι που να σχηματίζουν δυο μεγάλα φτερά» (Schlenz, 2014: 26), «Τα τεράστια αυτιά σκεπάζουν τα παγωμένα τους κορμάκια και η ευτυχία ζωγραφίζεται στα πρόσωπά τους» (Schlenz, 2014: 22). Σε όλη τη διάρκεια του παραμυθιού, η κοινωνία των ζώων έχει ανθρώπινα χαρακτηριστικά, μιλούν, παίζουν, εκφράζουν συναισθήματα (Schlenz, 2014: 11). Έντονο είναι το μαγικό στοιχείο στο σημείο που η Μιμή κατορθώνει να πετάξει χάρη στα ξεχωριστά αυτιά της και εντυπωσιάζει όλα τα ζώα (Schlenz, 2014: 28, 30) και «Τα άλλα ζώα χειροκροτούν και φωνάζουν».

Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν τη Μιμή σχετικά με την διαφορετική εμφάνισή της:

Η ποντικίνα είναι διαφορετική από τα άλλα ζώα. Η διαφορετικότητα αυτή δηλώνεται άμεσα από την αρχή του παραμυθιού με την φράση: «Τα δύο τεράστια αυτιά της την έκαναν ξεχωριστή» (Schlenz, 2000: 1).

Συχνοί είναι οι αρνητικοί χαρακτηριστικοί που συνοδεύουν την ποντικίνα και τα μεγάλα, διαφορετικά της αυτιά, όπως:

-«Σαν παλιοκουτάλες είναι τ' αυτιά σου» (Schlenz, 2014: 8),

-«Μιμή κουταλαυτού» (Schlenz, 2014: 8),

-«Κοιτάξτε τα μούτρα της!» (Schlenz, 2014: 8).

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την επίδοση της μικρής στο σχολείο: Δεν εντοπίζονται

Αντιδράσεις από το περιβάλλον – θετικές και αρνητικές – που σχετίζονται με την εμφάνιση της:

Αρνητικές: Εξαιτίας των μεγάλων αυτιών της η Μιμή γίνεται στόχος χλευασμού από τα άλλα ζώα. Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα αποσπάσματα:

-«Σαν παλιοκουτάλες είναι τ' αυτιά σου» της φώναζαν και την γελούσαν τ' άλλα ζώα του δάσους» (Schlenz, 2014: 8),

-«Μιμή κουταλαυτού» (Schlenz, 2014: 8),

-«Κοιτάζτε τα μούτρα της!», φώναζαν τ' άλλα ποντικάκια και την περιγελούσαν» (Schlenz, 2014: 8),

-«Δεν την ήθελαν πια στη συντροφιά τους.» (Schlenz, 2014: 8)

Θετικές: Η Μιμή όμως θα συναντήσει έναν φίλο που θα την βοηθήσει να ξεπεράσει όλες τις δυσκολίες. Εκείνος θα τη δει με άλλα μάτια και θα της πει ότι τα μεγάλα της αυτιά δεν είναι καθόλου άσχημα, αντίθετα είναι υπέροχα. Ο βάτραχος θα δει το στοιχείο που την διαφοροποιεί με θετικό τρόπο: «*«Κι όμως τα μεγάλα αυτια είναι υπέροχα!»* άκουσε να της λέει κάποιος» (Schlenz, 2014:11) και *«Εμένα πάντως μ' αρέσουν τ' αυτιά σου»* (Schlenz, 2014: 11).

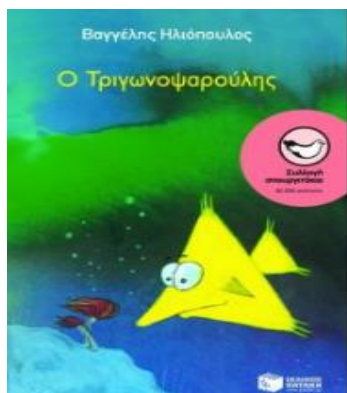
-Η καθημερινότητα για την Μιμή είναι δύσκολη αφού:

Τα μεγάλα αυτιά της δυσκολεύουν κάθε δραστηριότητα ακόμη και την πιο απλή. Συγκεκριμένα σημειώνεται ότι: «Όσο μεγάλωνε, μεγάλωναν και τ' αυτιά της. Μπερδεύονταν στα κλαδιά των δέντρων, σκάλωναν στο σκοινάκι κι έχανε στο παιχνίδι, έτρεχε κι αυτά ανέμιζαν σαν σημαίες, μέχρι που έμπαιναν μπροστά στα μάτια της και παρ' την κάτω» (Schlenz, 2014: 8). Ο περίγυρος την αντιμετωπίζει κοροϊδευτικά. Η Μιμή αρχικά φαίνεται να διασκεδάζει με τα πειράγματα. Σιγά – σιγά όμως, μεγαλώνοντας αρχίζει να ντρέπεται για τον εαυτό της. Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι η Μιμή όσο μεγαλώνει τόσο περισσότερο απομονώνεται. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα: «Στην αρχή δεν έδινε σημασία στις κουβέντες τους [...] μα με το πέρασμα του καιρού [...] [ν]τρεπόταν για τ' αυτιά της κι ήταν πολύ λυπημένη» (Schlenz, 2014: 8).

Οι αντιδράσεις της πρωταγωνίστριας στα προβλήματα που αντιμετωπίζει:

Η συμπεριφορά και η ψυχική κατάσταση της ηρωίδας μεταβάλλεται διαρκώς: από την άγνοια, στη συνειδητοποίηση, στην απομόνωση και τέλος στη δικαίωση και την χαρά. Στην αρχή δεν φαίνεται να στεναχωριέται με τα πειράγματα που ακούει, όσο περνά ο καιρός όμως η Μιμή συνειδητοποιεί ότι αποτελεί στόχο και αρχίζει να ντρέπεται και να απομονώνεται (Schlenz, 2014: 8). Η Μιμή πια δεν γελά, κάθεται ολομόναχη και βαθιά λυπημένη (Schlenz, 2014: 11). Η διάθεση και η ζωή της θα αλλάξουν και πάλι όταν δεχτεί τη βοήθεια και τη συμπαράσταση ενός φίλου, του Βατράχου.

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την δικαίωση της ηρωίδας: Στο τέλος της ιστορίας, η Μιμή κατορθώνει με τη βοήθεια των μεγάλων αυτιών της να πετάξει και όχι μόνο κατακλύζεται από θετικά συναισθήματα, αλλά γίνεται αποδεκτή από τα υπόλοιπα ζώα που τώρα θέλουν να γίνουν φίλοι μαζί της: «Τα άλλα ζώα χειροκροτούν και φωνάζουν» (Schlenz, 2014: 30). Όμως ο καλύτερος φίλος της Μιμής, ο πιο αγαπημένος, είναι ο πράσινος Βατραχούλης με τις μαύρες βούλες που την έμαθε να αγαπά τον εαυτό της και να είναι ευτυχισμένη (Schlenz, 2014: 33).

Τίτλος: *Ο τριγωνοψαρούλης*
Συγγραφέας: Βαγγέλης Ηλιόπουλος

Ο Βαγγέλης Ηλιόπουλος είναι Έλληνας συγγραφέας που έχει γράψει πολλά βιβλία για παιδιά και νέους. Αρκετά από αυτά κυκλοφορούν και σε άλλες χώρες.

Έτος: 1997

Αθήνα: Πατάκης (2019)

3)

Περίληψη: Ο Τριγωνοψαρούλης, είναι ένα ψάρι που ξεχωρίζει από όλα τα υπόλοιπα ψάρια τόσο λόγω της διαφορετικής εμφάνισής του (τριγωνικό σχήμα), αλλά και λόγω των επιδόσεών του στο σχολικό περιβάλλον. Ο περίγυρός του αρχικά τον χλευάζει τόσο για τη διαφορετική του εμφάνιση όσο και για τη δυσκολία του να ανταπεξέλθει στις σχολικές απαιτήσεις. Συγκεκριμένα, όταν όλα τα παιδιά αρχίζουν να μαθαίνουν να γράφουν και να διαβάζουν, ο Τριγωνοψαρούλης το μόνο που κατορθώνει είναι να σχεδιάζει τρίγωνα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παραγκωνίζεται από τους συμμαθητές του και να θεωρείται «τεμπέλης» και «χαζός», τόσο από τους συμμαθητές του όσο και από τη δασκάλα του. Όταν όμως τα δίχτυα ενός ψαρά απλώνονται γύρω από το σχολείο και τα ψάρια κινδυνεύουν, ο Τριγωνοψαρούλης θα σώσει τους συμμαθητές του. Έχει σκεφτεί ότι εάν όλα τα ψάρια παραταχθούν τριγωνικά θα κατορθώσουν να σκίσουν το δίχτυ του ψαρά. Το σχέδιό του στέφεται με επιτυχία και η κοινωνία του βυθού του ζητά συγγνώμη και τον ανακηρύσσει ήρωα.

Ανάλυση: Το παραμύθι επικεντρώνεται στην μη αποδοχή της διαφορετικότητας από την κοινωνία. Ο πρωταγωνιστής, βιώνει το χλευασμό από τα υπόλοιπα ψάρια αρχικά ως προς την εμφάνιση του. Τα υπόλοιπα ψάρια τον θεωρούν παράξενο: «Παράξενο που είσαι! Από ποια οικογένεια

κατάγεται; [...] Δεν έβλεπε και κανένα ψαράκι που να του μοιάζει» (Ηλιόπουλος, 2019: 14). Ακόμη, η δασκάλα του μόλις τον αντικρίζει σκέφτεται «τι είναι τούτο;» (Ηλιόπουλος, 2019: 16). Ο Τριγωνοψαρούλης συνεχίζει να δέχεται την απόρριψη στο σχολείο επειδή δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στις σχολικές απαιτήσεις, καθώς το μόνο που είναι σε θέση να κάνει είναι να σχεδιάσει τρίγωνα. Οι συμμαθητές του τον κοροϊδεύουν, τον χαρακτηρίζουν τεμπέλη και ανόητο, ενώ η δασκάλα τον μαλώνει επειδή θεωρεί ότι δεν προσπαθεί αρκετά και είναι απρόσεκτος. Το περιβάλλον του τον περιθωριοποιεί και ο πρωταγωνιστής απομονώνεται. Ως εκ τούτου, το σχολείο μετατρέπεται για εκείνον σε μαρτύριο (Ηλιόπουλος, 2019: 26). Όταν όμως παρουσιαστεί κίνδυνος για το σχολείο, ο Τριγωνοψαρούλης προσπαθεί αρχικά να προστατεύσει τους συμμαθητές του. Ο πρωταγωνιστής δίνει τελικά λύση στο πρόβλημα και καταστρώνει ένα σχέδιο ώστε να διαλύσουν τα δίχτυα του ψαρά. Τότε μόνο γίνεται αποδεκτός από το περιβάλλον του, το οποίο του ζητά συγγνώμη που τον είχε υποτιμήσει και του είχε συμπεριφερθεί τόσο άσχημα και τον μετατρέπει σε ήρωα. Στο τέλος του παραμυθιού, ο ήρωας θα θεωρηθεί ως το πιο έξυπνο ψάρι. Χαρακτηριστική είναι η φράση: «διδάσκεται ακόμα και σήμερα από τις σουπιές στα σχολεία» (Ηλιόπουλος, 2019: 66). Στο τέλος του παραμυθιού, ο ήρωας δικαιώνεται χάρη στη διαφορετικότητά του.

Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν τον ήρωα Τριγωνοψαρούλη:

«παράξενο»: (Ηλιόπουλος, 2019: 12).

«τελευταίος μαθητής»: (Ηλιόπουλος, 2019: 21,59)

«αφηρημένος»: (Ηλιόπουλος, 2019: 21)

«απρόσεκτος»: (Ηλιόπουλος, 2019: 21)

«τεμπέλης»: (Ηλιόπουλος, 2019: 21, 49, 59)

«χαζούλης»: (Ηλιόπουλος, 2019: 54)

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την παράξενη εμφάνιση: «Παράξενο που είσαι! Από ποια οικογένεια κατάγεται;» (Ηλιόπουλος, 2019: 14) και «Τι είναι τούτο;» (Ηλιόπουλος, 2019: 16)

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την επίδοση του Τριγωνοψαρούλη στο σχολείο:

- «Τριγωνοψαρούλη, είσαι ο τελευταίος μαθητής! Μόνο τριγωνάκια ξέρεις να σχεδιάζεις, του έλεγαν», (Ηλιόπουλος, 2019: 21).

-«Είσαι τεμπέλης! φώναζαν τα καλαμαράκια και τον χτυπούσαν με τα πλοκάμια τους» (Ηλιόπουλος, 2019: 21).

-«Δεν προσπαθείς, είσαι αφηρημένος και απρόσεκτος, του έλεγε η κυρά-Σουπιά.» (Ηλιόπουλος, 2019: 21).

-«Ο τεμπέλης! Ως και βόλτα βαριέται να έρθει!» (Ηλιόπουλος, 2019: 49).

-«Το σίγουρο είναι πως είναι χαζούλης και τεμπέλης» (Ηλιόπουλος, 2019: 54).

-«Μα είναι ο τελευταίος μαθητής, ο πιο τεμπέλης!» (Ηλιόπουλος, 2019: 59).

Οι αντιδράσεις του ήρωα στα χλευαστικά σχόλια:

Ο ήρωας ήταν δυστυχισμένος, μόνος και μελαγχολικός. Συχνά τραγουδούσε: «Δεν είμαι χαζούλης, δεν είμαι κουτός. Ο Τριγωνοψαρούλης ο διαφορετικός» (Ηλιόπουλος, 2019: 26-28).

Χαρακτηρισμοί σχετικά με την δικαίωση του ήρωα:

Ο Τριγωνοψαρούλης, ο δυστυχισμένος και απομονωμένος ήρωας, στο τέλος θεωρήθηκε το πιο έξυπνο ψάρι, ο σοφός που έδινε σε όλους συμβουλές (Ηλιόπουλος, 2019: 66). Επισημαίνεται λοιπόν, ότι στο τέλος του παραμυθιού, αντιστρέφονται όλοι οι αρνητικοί χαρακτηρισμοί που συνόδευαν τον ήρωα. Έτσι, ο Τριγωνοψαρούλης από *αφηρημένος, απρόσεκτος, τεμπέλης και χαζούλης*, που χαρακτηρίζεται στην αρχή, στο τέλος, όχι απλώς δικαιώνεται αλλά αναγορεύεται σε *σοφό*, και στο *πιο έξυπνο ψάρι στον βυθού*. Το όνομά του μάλιστα γίνεται συνώνυμο της εξυπνάδας.

2.2. Κατηγοριοποίηση με βάση τους χαρακτηρισμούς

Έγινε κατηγοριοποίηση των χαρακτηρισμών που συνοδεύουν τους ήρωες ως εξής:

Ο Τρεχαλητής και η Τίποτα	Τρελό μου αμαξίδιο	Λυμένα Κορδόνια	Ένας για όλους και όλοι για έναν	Το αυγό	αυτός	Το βουνό των νάνων	Έλμερ	Η Μιμή με τα μεγάλα αυτιά	Ο τριγωνοφαρούλης
«το αγόρι με τις ρόδες»: σ.18	«Αντίθετα με μένα, η φίλη μου δεν το βάζει κάτω.»: σ.18	«Με τα καινούρια μου παπούτσια δε φοβάμαι τίποτα»:σ. 8	«ξεχωριστός» , «ξεχωριστή»: σ. 7,12,15,19	«Είναι ντροπαλό το παιδάκι σας;»: σ. 4	διαφορετικός» διαφορετικός»: σ.5, σ. 9	«διαφορετικά»: σ. 24	«διαφορετικός» σ.5 σ.8		«παράξενο»:σ. 12
«Το αγόρι είναι ο Τρεχαλητής. Έτσι φωνάζει αυτός τον εαυτό του στα όνειρα του»: σ. 6	Όλο με το χαμόγελο είναι και... «Όλα καλά θα πάνε!» λέει. Που τη βρίσκει τέτοια δύναμη, ειλικρινά δεν ξέρω.»σ.18			«είμαι κλεισμένος στον εαυτό μου.» : σ.6	συμπεριφερόταν αλλόκοτα» σ.9	«νομίζω και κάποιοι απ' αυτούς κουνάνε τα χέρια και τα πόδια τους διαφορετικά»: σ.20	«παρδαλός» σ. 5,8 28	«Σαν παλιοκουτάλες είναι τ' αυτιά σου» της φώναζαν και την γελούσαν τ' αλλά ζώα του δάσους»: σ.8	«τελευταίος μαθητής» σ.21,59
				«σας φαίνομαι περίεργος τύπος...»: σ.22	[...] κάποιο παράξενο πλάσμα του περιφερόταν ανάμεσά τους»: σ. 17 «Εμφανιζόταν ξαφνικά έσα απ' το καβούκι του, έλεγε ή έκανε κάτι παράξενο και ξαναχωνόταν μέσα»: σ. 9 ότι ήταν ναίσθητος και δε νοιαζόταν αν οι άλλοι	«Κάποιοι κάνουν περίεργες κινήσεις, έχεις δίκιο. Δεν είναι ακριβώς ό,τι έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε. Ίσως γι' αυτό		«Μιμή κουταλατού»: σ. 8	«αφηρημένος»:σ.21

					έκλαιγαν ή γελούσαν.»: .11	νώθεις κι εσύ περίεργα κοιτάζοντας τους»: σ. 24			
									απρόσεκτος»:σ.2
									τεμπέλης»: .19,21, 49, 59
									χαζούλης»:σ. 54
									διαφορετικός»: σ

Πίνακας 1.1 Χαρακτηρισμοί που συνοδεύουν τους ήρωες

Τίτλος παραμυθιού	Συχνότητα των ακόλουθων χαρακτηρισμών		
	Ξεχωριστός	Διαφορετικός	Περίεργος-παράξενος
Ο Τρεχαλητής και η Τίποτα	-	-	-
Τρελό μου αμαξίδιο	-	-	-
Λυμένα Κορδόνια	-	-	-
Ένας για όλους και όλοι για έναν	5 φορές	-	-
Το αυγό	-	-	1 φορά
Ο αυτός	-	3 φορές	2 φορές
Το βουνό των νάνων	-	2 φορές	2 φορές
Έλμερ		3 φορές 2 (ως παρδαλός)	
Η Μιμή με τα μεγάλα αυτιά	-	-	-
Ο Τριγωνοσαρούλης		1 φορά	1 φορά

Πίνακας 1.2. Η συχνότητα εμφάνισης των επιθέτων «ξεχωριστός», «διαφορετικός» και «περίεργος/παράξενος» στα παραμύθια

Όπως παρατηρούμε στον παραπάνω πίνακα, υπάρχει επανάληψη της έννοιας «διαφορετικός» στην πλειοψηφία των παραμυθιών. Στην περίπτωση του *Τριγωνοσαρούλη*, ο ίδιος χαρακτηρίζει τον εαυτό του «διαφορετικό» (Ηλιόπουλος, 2019: 26-28). Στον *Έλμερ*, ο χαρακτηρισμός γίνεται αρχικά από τον συγγραφέα: «Ο Έλμερ ήταν διαφορετικός» (Mckee D., 2010: 5) και έπειτα από τον ίδιο τον Έλμερ που αισθάνεται διαφορετικός: «είχε βαρεθεί να είναι πια διαφορετικός» (Mckee D., 2010: 8) Στο *Βουνό των νάνων* επίσης η έννοια του «διαφορετικού» επαναλαμβάνεται σε αρκετά σημεία: «Τα παιδιά αυτά έμοιαζαν διαφορετικά από τα προηγούμενα» (Σταματοπούλου, 2005: 24) «[...] κάποιοι απ' αυτούς κουνάνε τα χέρια και τα πόδια τους διαφορετικά» (Σταματοπούλου, 2005: 20), «Κάποιοι κάνουν περίεργες κινήσεις, [...] Δεν είναι ακριβώς ό,τι έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε» (Σταματοπούλου, 2005: 24). Στο παραμύθι *ο Αυτός*, η έννοια παρουσιάζεται μαζί με την έννοια του «παράξενου» ή του «αλλόκοτου», ως εξής: «φαινόταν κάπως διαφορετικό από τ'άλλα» (Πουλάκης, 2014: 5), «Ο Αυτός ήταν ένα ατελείωτο αίνιγμα για όλους» (Πουλάκης, 2014: 9) , «Ο Αυτός όμως ήταν πάντα διαφορετικός, απρόβλεπτος!» (Πουλάκης, 2014: 9). «Συχνά συμπεριφερόταν αλλόκοτα» (Πουλάκης, 2014: 9). «[...] κάποιο παράξενο πλάσμα που περιφερόταν ανάμεσά τους» (Πουλάκης, 2014: 17). «Εμφανιζόταν ξαφνικά μέσα απ' το καβούκι του, έλεγε ή έκανε κάτι παράξενο, και ξαναχωνόταν μέσα» (Πουλάκης, 2014: 9). Στο παραμύθι *το Αυγό*, ο πρωταγωνιστής αναφέρει ότι φαίνεται στον κόσμο «περίεργος»: «Όλοι εσείς που σας φαίνομαι περίεργος τύπος...» (Βακιρτζή, 2014:22). Τέλος, στο παραμύθι *Ένας για όλους και όλοι για έναν*, τονίζεται η έννοια του «ξεχωριστού», καθώς όλα τα ζώα που έχουν αναπηρία είναι «ξεχωριστά» σε κάτι. Ειδικότερα: Η μητέρα του ήρωα θα τον ενθαρρύνει να ταξιδέψει και να ανακαλύψει τον κόσμο. Για να δώσει θάρρος στο παιδί της του λέει: «[...] να μην ξεχνάς ποτέ πως είσαι ξεχωριστός [...] να βρεις καλούς και ξεχωριστούς φίλους» (Weninger, 2006: 7). Όταν ο Μαξ θα συναντήσει την τυφλοποντικίνα με την εξαιρετική όσφρηση θα αναφωνήσει: «Άρα, είσαι κι εσύ ξεχωριστή, όπως κι εγώ!» (Weninger, 2006: 12). Ο Μαξ θα γνωρίσει τον βάτραχο που μπορεί να χοροπηδά αλλά δεν ακούει καλά. Θα τον προσκαλέσει στην παρέα του αφού και αυτός είναι ξεχωριστός. Χαρακτηριστικά η συγγραφέας σημειώνει: «Είναι κι αυτός ξεχωριστός, σαν κι εμάς» (Weninger, 2006: 15). Όταν θα συναντήσουν τον φοβισμένο σκαντζόχοιρο ο Μαξ θα τον ρωτήσει: «Υπάρχει κάτι στο οποίο να είσαι ξεχωριστός;» (Weninger, 2006: 19)

2.3. Κατηγοριοποίηση με βάση την ύπαρξη βοηθού/ υποστηρικτή

Στα περισσότερα παραμύθια παρατηρήθηκε ότι ο πρωταγωνιστής βρίσκει κάποιο πρόσωπο (ή αντικείμενο) στον περίγυρό του, το οποίο τον βοηθά να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες που υπάρχουν στη ζωή του. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα, το άτομο (ή αντικείμενο ή ζώο) αυτό, αντιμετωπίζει αντίστοιχες δυσκολίες, οπότε υπάρχει αλληλοϋποστήριξη. Συγκεκριμένα, ο Τρεχαλητής, αν και απομονωμένος λόγω της κινητικής του αναπηρίας (Παπαγαρυφάλου, 2017: 11) βρίσκει μία φίλη, την Τίποτα, η οποία αντίστοιχα δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του σχολείου και γίνονται αχώριστοι φίλοι (Παπαγαρυφάλου, 2017: 27. 29). Αντίστοιχα, στο παραμύθι *η Μιμή με τα μεγάλα αυτιά*, η Μιμή, ενώ αρχικά απομονώνεται καθώς χλευάζεται από τον περίγυρο της, συναντά έναν βάτραχο με μαύρες βούλες, ο οποίος γίνεται καλός

της φίλος. Τα δύο ζώα γίνονται αμέσως φίλοι και ξεκινούν να ανακαλύπτουν πόσες δυνατότητες έχουν χάρη στα μεγάλα αυτιά της Μιμής (Schlenz, 2014: 33). Στο *Ένας για όλους και όλοι για έναν*, ο Μαξ ένα ποντικάκι με κινητική αναπηρία, ξεκινάει ένα ταξίδι ψάχνοντας «ξεχωριστούς» φίλους. Εκεί συναντά διάφορα ζώακια, το καθένα από τα οποία αντιμετωπίζει τις δικές του δυσκολίες. Στο τέλος της ιστορίας, ο Μαξ έχει γνωρίσει τέσσερις νέους φίλους, που ο καθένας διαθέτει κάτι «ξεχωριστό». Μαζί τους έχει σκοπό να ταξιδέψει σε όλο τον κόσμο και να κάνουν τα όνειρα τους πραγματικότητα (Weninger, 2006: 26).

Οι υποστηρικτές/βοηθοί χωρίς αναπηρία, παρουσιάζονται στα εξής παραμύθια:

Στα *λυμένα κορδόνια* η πρωταγωνίστρια έχει ένα αρκετά υποστηρικτικό περιβάλλον, αλλά με τη φαντασία ταξιδεύει και γνωρίζει φίλους-ζώα που γίνονται η δεύτερη οικογένειά της (Φαββατά, 2017: 7). Αλλά και η μητέρα της φαίνεται να προσπαθεί να την κάνει να μη φοβάται: «ο φόβος, Σοφία μου, είναι μόνο για τους μεγάλους» (Φαββατά, 2017: 29). Η ηρωίδα όμως πάντα ονειρεύεται αυτά που δεν μπορεί να πραγματοποιήσει. Βρίσκει λοιπόν καταφύγιο στη φαντασία: «Κάθε βράδυ φορούσα τα παπούτσια με κορδόνια και πήγαινα κοντά τους, στη δεύτερη οικογένεια μου, εκεί που με το καρτσάκι μου δεν έφτασα ποτέ...» (Φαββατά, 2017: 35). Στο *τρελό αμαξίδιο*, ο υποστηρικτής για το ανάπηρο κορίτσι είναι το ίδιο το αμαξίδιο, με το οποίο το κορίτσι έχει δεθεί και έχουν γίνει φίλοι (Αυτζής, 2014: 10). Το αμαξίδιο περιγράφει το ψυχικό σθένος του κοριτσιού και καμρώνει για τις προσπάθειές της: «[...] με τη γαλανόλευκη να κυματίζει από πάνω μας, παρελάσαμε στον κεντρικό δρόμο της πόλης. Σημαιοφόροι. Αυτή κι εγώ. Είπαμε. Είμαι το αμαξίδιο της Νανάς.» (Αυτζής, 2014 : 36). Στο παραμύθι *ο Αυτός*, η Βαγού, η αδελφή του Αυτού, είναι η μόνη που επιχειρεί να καταλάβει την ιδιαίτερη φύση του. Δεν θα προσπαθήσει να τον αλλάξει ή να τον νουθετήσει, αλλά θα μπει στην θέση του, στον κόσμο του, στο καβούκι του (Πουλάκης, 2014: 19). Ο ήρωας θα δικαιωθεί γιατί από τη στιγμή που ανακαλύπτουν οι άλλοι τι συμβαίνει στο καβούκι του, τον αποδέχονται και σταματούν τις προσπάθειες να τον αλλάξουν (Πουλάκης, 2014: 23). Στο παραμύθι *το Αυγό*, ο Βίκτωρας βρίσκει υποστήριξη στο πρόσωπο της δασκάλας του. Ιδιαίτερη σημαντική είναι η σχέση εμπιστοσύνης που έχει αναπτύξει ο Βίκτωρας με την δασκάλα του. Ο ήρωας γνωρίζει ότι η δασκάλα του τον αγαπά και τον σέβεται πολύ (Βακιρτζή, 2014:20). Η υπομονή της ανταμείβεται, καθώς ο Βίκτωρας, αφού αισθανθεί ασφαλής, προσπαθεί να επικοινωνήσει με τους άλλους. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα: «Και εγώ τότε σηκώνομαι από τον κίτρινο κρόκο και πάω να κοιτάξω έξω από τη χαραμάδα και βγάζω και κανένα χέρι ή πόδι να πάρει αέρα!» (Βακιρτζή, 2014:14). Το παραμύθι κλείνει με το Βίκτωρα, να απευθύνεται σε όλους εκείνους που τον θεωρούν περίεργο και τους παροτρύνει να δοκιμάσουν να σπάσουν το αυγό του και να τον πλησιάσουν. Στο παραμύθι *ο Έλμερ*, το περιβάλλον του ελέφαντα είναι ιδιαίτερα υποστηρικτικό, αν και αυτό δεν είναι αντιληπτό από την αρχή για εκείνον, καθώς θεωρεί πως η διαφορετικότητα του κάνει τους υπόλοιπους να γελούν. Στο τέλος μόνο συνειδητοποιεί πως οι υπόλοιποι ελέφαντες, δε γελούν μαζί του επειδή έχει διαφορετικό

χρώμα, αλλά επειδή διαθέτει ένα αστείρευτο χιούμορ (Mckee, 2010: 27). Στο τέλος του παραμυθιού, οι υπόλοιποι ελέφαντες, προκειμένου να αποδείξουν ότι τον αποδέχονται, ότι δεν τον περιθωριοποιούν, αποφασίζουν να οργανώσουν και να καθιερώσουν την γιορτή της διαφορετικότητας και να την αφιερώσουν στον φίλο τους τον Έλμερ: «Μέρα του Έλμερ να τη λέμε. [...] Κι από τότε, μια φορά το χρόνο, οι ελέφαντες βάζονται παρδαλοί και κάνουν μια παρέλαση» (Mckee, 2010: 28-29). Στο παραμύθι ο *Τριγωνοψαρούλης* και *Το βουνό των νάνων*, δεν υπήρχαν υποστηρικτές/βοηθοί.

2.4. Κατηγοριοποίηση με βάση την ιδιότητα των συγγραφέων

Στη συνέχεια, έγινε κατηγοριοποίηση των συγγραφέων με βάση την ιδιότητά τους ως εξής:

A) Παιδαγωγοί- Εκπαιδευτικοί

1) Η Κατερίνα Παπαγαρυφάλλου (Ο Τρεχαλητής και η Τίποτα) γεννήθηκε και ζει στην Αθήνα. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στη Συγκριτική Παιδαγωγική. Εργάζεται ως εκπαιδευτικός στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

2) Ο Μερκούριος Αυτζής (Τρελό μου αμαξίδιο) σπούδασε παιδαγωγικά και θέατρο. Από το 1987 εργάζεται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Το 1994 έκανε την πρώτη του εμφάνιση στη λογοτεχνία για παιδιά με το ανέκδοτο θεατρικό έργο «Αν τα παιδιά έχτιζαν το αύριο». Ο Αυτζής έχει γράψει μια πληθώρα παιδικών βιβλίων και κειμένων.

3) Η Ιωάννα Φαββατά (Λυμένα κορδόνια) είναι απόφοιτος του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Ε.Κ.Π.Α. και διδάσκει Θεατρική Αγωγή σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα *Λυμένα Κορδόνια* είναι το πρώτο της βιβλίο για παιδιά.

4) Η Brigitte Weninger (Ένας για όλους και όλοι για έναν) είναι Αυστριακή συγγραφέας και παιδαγωγός. Το 1995 εκδόθηκε το πρώτο της παιδικό βιβλίο. Έως σήμερα έχουν μεταφραστεί πολλά από τα βιβλία της σε αρκετές γλώσσες.

5) Η Ιωάννα Σταματοπούλου (Το βουνό των νάνων) είναι νηπιαγωγός και δραματολόγος. Η *Μόζα η γάτα* είναι μια σειρά βιβλίων με θέμα την αναπηρία και αποτελεί την πρώτη της συγγραφική δουλειά. Στην ίδια σειρά κυκλοφορούν τα βιβλία: «Μια μαγική νύχτα», παραμύθι με θέμα τα προβλήματα όρασης, «Η μάγισσα Αμπουλίνα», παραμύθι με θέμα τα κινητικά προβλήματα, «Η λευκή Μόλι», παραμύθι με θέμα τα προβλήματα ακοής.

B) Ειδικοί παιδαγωγοί

1) Η Εύα Βακιρτζή (Το Αυγό) είναι ειδική παιδαγωγός στο πλαίσιο των διάχυτων αναπτυξιακών διαταραχών. Το *Αυγό* είναι η πρώτη της συγγραφική προσπάθεια στον χώρο του παιδικού βιβλίου.

2) Ο Πέτρος Πουλάκης (Ο αυτός) είναι παιδοψυχολόγος και ειδικός παιδαγωγός. Το παραμύθι «Ο αυτός» γράφτηκε το 2014 και είναι το δεύτερο βιβλίο του συγγραφέα.

Γ) Συγγραφείς

1) Ο Βαγγέλης Ηλιόπουλος (Ο Τριγωνοψαρούλης) είναι Έλληνας συγγραφέας που έχει γράψει πολλά βιβλία για παιδιά και νέους. Αρκετά από αυτά κυκλοφορούν και σε άλλες χώρες.

2) Ο Kester Schlenz (Η Μιμή με τα μεγάλα αυτιά) είναι Γερμανός συγγραφέας και δημοσιογράφος. Έχει δημοσιεύσει διάφορα μυθιστορήματα και βιβλία μη μυθοπλασίας.

3) Ο David Mckee (Ελμερ) είναι Βρετανός συγγραφέας και εικονογράφος κυρίως παιδικών βιβλίων και κινουμένων σχεδίων. Έχει χρησιμοποιήσει στο παρελθόν το ψευδώνυμο Violet Easton.

Από τους δέκα συγγραφείς, οι δύο είναι ειδικοί παιδαγωγοί, τρεις είναι συγγραφείς, λογοτέχνες και οι υπόλοιποι πέντε είναι παιδαγωγοί. Όπως διαπιστώθηκε κατά την ανάλυση των παραμυθιών, ο όρος «αναπηρία» αποτυπώνεται με παρόμοιο τρόπο από Έλληνες και ξένους συγγραφείς, καθώς υπάρχει μία κοινή πορεία προς την αποδοχή των ανάπηρων ατόμων. Τα ανάπηρα άτομα, παρουσιάστηκαν σε όλα τα παραμύθια με θετικά χαρακτηριστικά και συγκεκριμένα ως άτομα που θα μπορούσαν να ανήκουν στην σύγχρονη κοινωνία, που έρχονται αντιμέτωπα με τις δυσκολίες της καθημερινότητας. Σε όλα τα παραμύθια, υπήρχε συγκερασμός της πραγματικότητας και του μαγικού στοιχείου. Συμπερασματικά, δεν υπήρχε, σαφής διάκριση στον τρόπο αντιμετώπισης της αναπηρίας μεταξύ ξένων και Ελλήνων συγγραφέων.

Κεφάλαιο 3. Συμπεράσματα

Στη συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία μελετήθηκε η παρουσία των ανάπηρων ατόμων στα σύγχρονα (έντεχνα) παραμύθια. Δείγμα αποτέλεσαν δέκα ελληνόγλωσσα έντεχνα παραμύθια από Έλληνες και ξένους συγγραφείς, με έναν τουλάχιστον ήρωα, με αναπηρία, το κάθε ένα. Όπως αναλύθηκε εκτενώς στη θεωρία, βασιστήκαμε στο πολυδιάστατο μοντέλο της αναπηρίας, κατά το οποίο παρουσιάζονται οι επιπτώσεις οποιασδήποτε δυσλειτουργίας στη ζωή του ανθρώπου. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο η αναπηρία είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο και οφείλει να αντιμετωπισθεί βάσει τριών παραγόντων: σώμα – λειτουργία – δομή [Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, Ετήσια Έκθεση, Στο πλαίσιο της 3ης Δεκεμβρίου, Εθνικής Ημέρας Ατόμων με Αναπηρία (Ν.2430/1996 άρθρο 2 παρ.2), η πρόταση της Ε.Σ.Α.μεΑ. για ένα «Εθνικό Πρόγραμμα Δημόσιων Πολιτικών για την Αναπηρία», Αθήνα, Δεκέμβριος 2009: 12-13]. Μέχρι τη δεκαετία του 1980, το ενδιαφέρον ως προς την αναπηρία ήταν περιορισμένο. Σταδιακά ωστόσο, άρχισε να παρατηρείται μια μεταστροφή όσον αφορά τον ορισμό της αναπηρίας. Έτσι, επαναπροσδιορίστηκε η αναπηρία και από σωματοκεντρική έλαβε και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις. Αυτό συμβαίνει επειδή ο άνθρωπος αποτελεί μέρος του φυσικού, κοινωνικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.

Αδιαμφισβήτητα, φαινόμενα ρατσισμού συναντώνται συχνά σε χώρους αγωγής και εκπαίδευσης. Ο ρατσισμός αυτός, δεν είναι μόνο φυλετικός, αντίθετα έχει πολλές εκφάνσεις και εκδηλώνεται ποικιλοτρόπως. Επιπλέον, συνιστά μία από τις βασικότερες αιτίες εκδήλωσης της σχολικής βίας, καθώς οι διακρίσεις που αφορούν σε αναπηρίες, στην εξωτερική εμφάνιση, στις σχολικές επιδόσεις, στην κοινωνική θέση, στην καταγωγή, την εθνικότητα, τις σεξουαλικές προτιμήσεις, σε οποιαδήποτε έκφραση της διαφορετικότητας. Το σχολείο, επομένως, οφείλει να προάγει όχι μόνο τη μάθηση αλλά και την ολόπλευρη, ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού μέσω της χρήσης κατάλληλων μεθόδων, εργαλείων και προγραμμάτων. Το παραμύθι και ιδιαίτερα το έντεχνο, είναι ένα από τα καταλληλότερα μέσα που προσφέρεται για να προάγουμε αισθήματα ισοτιμίας και αλληλοσεβασμού.

Η μελέτη των συγκεκριμένων παραμυθιών οδήγησε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Σε όλα τα έντεχνα παραμύθια που αναλύθηκαν, διατηρείται το μαγικό στοιχείο, σε συνδυασμό με τον ρεαλισμό της σύγχρονης πραγματικότητας. Ο ρεαλισμός αποτελεί βασικό στοιχείο του σύγχρονου παραμυθιού αν και πάντα παρουσιάζεται μέσα από κάποιο μαγικό/φανταστικό περίβλημα.

Στο παραμύθι *ο Τρεχαλητής και η Τίποτα*, τα δύο παιδιά χρησιμοποιούν τη φαντασία τους για να ξεφύγουν από την πραγματικότητα και στα όνειρά τους κατορθώνουν όσα δεν μπορούν να κάνουν στην αληθινή ζωή. Η συγγραφέας μετατρέπει απλές καθημερινές δραστηριότητες σε εικόνες ονειρικές, δίνοντας, με αυτόν τον τρόπο, έμφαση σε όσα το μικρό παιδί αδυνατεί να πραγματοποιήσει. Μόνο στα όνειρά του μπορεί να τρέξει ξένοιαστο (Παπαγαρυφάλου, 2017:6). Στα όνειρά του επίσης μπορεί να παίζει όπως τα άλλα παιδιά (Παπαγαρυφάλου, 2017:6). Αντίστοιχα, η Τίποτα ονειρεύεται και εκείνη έναν κόσμο διαφορετικό από τον πραγματικό. Η Τίποτα αγαπά τη ζωγραφική και τα χρώματα. Η

συγγραφέας επιλέγει να περιγράψει το όνειρά της σαν έργα ζωγραφικής. Με τον τρόπο αυτόν τα γράμματα και οι αριθμοί, που τόσο την δυσκολεύουν, μεταμορφώνονται σε ζωγραφιές (Παπαγαρυφάλλου, 2017: 15).

Αντίστοιχα, στο παραμύθι *Λυμένα κορδόνια* υπάρχει έντονο το μαγικό στοιχείο. Η πρωταγωνίστρια ταξιδεύει με τη φαντασία της σε ένα νέο μαγικό κόσμο, ξεφεύγοντας από την πραγματικότητα (Φαββατά, 2017: 8). Ακόμη και τα παπούτσια της είναι μαγικά (Φαββατά, 2017: 14).

Το στοιχείο του *παμψυχισμού*, όταν δηλαδή ζωντανεύουν τα άψυχα αντικείμενα (Αναγνωστόπουλος, 1996:92), συναντάται στα παραμύθια αυτά. Συχνά, παρατηρούμε αντικείμενα με μαγικές ιδιότητες. Τα αντικείμενα, στην περίπτωση αυτή μιλούν, συμβουλεύουν ή βοηθούν τον ήρωα, με σκοπό να εξυπηρετηθεί η πλοκή της ιστορίας. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του παραμυθιού *Τρελό μου αμαξίδιο*, στο οποίο πρωταγωνιστεί ένα αναπηρικό αμαξίδιο, που αφηγείται την ιστορία (Αυτζής, 2014: 7). Το αμαξίδιο μαζί με το ανάπηρο κορίτσι ταξιδεύουν στη σφαίρα της φαντασίας, καθώς στην πραγματικότητα πολλά μέρη είναι απαγορευμένα, λόγω της επικινδυνότητάς τους.

Σε αρκετά παραμύθια συναντούμε ζώα με ανθρώπινη μορφή, τα οποία μιλούν, αισθάνονται ή έρχονται αντιμέτωπα με προβλήματα της καθημερινότητας. Τα ζώα μιλούν, εκφράζουν συναισθήματα και αναπτύσσουν φιλίες. Έτσι, στο *Ένας για όλους και όλοι για έναν* ο Μαξ το ποντίκι, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, θα συναντήσει μια τυφλοποντικίνα, τη Μόλλυ. Τα δύο ζώακια θα γίνουν φίλοι και θα πορευτούν μαζί. Στη συνέχεια θα γνωρίσουν και έναν βάτραχο που δεν ακούει, μια κοτσυφίνα και έναν φοβισμένο σκαντζόχοιρο. Τα πέντε ζώακια ανακαλύπτουν πόσα πολλά μπορούν να καταφέρουν όταν είναι ενωμένα και γίνονται φίλοι για μια ζωή. Αντίστοιχα, ο παμψυχισμός συναντάται στο παραμύθι *ο Αυτός*, αφού πρωταγωνιστής της ιστορίας είναι μία χελώνα - ο Αυτός - και η οικογένειά του. Οι θαλάσσιες χελώνες παρουσιάζονται με ανθρώπινα χαρακτηριστικά, δηλαδή μιλούν, έχουν συναισθήματα και προβλήματα. Επιπλέον, στον *Έλμερ* το μαγικό στοιχείο είναι έντονο σε όλο το παραμύθι. Στο παραμύθι αυτό οι ελέφαντες έχουν ανθρώπινα χαρακτηριστικά, μιλούν, αστειεύονται και εκφράζουν συναισθήματα. Ακόμα, στο *Η Μιμή με τα μεγάλα αυτιά* πρωταγωνιστές της ιστορίας είναι μία ποντικίνα, ένας βάτραχος, αλλά και τα άλλα ζώα του δάσους που διαθέτουν ανθρώπινα χαρακτηριστικά. Όπως συμβαίνει συχνά στα παραμύθια, τα ζώα δρουν όπως οι άνθρωποι. Στο συγκεκριμένο παραμύθι, τα ζώα μιλούν, στεναχωριούνται, κουτσομπολεύουν, χειροκροτούν. Τέλος, ο *Τριγωνοψαρούλης* είναι ένα ψάρι που ξεχωρίζει από όλα τα υπόλοιπα ψάρια τόσο λόγω της διαφορετικής εμφάνισής του (τριγωνικό σχήμα), αλλά και λόγω των επιδόσεών του στο σχολείο.

Όπως παρατηρήθηκε, οι συγγραφείς αυτών των παραμυθιών δεν εστιάζουν στα ελαττώματα των ηρώων. Αντίθετα, οι ήρωες έρχονται αντιμέτωποι με δυσκολίες και προβλήματα. Στο τέλος, συνήθως, οι ήρωες με αναπηρία βρίσκουν δικαίωση. Αυτό συμβαίνει όταν προβαίνουν σε κάποιο κατόρθωμα. Σε όλα τα παραμύθια που διαβάστηκαν και αναλύθηκαν, η αναπηρία του κεντρικού ήρωα δεν θεραπεύεται. Αντίθετα, εξακολουθεί να υφίσταται μέχρι το τέλος. Επομένως, η δικαίωση δεν σχετίζεται με τη θεραπεία, αλλά με τον τρόπο που η αναπηρία τους

αντιμετωπίζεται από τους άλλους ή ακόμα και από τον ίδιο τους τον εαυτό. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του *Ελμερ*, ο οποίος γίνεται αποδεκτός χάρη στο χιούμορ του (McKee D., 2010: 28-29).

Σε αρκετά παραμύθια, ο κεντρικός ήρωας, βρίσκει υποστήριξη σε κάποιο άτομο που παρουσιάζει και εκείνο κάποιου είδους αναπηρία ή δυσλειτουργία. Χαρακτηριστικά στο παραμύθι *ο Τρεχαλητής και η Τίποτα*, ο πρωταγωνιστής είναι ένα κινητικά ανάπηρο αγόρι, που γίνεται αχώριστος φίλος με την *Τίποτα*, η οποία αντιμετωπίζει μαθησιακές δυσκολίες. Στο παραμύθι *Ένας για όλους και όλοι για έναν* ο Μαξ ένα ποντικάκι με κινητική αναπηρία θα συναντήσει μια τυφλοποντικίνα, τη Μόλλυ, η οποία έχει προβλήματα όρασης. Τα δύο ζώακια θα γίνουν φίλοι και θα πορευτούν μαζί. Στη συνέχεια, θα γνωρίσουν και έναν βάτραχο που δεν ακούει, μια κοτσιφίνα και έναν φοβισμένο σκαντζόχοιρο. Τα πέντε ζώακια ανακαλύπτουν πόσα πολλά μπορούν να καταφέρουν όταν είναι ενωμένα και γίνονται φίλοι. Αντίστοιχα, *Η Μιμή με τα μεγάλα αφτιά* γνωρίζει έναν βάτραχο με μαύρες βούλες και μεγάλα πόδια (Schlenz, 2014: 11).

Σε πολλές περιπτώσεις, ο κεντρικός ήρωας προβαίνει σε μια αξιοθαύμαστη πράξη και γίνεται αποδεκτός από τον περίγυρό του. Χαρακτηριστικά, στον *Τριγωνοψαρούλη*, ο πρωταγωνιστής βιώνει τον χλευασμό από τα υπόλοιπα ψάρια λόγω της εμφάνισής του (Ηλιόπουλος, 2019: 14). Ο Τριγωνοψαρούλης, επίσης, δέχεται την απόρριψη στο σχολείο επειδή δεν ανταπεξέρχεται στις σχολικές απαιτήσεις. Το μόνο που είναι σε θέση να κάνει είναι να σχεδιάζει τρίγωνα. Οι συμμαθητές του τον κοροϊδεύουν, τον χαρακτηρίζουν τεμπέλη και ανόητο, ενώ η δασκάλα τον μαλώνει επειδή θεωρεί ότι δεν προσπαθεί αρκετά και είναι απρόσεκτος. Ο πρωταγωνιστής, όμως, θα σώσει όλα τα ψάρια από τα δίχτυα του ψαρά. Τότε, ο ήρωας θα αποκατασταθεί. Αντίστοιχα, στο *Τρελό μου αμαξίδιο*, η Νανά παρουσιάζεται ως άριστη μαθήτρια, που στο τέλος δικαιώνεται και παρελαύνει ως σημαιοφόρος στον κεντρικό δρόμο της πόλης (Αυτζής, 2014: 34). Στο *Βουνό των νάνων*, δίνεται έμφαση στο μεγάλο ψυχικό σθένος των παιδιών με εγκεφαλική παράλυση, αλλά και στα παιδιά με σύνδρομο Down (Ντάουν) (Σταματοπούλου, 2005:41). Τέλος, η *Μιμή με τα μεγάλα αφτιά*, αφού τα έχει χρησιμοποιήσει ποικιλοτρόπως, κατορθώνει ακόμα και να πετάξει εντυπωσιάζοντας όλα τα ζώα που την είχαν, αρχικά, περιθωριοποιήσει (Schlenz, 2014: 30).

Η οικογένεια φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο στα περισσότερα παραμύθια και σχεδόν πάντα έχει ρόλο υποστηρικτικό, ενώ αρκετές φορές επηρεάζει την έκβαση της ιστορίας. Χαρακτηριστικά, στο *Τρελό μου αμαξίδιο*, ο αδερφός της Νανάς είναι εκείνος που εντοπίζει το αμαξίδιό της (την Σούζα), το επισκευάζει και της το επιστρέφει (Αυτζής, 2014: 18). Στα *λυμένα κορδόνια*, η πρωταγωνίστρια παίρνει ως δώρο από τη νονά της τα μαγικά παπούτσια που την ταξιδεύουν σε έναν ονειρικό κόσμο, ενώ η μητέρα της την συμβουλεύει να μη φοβάται (Φαββατά, 2017: 7, 29). Στο *Ένας για όλους και όλοι για έναν*, ο πρωταγωνιστής φαίνεται να ακολουθεί σε όλη τη διάρκεια του ταξιδιού τις συμβουλές της μητέρας του, η οποία ενθαρρύνει το παιδί να ακολουθήσει τα όνειρά του και να ανακαλύψει τον κόσμο (Weninger, 2006: 7). Στο παραμύθι *το Αυγό*, οι

γονείς του πρωταγωνιστή και η δασκάλα του προσπαθούν να βρουν τρόπους να επικοινωνήσουν μαζί του (Βακιρτζή, 2014:14). Στο παραμύθι *ο Αυτός*, η αδελφή του πρωταγωνιστή είναι η μόνη που προσπαθεί να τον καταλάβει και να τον προστατεύσει. όταν εκείνος βρίσκεται σε κίνδυνο. Εκείνη, άλλωστε, στο τέλος ανακαλύπτει το πρόβλημα του αδελφού της και ενημερώνει και τους υπόλοιπους.

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα παραπάνω, καθώς και όσα αναφέρθηκαν στο Α' μέρος, παρατηρούμε ότι οι ήρωες με αναπηρία στα έντεχνα παραμύθια, παρουσιάζονται διαφορετικά σε σχέση με εκείνους στα λαϊκά παραμύθια. Οι πρωταγωνιστές έχουν στην πλειοψηφία τους θετικά χαρακτηριστικά και συνήθως προσπαθούν να ανταποκριθούν σε δυσκολίες που υπάρχουν στην καθημερινότητά τους.

Αντίθετα, σε πολλές λαϊκές αφηγήσεις, άτομα με αναπηρίες (π.χ. αναφερόμενοι ως τυφλοί και κουτσοί) άλλες φορές συνασπίζονται και λειτουργούν ενωμένοι, ενώ σε άλλες περιπτώσεις εμφανίζονται πονηρά άτομα που προσποιούνται ότι είναι ανάπηροι με σκοπό να επωφεληθούν (Σταύρου, 2012: 127). Ο ήρωας συνήθως οδηγείται στην ίση με την παροχή ενός μαγικού δώρου, όπως το νερό της ζωής ή ενός άλλου υλικού, όπως ένα βότανο ή με την παρέμβαση ενός μαγικού βοηθού. Σε όλες τις περιπτώσεις, παρατηρείται η επικράτηση του αδυνάτου έναντι του δυνατού η οποία συχνά παρατηρείται στις λαϊκές αφηγήσεις. Με τον τρόπο αυτόν το παραμύθι οδηγείται στο ευτυχές τέλος και δικαιώνει τον κανονιστικό του χαρακτήρα (Σταύρου, 2012: 129-132). Αρκετοί μελετητές, διαπιστώνουν ότι η παιδική λογοτεχνία παλαιότερα απεικόνιζε χαρακτήρες με αναπηρίες αρνητικά (Dyches et al., 2001: 232, Dyches et al., 2005:202 Smith-D' Arezzo et al., 2003:1). Στα έντεχνα παραμύθια, όπως διαπιστώθηκε και στη συγκεκριμένη έρευνα, κανένας από τους ήρωες δεν οδηγήθηκε στην ίση, αλλά η αναπηρία τους διατηρήθηκε από την αρχή μέχρι το τέλος. Κατ'αυτό τον τρόπο, οι ήρωες πλέον είναι πιο ρεαλιστικοί και θυμίζουν άτομα της καθημερινότητας, επιτρέποντας το παιδί να ταυτιστεί μαζί τους, να τους συναισθανθεί και να τους κατανοήσει.

Σύγχρονοι ερευνητές πιστεύουν ότι βιβλία με χαρακτήρες με αναπηρία, εφόσον αυτοί απεικονίζονται με ακρίβεια, αποτελούν χρήσιμο εργαλείο για να διδαχθούν τα παιδιά τις αναπηρίες, να ευαισθητοποιηθούν και να διαμορφώσουν θετικές στάσεις απέναντι τους. (Dyches et al., 2005, Carithers 2000 στο Domacasse, 2009: 33). Όπως τονίζει και η Παπαντωνάκη (2018) στην διατριβή της, ένα βιβλίο με αναπηρίες, πρέπει να προωθεί τη συμπάθεια και όχι τον οίκτο, να απεικονίζει αποδοχή και όχι τη γελοιοποίηση, να προωθεί θετικές εικόνες προσώπων με αναπηρίες ή ασθένειες, να δείχνει σεβασμό για τα πρόσωπα αυτά προωθώντας τη στάση «ένας από εμάς» και όχι «ενας από αυτούς». (Κώτη-Παπαντωνάκη, 2018: 48). Η στάση αυτή διατηρήθηκε και στην πλειοψηφία των παραμυθιών που αναλύθηκαν στην παρούσα πτυχιακή εργασία, καθώς υπήρχε μία κοινή πλευση προς την αποδοχή και την συμπερίληψη των ηρώων με αναπηρία.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. New York: Hafner Press.
- Booth, T. & Ainscow, M. (2011). *Index for inclusion. Developing learning and participation in schools*. Bristol: CSIE (Center for Studies on Inclusive Education).
- Bryman, A. (1990). *Quantity and Quality in Social Research*. London: Unwin Hyman, Ltd.
- Cooper, P. & Sea, T. (1998). Pupils' perceptions of ADHD. *Emotional and Behavioral Difficulties* 3 (36-48).
- Domacasse, Gina Marie Nylund. (2009). *Disabilities in children's literature*. A Master's Research Project Presented to the Faculty of the College of Education Ohio University. In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Masters of Education. Ohio.
- Dyches, T. T. & Prater, M. A. (2000). *Developmental disability in children's literature: Issues and annotated bibliography, Reston VA: The Division on Mental Retardation and Developmental Disabilities of the Council for Exceptional Children*. Council for Exceptional Children, Arlington, VA. Div. on Mental Retardation and Developmental Disabilities. MRDD Prism Series, Vol 3 (2000). ED 451 626EC 308 307
- Dyches, T. T. & Prater, M. A. (2001). *Characterization of mental retardation and autism in children's books*. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 34 (230-244).
- Dyches, T. T. & Prater, M. A. (2005) *Characterization of developmental disability in children's fiction*. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 40 (202-216).
- Giangreco, M. F. (1997). *Key lessons learned about inclusive education: Summary of the 1996 Schonell Memorial Lecture*. *International Journal of Disability*, 44 (3), (193–206).
- Kanner, L. (1949). Problems of nosology and psychodynamics in early infantile autism. *American Journal of Orthopsychiatr*, 19 (3) (416–426).
- Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child*, 2 (217–250).
- Kracauer, S. (1952). The challenge of qualitative content analysis. *Public opinion quarterly*, Vol. 53 (16)
- Luthi, M. (1969). *So leben sie noch heute. Betrachtungen zum Volksmurchen*. Gottingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Nichols, A.R. (2005). *The portrayal of characters who are deaf or hard of hearing in adolescent chapter books written for middle school readers*. Thesis submitted to the Graduate College of Bowling Green State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Education.

- Nirmala, E. (1996). Disability and the Dialectics of Difference. *Disability and Society*, Vol.11, no.4 (519-538).
- Oliver, M. (1990). *The Politics of Disablement: A Sociological Approach*. Palgrave Macmillan, Ανακτήθηκε 01 Απριλίου 2021 από <https://disability-studies.leeds.ac.uk/library/author/oliver.mike/>
- Oliver, M. (1990). *Disabled people and the inclusive society: Or the times they really are changing? Public Lecture on behalf of strathclyde centre for disability resarch and Glasgow City Council* Ανακτήθηκε 01 Απριλίου 2021 από <https://disability-studies.leeds.ac.uk/library/author/oliver.mike/>
- Oliver, M. (2004). The social model in action: if I had a hammer (18-31). Στο C. Barnes & G. Mercer (eds) *Implementing the Social Model of Disability: theory and research*. Leeds: The Disability Press.
- Pinsent, P. (1993). *The Power of the Page: Children's Books and their Readers*. London: David Fulton Publishers Ltd.
- Shakespeare, T. & Watson, N. (2002). The social model of disability: an outdated ideology. *Research in Social Science and Disability* 2 (9-28).
- Smith-D'Arezzo & Wendy, M. (2003). Diversity in Children's Literature. Not just a Black and White Issue. *Children's Literature in Education* 34 (1) (75-94).
- Sotto, C. & Ball, A. L. (2006). Dynamic Characters With Communication Disorders in Children's Literature, *Intervention in School and Cilinic* 42 (1) (40-45).
- Tomlinson, S. (2006). The Expansion of Special Education. *Oxford Review of Education* 11.2. 85 (157-165).
- Wilhelm, H. (1969). *Marchen und Tiefenpsychologie*. Darmstadt
- UNESCO (1994). The Salamanca statement and framework for action on special needs education. Ανακτήθηκε 15 Ιουνίου 2015 από: http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF
- UNESCO (2004). Integrated framework of action on education for peace, human rights and democracy, Paris.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Αγγελίδης, Π. & Αβρααμίδου, Λ. (2011). *Ανάπτυξη συμπεριληπτικής εκπαίδευσης μέσα από άτυπα περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα: Διάδραση.
- Αθανασίου, Λ. (2007). *Ο ρόλος του σύγχρονου εκπαιδευτικού σε ένα σχολείο που συνεχώς αλλάζει. Δυνατότητες-προβλήματα-προοπτικές*. Αθήνα: Ατραπός.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (1987). *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας. Ανιχνεύσεις*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (1996). *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Εκδόσεις των φίλων.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (2009). *Λαϊκοί θρύλοι και παραδόσεις για παιδιά*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (2010). *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης.
- Αναγνωστόπουλος, Β., & Λιάπης, Κ. (Επιμ.). (1995). *Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης.

- Αντωνίου, Δ., Συμεωνίδου, Σ. (2010). Διαφορετικότητα και παραμύθι: Μια διδακτική προσέγγιση (161-168). Στο Tsaggaridou, N., Symeonidou, S., Mavrou, K., Phtiaka, E. & Kyriakides, L. (επιμ.). *Managing Educational Change: Research, Policy, Practice: Proceedings of the 11th Conference of the Cyprus Pedagogical Association*, Nicosia, Cyprus.
- Αυδίκος, Ε. (1997). *Το λαϊκό παραμύθι, θεωρητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Αυτζής Μ., (2014) *Τρελό μου αμαζίδιο* Αθήνα: Ψυχογιός
- Βακιρτζή, Εύα: *Ο Μαγικός Κόσμος του παιδικού βιβλίου: Τα διαφορετικά! Όποια κι αν είναι αυτά! (Ο Αυτός)* στο <http://www.kosvoice.gr>.
- Βασιλειάδου, Ε. (1988). Το παιδί της προσχολικής ηλικίας και το παραμύθι. Στο: *Η Παιδική Λογοτεχνία και το Μικρό Παιδί: Εισηγήσεις στο Β' Σεμινάριο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου* (103-119). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Βακιρτζή, Ε. (2014) *Το αυγό* Αθήνα: Πατάκης
- Βεργιώτη, Ε. (2010). *Λόγος και ταυτότητα στην αναπηρία: Ζητήματα κοινωνικού αποκλεισμού μέσα από κείμενα των αναπήρων*. Μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε 07 Μαρτίου 2021 από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/122748/files/vergioti.pdf?version=1>
- Cumminis, J. (1999). *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας*, Αθήνα: Οδυσσέας.
- Γεροσίμου, Ε. (2013). *Διαπολιτισμική εκπαίδευση και συμπερίληψη: Πρόσκληση και πρόκληση για την εκπαίδευση*. Αθήνα: Διάδραση.
- Γεωργογιάννης, Π. & Μπάρος, Β. (2010). Διαπολιτισμική Εκπαίδευση – Μετανάστευση – Διαχείριση Συγκρούσεων και Παιδαγωγική της Δημοκρατίας. *13ο Διεθνές Συνέδριο Αλεξανδρούπολης*. Πάτρα: Typocenter. Ανακτήθηκε 19 Ιουνίου 2021 από: http://scholar.uoa.gr/sites/default/files/makoulia/files/politismos_thriskeia_ekpaideysi_mia_protasi_gia_ypohreotiki_diapolitismiki_thriskeytiki_agogi_me_vasi_tin_eyropaiki_skepsi_kai_nomologia.pdf
- Γιαννικοπούλου, Α. *Η αναπηρία στο εικονογραφημένο βιβλίο* (8-9) στο <http://keimena.ece.uth.gr/main/t27/03-giannikopoulou.pdf>
- Δελώνης, Α. (1991). *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*. Αθήνα: Σύγχρονο σχολείο.
- Δράγωνα, Θ., Σκούρτου, Ε. & Φραγκουδάκη, Α. (2001). *Εκπαίδευση: Πολιτισμικές Διαφορές και Κοινωνικές Ανισότητες*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, Ετήσια Έκθεση, Στο πλαίσιο της 3ης Δεκέμβρη Εθνικής Ημέρας Ατόμων με Αναπηρία (Ν.2430/1996 άρθρο 2, παρ.2), Η Πρόταση της Ε.Σ.Α.μεΑ. για ένα «Εθνικό Πρόγραμμα Δημόσιων Πολιτικών για την Αναπηρία», Αθήνα 2009.
- Jean, J. (1996). *Η δύναμη του παραμυθιού*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ζώνιου- Σιδέρη, Α. (2011). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Πεδίο.
- Ηλιόπουλος, Β. (2012) *Ο τριγωνοψαρούλης* Αθήνα: Πατάκης
- Κανακίδου, Ε.- Παπαγιάννη, Β. (1994). *Διαπολιτισμική αγωγή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Κανατσούλη, Μ. (1992). Το παραμύθι του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν σημείο συνάντησης του λαού και του σύγχρονου παραμυθιού. *Διαδρομές*, 25, 53-54
- Κανατσούλη, Μ. (2007). *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Κανατσούλη, Μ. (2018). *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας σχολικής και προσχολικής ηλικίας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Καραγιάννη, Π. & Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2006). Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας. Θεωρία και ερευνητική πρακτική. Αντιφάσεις και ερωτήματα. *Μακεδόν* 15 (223-232).
- Κασίδης, Δ., Αποστολίδου, Ε. & Δουφεξή, Θ. (2016). *Η ειδική εκπαίδευση στο φάσμα της συμπεριληπτικής φιλοσοφίας*. Ανακτήθηκε 07 Μαρτίου 2021 από: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/edusc/article/viewFile/258/223>
- Κοντολέων Μ. (1988). *Απόψεις για την παιδική λογοτεχνία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Κυριακάκης, & Μ. Μιχαηλίδου. (2006). *Η προσέγγιση του άλλου. Ιδεολογία, μεθοδολογία και ερευνητική πρακτική*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κώτη –Παπαντωνάκη, Δ. (2018) *Άτομα με αναπηρία στο σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο για παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας*. Ανακτήθηκε στις 07 Μαρτίου 2021 από: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/44424#page/1/mode/1up>
- Λουκάτος, Δ. (1985). *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας.
- Λυμπεροπούλου Δ., Η διαφορετικότητα στη παιδική λογοτεχνία τις τελευταίες δεκαετίες <http://www.pee.gr/wp-content/uploads/%CE%A3%CE%B5%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%82-513-1003.pdf>,
- Mckee D., (2010) *Έλμερ* Αθήνα: Πατάκης
- Μαλαφάντης, Κ. (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση, ψυχοπαιδαγωγικές διαστάσεις και αξιοποίηση*. Ζεφύρι: Διάδραση.
- Μάρκου, Γ. (1996). *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και διαπολιτισμική εκπαίδευση- επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*, Αθήνα, έκδοση της Γ. Γ. Λ. Ε.
- Μαστρογιάννης, Α. & Ξανθοπούλου, Ε. *Διαχείριση και αντιμετώπιση του αυτισμού μέσα από διαδικασίες παράλληλης στήριξης*, στο <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/edusc/article/viewFile/160/126>
- Μέγας, Γ. (1967). *Εισαγωγή εις την λαογραφία*. Αθήνα: Έκδοση Τρίτη
- Μερακλής, Μ. Γ. (1993). *Έντεχνος και λαϊκός λόγος*. Αθήνα: Καρδαμίτσας.
- Μερακλής, Μ.Γ. (1996). *Ο Max Luthi και το ευρωπαϊκό παραμύθι*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Μερακλής, Μ.Γ., Παπαντωνάκης, Γ., Ζαφειρόπουλος, Χρ., & Καπλάνογλου, Μ. (2017), *Το παραμύθι από τους αδελφούς Grimm στην εποχή μας, Διάδοση και Μελέτη*, Αθήνα: Gutenberg
- Μπάμπαλης, Θ. & Μανιάτης, Π. (2013). *Ενδυναμώνοντας τις ταυτότητες στην πολυπολιτισμική σχολική τάξη: Επικοινωνία, κοινωνική αλληλεπίδραση και διαπολιτισμική εκπαίδευση*. Αθήνα: Διάδραση.

- Ντοροπούλου, Μ. (2013). *Η διδακτική και η αξιοποίηση του γραπτού λόγου μέσα από το παραμύθι*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Παναγιώτου, Μ., Τσιανίκα, Β. & Συμεωνίδου, Σ. (2012). *Η αναπηρία στην κοινωνία και το σχολείο. Αντώνης Ρέλλας σκηνοθέτης – πολίτης με αναπηρία*. Ανακτήθηκε 07 Μαρτίου 2021 από: <https://www.ucy.ac.cy/psifides-gnosis/documents/psifides-gnosis/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/PanayiotouTsianikaSymeonidou.pdf>
- Παπαγαρυφάλου, Κ. (2017) *Ο Τρεχαλητής και η Τίποτα*, Αθήνα: Μεταίχμιο
- Παπανικολάου, Ρ. & Τσιλιμένη, Τ. (1998). *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο. Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Πουλάκης, Π., (2006) *Ο Αυτός*. Αθήνα: Κάστωρ
- Πούχγερ, Β. Τερατομορφία και σωματική δυσπλασία στη λαϊκή φαντασία (79-103). Στο Ευάγγελος Αυδίκος (επιμ.). *Από το παραμύθι στα κόμικς. Παράδοση και νεωτερικότητα*. Αθήνα: Οδυσσεάς.
- Προπ, Β. (2009). *Μορφολογία του παραμυθιού*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Ρήγα Α., κ.ά. (2006). *Αναπαραστάσεις και ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις για τα άτομα με ειδικές ανάγκες*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Σακελαρίου, Χ. (1982). *Ιστορία της παιδικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Δίπτυχο.
- Σταματοπούλου, Ι. (2005) *Μόζα η γάτα, Το βουνό των νάνων*, Αθήνα: Κέδρος
- Σταύρου, Α., (2012). *Η λαϊκή λογοτεχνία και η συμβολή της στην αγωγή και εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Διδακτορική Διατριβή. Τόμος Α. Ιωάννινα 2012. Ανακτήθηκε 07 Μαρτίου 2021 από: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/28463#page/1/mode/1up>
- Tiedt P. L. & Tiedt I. M. (2006). *Πολυπολιτισμική διδασκαλία*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Τσαμπούρη, Μυτιληναίου, Γκισούρης, & Ευγενειάδης (2015). «Φτιάξε μαζί μας το δικό σου παραμύθι...». (1438-1447). *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*.
- Τσιάκαλος, Γ. (2000). *Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τζημαγιώργη Δ. (2011) *Από το λαϊκό στο έντεχνο παραμύθι*. Ανακτήθηκε 24 Μαρτίου 2021 από: <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/bitstream/123456789/7005/1/%CE%9C.%CE%95.%20%CE%A4%CE%96%CE%97%CE%9C%CE%91%CE%93%CE%99%CE%A9%CE%A1%CE%93%CE%97.pdf>
- Φαββατά, Ι. (2017) *Λυμένα κορδόνια*, Αθήνα: Πατάκης
- Χατζησωτηρίου, Χ. (2013). Αποσαφηνίζοντας την έννοια της διαπολιτισμικότητας: Από την αφομοιωτική κρατική πολιτική στο συμπεριληπτικό σχολείο (25-62). Στο: Αγγελίδης, Π. & Χατζησωτηρίου, Χ., (επιμ.) *Διαπολιτισμικός διάλογος στην εκπαίδευση: Θεωρητικές προσεγγίσεις, πολιτικές πεποιθήσεις και παιδαγωγικές πρακτικές*. Αθήνα: Διάδραση.

Χατζησωτηρίου, Χ. & Ξενοφώντος Κ. (2014). *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: Προκλήσεις, παιδαγωγικές θεωρήσεις και εισηγήσεις* Ανακτήθηκε 01 Απριλίου 2021 από:

https://www.researchgate.net/publication/281619114_Diapolitismike_Ekpaideuse_Proklesis_paidagogikes_theoreseis_kai_eisegeseis

Χατζητάκη-Καψωμένου, Χ. (2002). *Το νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη] Α.Π.Θ.

Χείλαρη-Συμεωνίδου, Χ. (2008). *Τα αζέχαστα παιδικά μας χρόνια. Παραμύθια από τον Πόντο*. Αθήνα: Ιδεογραφίες.

Weninger B., (2006) *Ένας για όλους και όλοι για έναν*, Αθήνα: Πατάκης

Πηγές από το Διαδίκτυο:

http://eidikidiapaidagogisi.blogspot.com/2018/09/blog-post_93.html

<https://kaleidoscope.gr/el/blog/paidematagr-2014-14-2020-b1699.html>